

Latinamerikansk moderskap i en norsk kontekst

Åse Karen Westad Fjeld

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

21.juni 2010

© Åse Karen Westad Fjeld

2010

Latinamerikanske mødre i en norsk kontekst

Åse Karen Westad Fjeld

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Det overordnede temaet i denne oppgaven er hvordan kvinner med latinamerikansk bakgrunn utformer moderskapet i Norge. Dette studeres i lys av samspillet mellom den norske institusjonelle konteksten, norske likestillingsideer og idealer for moderskap, med deres eget moderskapsideal og erfaringer i bagasjen. Empirien bygger på 7 intervjuer med kvinner fra den spansktalende delen av Sør-Amerika (Argentina, Ecuador, Peru og Uruguay) som har innvandret til Norge i voksen alder. Alle er eller har vært samboer eller gift med en norsk mann, og har et eller flere barn med norsk far.

Et av formålene med studien er å belyse hvordan kvinner fra en kultur som har vært fremstilt som både macho og ”kjønnstradisjonell” velger å utforme sitt moderskap i en norsk kontekst med de muligheter og begrensinger den gir. Norge på sin side er ansett som et foregangsland hva angår kvinners rettigheter og likestilling mellom kjønnene. Et annet formål med oppgaven er å nyansere den samfunns- og medieskapte konstruksjonen av ”innvandrerkvinnen”.

Det teoretiske rammeverket er tilknyttet det postkoloniale feministiske perspektivet, som er en kritikk av den hegemoniske vestlige feminismens tendens til å snakke på vegne av *alle* kvinner som en universell kategori med samme erfaringer, ressurser og behov. Jeg er spesielt inspirert av Chandra Talpade Mohantys kritikk av det politiske prosjektet til vestens feminister gjennom den diskursive konstruksjonen av ”Tredjeverdenskvinnen” og synet på undertrykkning som noe kontekstuellet. Stereotypien om ”Tredjeverdenskvinnen” og konstruksjonen av ”innvandrerkvinnen” i den nordiske konteksten bidrar til å skyggelegge mangfold, men virker også ulikhetsproduserende ved å etablere et skille mellom ”oss” og ”de andre”. ”De andre” er forskjellige majoriteten og kommer alltid til å være det, men som gruppe er de like. Mohanty argumenterer for en dekonstruksjon av kategorier som ”Tredjeverdenskvinnen”. Som analyseverktøy tar jeg også i bruk velferdsteori, samt den norske likestillingsideologien som jeg kontrasterer med Evelyn Stevens *machismo* og *marianismo*-dikotomi.

Første analysekapittel tar for seg moderskapet. *Hvordan utformer de latinamerikanske mødrene moderskapet i skjæringsflaten mellom ulike moderskapsidealer?* Her ønsker jeg å belyse hvordan de latinamerikanske mødrene praktiserer moderskap og deres begrunnelser. Kapittelet tar for seg møte med ulike norske kulturelle idealer og verdier, samt mødrenes valg

i forhold til arbeidsliv, amming og omsorgsformer. Mødrene skaper hybridversjoner av moderskapspraksiser med både latinamerikanske og norske trekk. Det handler i stor grad om å balansere barnets behov med mors behov.

I andre analysekapittel vil jeg se på mødrenes forhold til likestilling i familien, gjennom blant annet den ulønnede arbeidsdelingen i hjemmet sammen med den norske ektemannen eller samboeren. *Hvordan praktiseres arbeidsdeling i hjemmet i forhold til likestillingsforståelser?* Det viser seg at informantene har ulike måter å organisere husarbeid, og at en ”likestilt” omsorg ikke trenger å gå hånd i hånd med en 50-50 arbeidsdeling i hjemmet. Her diskuteres også noen kritiske synspunkter på den norske ideen om likestilling. Verdsetting og fleksibilitet fremstilles som vel så viktige som den norske likestillingsideen. I materialet finnes ulike begrunnelser for hvorfor informantene selv mener de ble sammen norske menn, blant annet forteller flere at de har vært likestillingsorienterte siden barndommen.

Tredje analysekapittel tar for seg hvordan mødrene opplever å bli sett og oppfattet som latinamerikanske mødre i det norske samfunnet, samtidig som det handler om deres blikk på det norske moderskapet. *Hvordan opplever mine informanter seg oppfattet som mødre i den norske konteksten, og hvordan oppfatter de norske mødre?* Mine informanter italesetter diskurser som etablerer forskjeller mellom ”det latinamerikanske” og ”det norske”, de reflekterer også over hvordan de opplever å være ”de andre”. Utgangspunktet for analysen er det *doble blikket* de latinamerikanske mødrene innehar som minoriteter i en majoritetskultur. Det ”norske” moderskapet sett med ”latinamerikanske” øyne muliggjør blant annet en synliggjøring av paradokser i det norske moderskapet og den norske likestillingsdiskursen. Mødrene peker også på ulike former for verdsetting av mødre og moderskapet i den latinamerikanske og den norske konteksten.

Avslutningsvis diskuteres studiens funn i lys av hovedideene til postkolonial feminisme, dens kritikk rettet mot universalisering og kritikken rettet mot velferdsstaten av svenske forskere. Diskusjonen går også tilbake til de andre delene av oppgavens teoretiske rammeverk; velferdsteori, den norske likestillingsideen og marianismo.

Forord

Først og fremst en stor takk til kvinnene som gjorde studien mulig, de syv mødrene med latinamerikansk bakgrunn som stilte opp som informanter, og som delte sine erfaringer og kunnskap med meg. Takk til de som hjalp meg å komme i kontakt med informantene mine.

!Muchísimas gracias a las madres del estudio, por el conocimiento, la inspiración y la confianza que todas me han ofrecido!

Tusen takk til veileder Anne Lise Ellingsæter for din åpenhet, interesse og alle de positive kommentarene under oppgaveprosessen. Uten din inspirerende veiledning ville jeg aldri kommet i mål! Takk til Sara som introduserte meg for det postkoloniale feministiske perspektivet, for kommentarene, fruktbare diskusjoner og for at du deler min "latinomania". Nok en takk til Sara, og Xaviers mamma, for oversettingen av informasjonsskrivet og gode tips i startfasen av oppgaven. Caroline må også takkes for kaffepausene, samt smittende engasjement for kvinnesak, moderskap og masteroppgaveskriving. Takk til Jocke, Miriam, mamma og pappa for korrekturlesing! Y gracias a Christian por ayudar a cuidar nuestro hijo, y además darme el espacio necesario para así poder terminar mi tesis. También gracias por todo el español que me has enseñado y por dar me el conocimiento de tu cultura, algo que ha sido una gran inspiración para mi.

Takk til mødrefellesskapet i JS-crew, dere har hjulpet meg til å beholde fatningen i nesten enhver situasjon, og se humoren i det hele...

Takk til Jens Hernan som gjennom sin eksistens har hjulpet meg til å forstå moderskapet, og takk til besteforeldrene for alle barnevaktene! Uten alle de overnevnte ville det ikke vært mulig for meg å skrive denne oppgaven.

Oslo, juni 2010

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	V
FORORD	IX
1 INNLEDNING.....	1
1.1 Sosiologisk og samfunnsmessig relevans.....	1
1.2 Hvorfor latinamerikanske mødre?.....	3
1.3 Avgrensning og forskningsspørsmål.....	4
1.4 Latinamerikanske kvinner i Norge i tall.....	6
1.4.1 Sysselsetting, utdanning og fruktbarhet – her og der.....	7
1.5 Oppgavens oppbygning.....	9
2 TEORETISK RAMMEVERK.....	11
2.1 Det postkoloniale feministiske perspektivet.....	11
2.1.1 Det postkoloniale feministiske perspektivet i den nordiske konteksten.....	15
2.2 Velferdsteori - Moderskapets institusjonelle rammer.....	18
2.2.1 Ulike velferdsregimer.....	18
2.2.2. Hva med den latinamerikanske velferdsstatsmodellen?.....	19
2.3 Kjønnsideologier – Moderskapets kulturelle rammer.....	23
2.3.1 Norsk kjønnsideologi - likestilling.....	23
2.3.2 Latinamerikansk kjønnsideologi - Machismo og marianismo.....	25
Kritiske innfallsvinkler til bruken av marianismo-begrepet.....	28
Feminisme og kamp for likestilling i Latin-Amerika.....	30
3 METODE – VEIEN OG VALGENE.....	33
3.1 Personlig prosjektbakgrunn.....	33
3.2 Intervju som metodisk verktøy.....	33
3.3 Forberedelser.....	35
3.3.1 Forforståelser.....	35
3.3.2 Intervjuguiden.....	36

3.3.3 Om å finne informanter.....	37
3.3.4 Informantene – en kort presentasjon.....	38
3.4 Intervjuprosessen.....	40
3.4.1 Min effekt på informanter og datamateriale.....	41
3.5 Analysen.....	42
3.5.1 Bearbeiding og analyse av det innsamlede materialet.....	42
3.5.2 Hva gikk tapt under oversettelsesarbeidet?.....	43
3.6 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.....	44
4. DE INSTITUSJONELLE ORDNINGENE I DEN NORSKE VELFERDSSTATEN.....	47
4.1 Permisjonsordningen for foreldre.....	47
4.2 Barnehagen.....	48
4.3 Kontantstøtten.....	49
4.4 Ammeretningslinjene.....	50
5. MODERSKAP, IDEAL OG PRAKSIS.....	53
5.1 Den gode mor.....	54
5.2 Om å sette grenser.....	54
5.2.1 Den norske ideen om selvhjulpnebarn.....	56
5.2.2 Om å være "kjærlig".....	57
5.3 Om å være "dedikert" og "sette av tid".....	58
5.3.1 Tidsklemma?.....	59
5.4 Om å balansere mors behov og barns behov.....	61
5.4.1 Arbeidslivstilknytning.....	61
5.4.2 Gåstolpraksis og pottetrening.....	62
5.4.3 Amming.....	62
5.5 Møte med barnehagen.....	65
5.5.1 En vond (og tidlig) start.....	65
5.5.2 "Barnehagen er for meg en kjempegod idé!".....	66
5.6 Moderskapsidealene i konflikt – endring av idealer.....	67
5.7 Sammenfatning: Hybridmoderskap.....	70

6. ARBEIDSDELING I HJEMMET, FORSTÅELSE AV LIKESTILLING.....	73
6.1 Husarbeidsdeling: "En avtale mellom begge for å oppnå samme målsetning"	74
6.2 Barneomsorg.....	76
6.3 Kritiske syn på den "norske" likestillingsideen.....	77
6.3.1 "Jeg føler meg veldig heldig"	79
6.4 Husarbeidsdeling som kilde til konflikt.....	80
6.5 Likestilling – et resultat av vestliggjøring?.....	81
6.5.1 Den latinamerikanske mannen og den norske mannen.....	83
6.5.2 Likestilling i den latinamerikanske konteksten.....	84
6.6 En opplevelse av valgfrihet.....	85
6.7 Sammenfatning: Forståelser av likestilling.....	87
7. ET DOBBELT BLIKK.....	89
7.1 Møte med fordommer	90
7.1.1 Feminin og uselvstendig, tøff og selvstendig?.....	90
7.1.2 "Sånn er det der, men sånn er det ikke her, fordi her er vi i Europa"	91
7.1.3 Stereotypiske oppfatninger av "innvandremoren"	93
7.1.4 "Innvandrerkvinnen" i en offerdiskurs.....	94
7.1.5 "Innvandrerkvinnen" som hentebrud.....	94
7.2 "De har alltid behandlet meg likt"	95
7.3 Forskjellene mindre over tid, språk som nøkkel.....	96
7.4 Norske mødre og det paradoksale norske moderskapet.....	97
7.4.1 "Flinke" norske mødre som ikke liker å lage mat.....	97
7.4.2 "Karrierkvinnene"	99
7.4.3 De intensiverte og beleste norske mødre.....	100
7.5 Verdsetting av mødre.....	102
7.5.1 På individnivå – gjennom morsdagsfeiring og "prioritet"	102
7.5.2 På institusjonelt nivå – gjennom velferdsordninger.....	104
7.6 Sammenfatning:	
Den norske moren, den latinamerikanske moren og "innvandremoren"	106

8 DISKUSJON	109
8.1 Postkolonial feminisme og latinamerikanske mødre.....	109
8.1.1 Den tredje verdenskvinnen?.....	110
8.1.2 Opplevelsen av de institusjonelle ordningene.....	111
8.1.3 Hva sier den "subalterne"?.....	112
8.2 Likestilling versus marianismo.....	112
8.3 Avslutning.....	114
8.3.1 Veien videre.....	114
9 LITTERATURLISTE	115
10 VEDLEGG	125

TABELL 1: Oversikt over informanter: 39

TABELL 2: Moderskapsforståelser og konstituering av eget moderskap: 72

TABELL 3: Diskursen om den norske og latinamerikanske mannen: 84

TABELL 4: Norske mødre, latinamerikanske mødre og "innvandrer-mødre": 107

1 Innledning

(...) man leser i avisen at innvandrer mødre legger barna sine veldig sent, og det har jeg alltid sett. Men det gjør vi ikke da, for eksempel [latter] (...) så, nei jeg bryr meg egentlig ikke så mye om hva de andre forventer av meg, fordi jeg føler at jeg gjør riktig. Det gjør de fleste kanskje. De fleste mødre føler at de gjør riktig. (Carmen)

I denne oppgaven undersøker jeg hvordan mødre med latinamerikansk bakgrunn utformer moderskapet i en norsk kontekst. Det er en empirisk studie med et ønske om å få et innblikk i mødrenes erfaringer, praksis og idealer for moderskap. Jeg har intervjuet 7 mødre med latinamerikansk bakgrunn, fra henholdsvis Argentina, Ecuador, Peru og Uruguay. Kvinnene har innvandret til Norge i voksen alder, og har barn med etnisk norske menn. Barna var i barnehagealder på intervju tidspunktet.

1.1 Samfunnsmessig og sosiologisk relevans

Hvilken relevans har denne oppgaven i forhold til samfunnsdebatten? Det postkoloniale feministiske perspektivet som er bakgrunnen for denne oppgavens tema og til en viss grad fremgangsmåte, tar for seg hvordan ikke-vestlige kvinner ofte har blitt objektivisert og på denne måten blitt til ”den andre”. I den norske samfunnsdebatten brukes begrepene ”innvandrer” og ”innvandrerkvinner” om hverandre, og de har negative konnotasjoner. ”Innvandrer” er ifølge Marianne Gullestad (2002:89) ikke bare et ord i ordboka, men et kraftfullt retorisk konsept. Det har blitt en stigmatiserende måte å stemple ”de andre”.

Spesielt i debatten om likestilling og innvandring blir ulike ”innvandrerkvinner” egne stemmer og perspektiver interessante. Med kategorien ”innvandrerkvinner” følger ofte oppfatninger om at disse ikke er like likestilte som sine etnisk norske eller skandinaviske medsøstre (se f.eks. de Los Reyes & Mulinari 2005, Lotherington 2008, Gullestad 2002). På den andre siden blir den norske forståelsen av likestilling idealisert i debatten om innvandringskvinner. Norske kvinner er likestilte, mens ”innvandrerkvinner” er undertrykte. Er det nødvendigvis så enkelt? Informantenes egne erfaringer er interessante i denne sammenhengen. Gjennom oppgaven ønsker jeg å gjøre ”innvandrer mødre” til subjekter ved å vektlegge deres blikk på moderskapet og ideen om likestilling.

Kategoriseringen av kvinner med ikke-vestlig bakgrunn bidrar også til å usynliggjøre variasjon. Ved å løfte frem ulike ”innvandrerkvinner” opplevelser og ta deres perspektiv vil man for det første utvide empirisk omfang, men også kunne bidra til å nyansere bildet av stereotypien og kategorien ”innvandrerkvinnne”. Oppgaven er på denne måten ment som et bidrag til å nyansere denne fastlåste og ofte problemfokuserede forståelsen av ”innvandremoren”, både som sosiologisk og politisk kategori, ved å peke på og vise til at dette ikke nødvendigvis er en homogen gruppe. Studien kan på denne måten ha relevans for den politiske debatten og forståelsen av ”innvandrerkvinner” i denne.

Hvilken betydning har oppgaven i forhold til sosiologien? Den nordiske kjønnsforskningen har begynt å diskutere multikulturalismens utfordringer i forhold til kjønnslikestilling. En rekke undersøkelser belyser spenningene mellom en patriarkalsk kontroll av kvinner i ikke-vestlige minoritetskulturer og den nordiske likestillingsmodellen. Tidligere norsk forskning på området har først og fremst tatt for seg muslimers forhold til likestilling. Tordis Borchgrevink (2002) beskriver for eksempel likestilling som ”det flerkulturelle demokratiets hodepine”, og tar blant annet opp hejab-debatten. Annick Prieur (2004) har diskutert konflikter som kan oppstå mellom de nordiske likestillingsidealene og de patriarkalske muslimske familieformene. Linda Moe (2006) har skrevet om unge muslimske kvinners forhold til likestilling og Gunhild R. Farstad (2004) om ”innvandremødre” i Groruddalen. Som et unntak har Ann Therese Lotherington (2008) har studert russiske kvinners forhold til likestilling.

Den svenske forskeren Diana Mulinari (2008) har benyttet det postkoloniale feministiske perspektivet i sine studier av kvinner med latinamerikansk bakgrunn i Sverige. Studien omhandler kontinuitet og endring i kjønnsrelasjoner innenfor det latinamerikanske miljøet, der det å forstå kvinners liv i skjæringsflaten mellom deres egne ”communities” og den svenske velferdsstaten har stått sentralt. Et av formålene med denne masteroppgaven er å belyse hvordan *latinamerikanske* kvinner fra en kultur som har vært fremstilt som både macho og ”kjønnstradisjonell”, velger å utforme sitt moderskap i en norsk kontekst med de muligheter og begrensinger den gir.

Studier av Paulina de los Reyes, Irene Molina og Diana Mulinari (2003) peker på at de nordiske velferdsstatene står overfor en rekke felles utfordringer om å inkludere ”innvandrere” som likestilte medborgere i samfunnet. Det er konflikter mellom nordiske kjønnsnormer, kvinners rettigheter og gjensidig anerkjennelse. De diskuterer om den såkalte

kvinnevennlige politikken omfatter både majoritets- og minoritetskvinner. Mulinari og de los Reyes (2005) har tatt for seg kvinner med latinamerikansk bakgrunn i det svenske *folkhemmet*¹ i et postkolonialt perspektiv. Dette vil jeg komme nærmere inn på under Teoretiske innfallsvinkler. Norge er ansett som et foregangsland hva angår kvinners rettigheter og likestilling mellom kjønnene². Velferdsstaten ønsker ordninger for småbarnsmødre som fungerer, derfor er det også viktig å vite hva ulike mødre synes om ordningene. I forhold til denne postkoloniale feministiske kritikken av velferdsstaten blir det interessant å belyse minoritetsmoderskap i ”mammalandet”.

1.2 Hvorfor latinamerikanske mødre med norske menn?

For det første er transnasjonale og krysskulturelle³ ekteskap i sterk vekst, og latinamerikanske kvinner gift med etnisk norske menn er en stadig ekspanderende gruppe i det norske samfunnet. Kirsten Danielsen (2009) peker på viktigheten av spørsmål om hvordan menn og kvinner skaper parforhold i en verden der ekteskapsmarkedet er blitt globalisert. Med om lag 5000 transnasjonale ekteskap årlig, eller 20 prosent av alle inngåtte ekteskap (Lie 2004), er ekteskapsmigrasjon og transnasjonal familieetablering viktig for utviklingen av det mangfoldige Norge. Ifølge Lie (2004) har norskfødte menn en større tendens enn norskfødte kvinner til å gifte seg med en utenlandsfødt borger. Ser vi bort fra de nordiske landene, topper Thailand, Filippinene og Russland statistikken over land norske menn velger ektefelle fra. Men latinamerikanske kvinner klatrer stadig oppover listen. I 1990 ble 1268 ekteskap inngått av norske menn med utenlandske kvinner, kun 12 av disse ble inngått med kvinner fra Chile og 27 med kvinner fra resten av Latin-Amerika. I 2001 var antall ekteskap med utenlandske kvinner allerede mer enn fordoblet til 2809 ekteskap. 58 av disse ble inngått med kvinner fra Brasil og 36 av disse ekteskapene ble inngått med kvinner fra Cuba. I 2005 ble totalt 367 ekteskap inngått mellom norske menn og kvinner med latinamerikansk bakgrunn (Lie 2004).

¹ I 1930-årene, i begynnelsen av den moderne skandinaviske velferdsstatsmodellens utvikling, lanserte Sverige begrepet ”folkhem”. Tanken ble først og fremst utviklet av den daværende lederen for det svenske sosialdemokrati, statsminister Per-Albin Hansson (Dencik 2006:76).

² ”Norge er verdens beste mammaland” Dagsavisen URL: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article483837.ece> [Lesedato: 17.2.2010]

³ Transnasjonale ekteskap er ifølge Danielsen (2009) ikke nødvendigvis det samme som krysskulturelle, ved at ektefellene kan ha felles opprinnelse, men bo i ulike land før ekteskapsinngåelsen.

Dette gir sammensatte utfordringer når det gjelder innvandring og innvandrings spørsmål. Chilenerne har blitt inkludert som en av ti ulike grupper ”innvandrere” i *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land* (Henriksen 2010). Men dette er par der begge har chilensk bakgrunn, og begge har ofte bodd i Norge siden 80-tallet. Vi vet lite om latinamerikanske mødre gift med norske menn, deres hverdagsliv, praksiser og forståelser. Da det er lite forskning om denne gruppen, vil min studie kunne være et bidrag.

For det andre er latinamerikansk kultur og samfunnssystem et spennende utgangspunkt for en forståelse av det ”norske”. Som Danielsen (2009) peker på er det et helt knippe av ideer som følger med på veien når folk krysser grenser for å gifte seg. Det er en komplisert utveksling av ideer og forestillinger. Fordi mødrene i denne studien er innvandret i voksen alder og derfor har blitt sosialisert i en annen kultur, vil deres erfaringer være preget av rammeforståelsene de har med seg fra opprinnelseslandet. Den norske konteksten fortolkes gjennom erfaringene fra de latinamerikanske kvinnenenes bakgrunn.

1.3 Avgrensning og forskningsspørsmål

Med dette som utgangspunkt, er det tre hovednivåer av spørsmål jeg ønsker å studere nærmere i forbindelse med latinamerikansk moderskapsutforming i en norsk kontekst. Med disse forskningsspørsmålene ønsker jeg å få et innblikk i hvordan det oppleves å oppdra barn i en norsk kontekst når man har en latinamerikansk bakgrunn, i skjæringsflaten mellom den latinamerikanske og norske kulturelle og institusjonelle konteksten. Spørsmålene tar jeg henholdsvis for meg i hvert av analysekapitlene. Med den norske konteksten mener jeg de institusjonelle rammene som tilrettelegger for moderskap, samt idealer for ”den gode mor” og den ”norske” ideen om likestilling.

1) Hvordan utformer de latinamerikanske mødrene moderskapet i skjæringsflaten mellom ulike moderskapsidealer?

2) Hvordan praktiseres arbeidsdeling i hjemmet i forhold til likestillingsforståelser?

3) Hvordan opplever informantene seg oppfattet som mødre i den norske konteksten, og hvordan oppfatter de norske mødre?

Det vil altså være tre nivåer av analyse; latinamerikanske kvinners moderskapsutforming i forhold til 1) moderskapsidealer, 2) arbeidsdeling i hjemmet og 3) hvordan de føler seg oppfattet som mødre, og hvordan de oppfatter norske mødre. Utgangspunktet for utformingen av forskningsspørsmålene er den norske likestillingsideen som står i kontrast til idealtypiske forståelser av kjønnsrollemønsteret i Latin-Amerika. På bakgrunn av denne kontrasten lurer jeg på hvordan kvinner med latinamerikansk kulturbakgrunn i bagasjen opplever møtet med den norske velferdsstaten, som på mange måter er tuftet på ideen om likestilling. Som jeg vil komme inn på senere har den norske velferdsmodellen flere institusjonelle ordninger som er ment likestillingsfremmende og strukturerende på familielivet. Etter hvert dukket også spørsmål om arbeidsdeling i hjemmet opp.

Det postkoloniale feministiske perspektivet har vært av betydning i forhold til utformingen av spesielt det siste forskningsspørsmålet. Jeg ønsker å finne ut hvordan de latinamerikanske mødrene føler seg imøtekommet og oppfattet i det norske samfunnet. På den andre siden ønsker jeg å finne ut hvordan de ser på det ”norske”, spesielt den norske likestillingsideen. Slik blir det postkoloniale feministiske perspektivet aktuelt. Jeg kommer til å bruke det postkoloniale perspektivet til både å identifisere aspektene ved latinamerikanske kvinners moderskap i en norsk kontekst, og dimensjonene av likestilling.

Ifølge Mohanty (2003[1988]) tar vestlig feminisme utgangspunkt i at forståelsen av undertrykking er lik for alle kvinner. Slik blir det interessant å se på de latinamerikanske, og samtidig ikke-vestlige, mødrenes syn på den norske likestillingsideen og velferdssordninger som på mange måter kan ses på som uttrykk for denne. Er den en implisitt eurosentrisk norm som fungerer godt for hvite privilegerte middelklassekvinner, som et ledd i middelklassekvinnens moderniserings- og frigjøringsmisjon av andre undertrykte orientalske kvinner slik Mohanty hevder?

Her ønsker jeg å ta utgangspunkt i at kvinner ikke utgjør en homogen gruppe med like behov. Denne innsikten er overførbart til latinamerikanske kvinners syn på den norske likestillingsideen, og ikke minst hvordan det oppleves å være latinamerikansk mor i det norske samfunnet, og bli sett på med norske øyne. Jeg har lurt på hvordan de, i kraft av å være mødre med latinamerikansk kulturbakgrunn, opplever møtet med de nære omgivelsene, med samfunnet og hvordan dette har betydning for deres moderskap og måten de praktiserer det. Etter hvert begynte jeg også å fundere på hvordan det allmenne synet på likestilling, ”innvandrere” og moderskapet er i vårt samfunn.

1.4 Latinamerikanske kvinner i Norge i tall

Hvem er egentlig de ”latinamerikanske” kvinnene i Norge? Statistisk Sentralbyrå deler verden opp i 7 ulike verdensdeler. Sør-Amerika⁴ og Mellom-Amerika⁵ utgjør til sammen Latin-Amerika. I denne studien kommer informantene fra den spansktalende sørlige delen av Sør-Amerika. Jeg vil kalle mødrene i studien *latinamerikanske* gjennom oppgaven, selv om dette inkluderer både Sør- og Mellom-Amerika. Som jeg vil komme tilbake til i teorikapittelet har regionen politiske, historiske og kulturelle fellestrekk på tvers av landegrensene.

I dag bor 4,8 millioner mennesker i Norge. Av disse er 488 753 utenlandsfødte. 3 733 er født i Mellom-Amerika, og 18 002 i Sør-Amerika, altså er det totalt 21 735 innvandrere fra Latin-Amerika i Norge per 1.januar 2009. 32 967 innbyggere hadde latinamerikansk *bakgrunn*, det vil si både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre⁶. Når kom så disse til Norge? Ifølge Dzamarija & Forgaard (2006) kom 12 prosent av innvandrerne fra Latin-Amerika til Norge i tidsrommet før 1980. Mellom 1982- 1985 kom 6 prosent, i tidsrommet 1986-1990 kom hele 33 prosent. Mellom 1990-1995 dalte innvandringen fra Latin-Amerika til 8 prosent, og i perioden 1996-2000 kom 15 prosent av disse. I tidsrommet 2001-2005 økte innvandringen på nytt og 27 prosent av de latinamerikanske innvandrerne kom til Norge. Det ser ut til at innvandringen fra de latinamerikanske landene er på full fart oppover, og snart på samme nivå som på slutten av 80-tallet da Norge mottok flyktninger fra Chile.

Ser man bort fra Chile⁷, er det omtrent dobbelt så mange kvinner som menn fra Sør-Amerika i Norge, innvandringen er altså kjønnet. Ifølge Statistisk Sentralbyrås befolkningsstatistikk fra 2009⁸ var det 3567 kvinner med statsborgerskap fra Sør-Amerika i Norge. Den største gruppen på 1470 kvinner var fra Brasil. 917 var fra Chile, 321 var fra Colombia, 335 var fra

⁴ Sør-Amerika omfatter Argentina, Bolivia, Brasil, Guyana, Chile, Colombia, Ecuador, Falklandsøyene, Fransk-Guyana, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay og Venezuela.

⁵ Mellom-Amerika omfatter Belize Guatemala, El Salvador, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama, El Salvador, Costa Rica samt de karibiske øyene som blant annet Jamaica, Puerto Rico, Cuba, Haiti, Den Dominikanske republikk, Trinidad & Tobago og Bahamas.

⁶ SSB URL: http://www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/tabeller/3-10.html [Lesedato: 17.2.2010]

⁷ Ved inngangen til 2009 var chilenerne den 22. største gruppen innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge (Henriksen 2010), mange kom som politiske flyktninger på slutten av 80-tallet.

⁸ SSB URL: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2009-03-12-32.html> [Lesedato: 4.2.2010]

Peru, 190 var fra Venezuela og 132 var fra Argentina. 202 var fra Sør-Amerika ellers, det vil si land som både Ecuador og Uruguay som er representert i denne studien.

1.4.1 Sysselsetting, fruktbarhet og utdanningsnivå - her og der

Allerede ved sammenligning av sysselsettingsstatistikk fremsto forskjellen mellom kvinner med latinamerikansk bakgrunn i Norge og etnisk norske kvinner, som forholdsvis liten. Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå⁹ lå norske kvinners sysselsettingsnivå i 2008 på 68,5 prosent. Kvinnene fra Latin-Amerika¹⁰ lå på 62,1 prosent, altså 6,4 prosent lavere enn den etnisk norske kvinnelige befolkningen, men høyere enn andre kvinner fra ikke-vestlige land¹¹, for eksempel pakistanske og somaliske kvinner (Henriksen 2010), som det ofte fokuseres på i media.

Ifølge Statistisk Sentralbyrås utdanningsstatistikk¹² hadde i 2001 5,9 prosent av kvinnene fra Latin-Amerika lengre utdanning på universitets- og høyskolenivå. 16,7 prosent hadde kortere utdanning på universitets- og høyskolenivå. Tallene for norske kvinner i 2001 var henholdsvis 2,9 prosent og 19 prosent. Blant kvinnene fra Latin-Amerika i Norge er det altså en høyere prosentandel med lengre utdanning på universitets- og høyskolenivå enn blant norske kvinner. Chilenerne skiller seg ut fra de andre gruppene i Levekårsundersøkelsen 2010 både ved at mange av dem som kom som voksne hadde høyere utdanning før de innvandret, og ikke minst ved at kvinnene er høyere utdannet enn mennene (Henriksen 2010). Om vi sammenligner fruktbarhet fikk de nordiske kvinnene i 2005 i gjennomsnitt 1,95 barn, det tilsvarende tallet for kvinner med bakgrunn fra Latin-Amerika i Norge, var 1,97 barn (Dzamarija & Forgaard 2006).

I denne studien er informantene fra Argentina, Ecuador, Peru og Uruguay. For å gi et bilde av fruktbarhet, sysselsetting og utdanningsnivå der, tar jeg også med noe statistikk fra disse landene. Fruktbarheten har i alle fire landene gått betraktelig ned fra 1970 til i dag. Både i Ecuador og Peru er tallene for fruktbarhet mer enn halvert, fra 6,2 barn til henholdsvis 2,7

⁹ SSB URL: <http://ssb.no/emner/06/01/innvregsys/tab-2008-06-24-01.html> [Lesedato: 4.2.2010]

¹⁰ SSB definerer disse som kvinner med to foreldre født i L-A, og fire besteforeldre født i L-A

¹¹ Til sammenligning lå sysselsettingsprosenten for kvinner fra Afrika og Asia på henholdsvis 42,8 og 51,1

¹² SSB URL: <http://www.ssb.no/utinnv/tab-2003-02-26-03.html> [Lesedato: 04.2.2010]

barn i Ecuador og 2,8 barn i Peru ¹³. I 1970 fikk argentinske kvinner i gjennomsnitt 3,1 barn, mens de i perioden 1995 til 2000 fikk 2,6 barn. Uruguayanske kvinner gikk fra 2,9 barn til 2,4 barn. Uruguay og Argentina befinner seg i dag nærmest Norges fruktbarhetsrate. Begge har fertilitetsrater på 2,3 barn, mens norske kvinner får 1,8 barn. Ifølge Chant & Craske (2003) har denne utviklingen gått hånd i hånd med kvinners økende prevensjonsmuligheter.

Stadig flere kvinner entrer arbeidsmarkedet i Latin-Amerika. Peru har hatt den sterkeste veksten; i 1961 var 22,7 prosent av arbeidsdyktige kvinner sysselsatte, mens i 1999 hadde antall sysselsatte kvinner steget til 58,1 prosent (Tiano 2005:285). Om vi tar utgangspunkt i Peru, har de i likhet med Norge opplevd en ”feminisering” av høyere utdanning. 8,5 prosent av kvinnene i Peru hadde i 1998 høyere universitetsutdanning, og 9,8 prosent hadde lavere universitetsutdanning. Men her er det store regionale forskjeller. Flest analfabeter finnes i fjellene, der 20,1 prosent av kvinnene i 1990 ikke hadde grunnskole (”sin nivel”) ¹⁴. Peru hadde i 1990 21,3 prosent kvinnelige analfabeter, og Ecuador 16,2. Argentina og Uruguay, med større andel europeiske etterkommere, hadde henholdsvis 4,9 og 4,1 (Bonder 1994).

Det er verdt å merke seg at tilgangen til høyere utdanning er svært ulik. Latin-Amerika er verdens minst likestilte kontinent i forhold til klasse, kjønn og rase, og ressursene er fordelt på en svært ubalansert måte (se f.eks. Angel Centeno & Hoffman 2003, Silvia 2006). Den lille andelen hvite som ble boende i Latin-Amerika etter avkoloniseringen på slutten av 1800-tallet tilhører den øvre middelklassen. De har høyere utdanning, bedre materiell levestandard og sitter på størsteparten av de økonomiske ressursene. En mestiz-kvinne ¹⁵ fra middelklassen i Perus hovedstad Lima har antageligvis mer til felles med en kvinne fra middelklassen i Mexico City, enn med *una chola* ¹⁶ fra Perus høyland, uten utdanning og selvsysselfølgelig.

¹³ Wikigender URL: <http://wikigender.org/w/index.php/Countries:World> [Lesedato: 2.5.2010]

¹⁴ INEI URL(Salud Reproductiva, Pobreza y condiciones de Vida en el Peru. 2.2 Diferenciales Regionales, según Características Socioeconómicas) <http://www1.inei.gob.pe/biblioineipub/bancopub/Est/Lib0078/S02-2.htm> [Lesedato: 2.5.2010]

¹⁵ Begrepet mestis (*mestizo*) ble i kolonitiden brukt om personer av blandet spansk og indiansk herkomst og deres etterkommere. I dag brukes begrepet om personer med spansk som hovedspråk, som identifiserer seg med spansk kultur, og som skiller seg fra urfolkskulturen (Stensrud 2004:42).

¹⁶ Negativt ladet ord for urfolkskvinne i byen

1.5 Oppgavens oppbygning

Kapittel 1 redegjør for oppgavens tema og dets sosiologiske og samfunnsmessige relevans. Det redegjør også for hvorfor latinamerikanske mødre som er sammen med eller har vært sammen med norske menn er en interessant gruppe, samt tar for seg statistikk om latinamerikanske kvinners sysselsetting, fruktbarhetsmønstre og utdanningsnivå. I kapittel 2 tar jeg for meg teoretisk rammeverk og de viktigste begrepene som blir brukt videre i analysen av materialet. Kapitlet er delt i tre deler: Den første delen redegjør for postkolonial feministisk teori. Den andre delen tar for seg velferdsteori. Siste del omhandler kulturteori og kjønnsforståelser, og tar for seg den norske likestillingsideologien og den latinamerikanske kjønnsideologien. Kapittel 3 beskriver den metodiske tilnærmingen, etiske refleksjoner og erfaringer ved innsamling og analyse av empirien. Det inneholder også en informantmatrise. I kapittel 4 beskriver jeg de konkrete velferdsordningene i den norske velferdsstaten som en del av den norske konteksten de latinamerikanske kvinnene møter i sin hverdag; foreldrepermisjon, offentlig barnetilsyn, kontantstøtte og ammeretningslinjer. Kapittel 5 tar for seg mødrenes moderskapsidealer og praksiser. Kapittel 6 tar for arbeidsdeling i hjemmet, og forståelser av likestilling i lys av denne. Kapittel 7 tar opp mødrenes blick på og fortolkning av det norske likestillingsidealet i forhold til moderskapet, men også hvordan de opplever å bli sett og oppfattet som latinamerikanske mødre i det norske samfunnet. I kapittel 8 samles trådene, de viktigste funnene diskuteres og oppgaven rundes av.

2 Teoretisk rammeverk

I de tre hoveddelene vil jeg presentere ulike teorier jeg mener det er fruktbart å se analysens funn i lys av. Første del tar for seg det postkoloniale feministiske perspektivet, som har vært et utgangspunkt for denne oppgavens problemstilling, metode og analyse. Velferdsteorien i del to tar for seg styrkeforholdet i ulike typer velferdsstater mellom familie, stat og marked. I del tre tar jeg først for meg den norske likestillingsideen, og som en bakgrunn for å forstå det latinamerikanske kjønnsrollemønsteret, redegjør jeg for begrepsparet *machismo* og *marianismo*. Begge er eksempler på mer eller mindre rådende kjønnsideologier i henholdsvis den norske og latinamerikanske kulturen.

2.1 Det postkoloniale feministiske perspektivet

Feministisk teori er basert på et premiss om at sosiale og politiske strukturer i samfunnet forskjellsbehandler kvinner, og at dette er illegitimt (Ytrehus 2005). Feministisk teori kan kategoriseres ut i fra politiske skillelinjer, men også historiske. Feminisme kan også kategoriseres gjennom skillet mellom former for konstruktivisme, blant annet mellom den andre og tredje bølgen av ulike poststrukturalistiske posisjoner. Konstruktivisme har ifølge Ytrehus (2005) fungert som en kilde til kritisk tenkning i feminismens historie. Ifølge Simone de Beauvoir (1949) er ikke kvinne noe man er født som, men noe man blir til gjennom en konstruksjonsprosess, etter hvert som man sosialiseres. På bakgrunn av at kvinnelig kjønnsidentitet er noe tillært og konstruert, er en kjent problemstilling innenfor feminismen om kjønn kan bety det samme overalt til alle tider (Ytrehus 2005).

Postkolonial feminisme kan sies å være en kritikk av den tradisjonelle vestlige feminismen, og kalles ofte Third Wave Feminism. Den er inspirert av poststrukturalisme, men kritiserer feministisk teori og forskning for å snakke på vegne av ”alle” kvinner, samt å ha ignorert ikke-vestlige kvinner og deres erfaringer, ressurser og behov. Med utgangspunkt i fattige kvinners og minoritetskvinnens erfaringer har det vestlige, kristne, heteroseksuelle middelklassehegemoniet¹⁷ i feministisk forskning blitt utfordret. Når kjønnsidentitet er basert

¹⁷ Begrepet hegemoni er utviklet av Antonio Gramsci (1971), og peker på en tendens til at noen gruppers interesser og perspektiver på verden blir oppfattet som allmenngyldige, og på denne måten tilslører

på kulturbestemte konstruksjoner og kategorier, er det ingenting universelt å si om kvinner som kvinner og menn som menn (Ytrehus 2005).

Den svarte og amerikanske kjønnsforskeren bell hooks (1984), og de to indiske feministiske forskerne Gayatri Chakravorty Spivak (1988) og Chandra Talpade Mohanty (2003[1988]) kommer alle med viktige bidrag innenfor den postkoloniale tradisjonen. Sistnevnte kritiserer i sitt essay *Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses* det politiske prosjektet til den vestlige feminismen om å redde kvinner fra ikke-vestlige land fra menns universelle undertrykkelse. Hun analyserer feministiske tekster om utviklingsstudier og kvinner i ”den tredje verden”, og peker på at vestlige feminister har glattet over forskjellene mellom kvinner fra Sør. Generaliseringene hun finner i vestlig feministisk arbeid, tar ofte utgangspunkt i en forestilling om at undertrykkelse er lik for alle kvinner. Men ifølge Mohanty er opplevelsen av undertrykkelse veldig mangfoldig, og avhenger av geografi, historie og kultur. Mohanty peker på en vestlig feministisk *diskurs*¹⁸, som virker undertrykkende på kvinner fra ikke-vestlige land, samt den vestlige feminismens ensidige konstruksjon av ”Tredjeverdenskvinnen”, som om alle skulle være like og som om alle skulle være undertrykt. Jeg synes artikkelen gir en god innføring i postkolonial feminisme, og vil ta for meg hovedpoengene fra artikkelen i resten av dette underkapittelet.

Mohanty (2003[1988]) definerer ”kolonisering” som et diskursivt begrep, og kritiserer amerikansk og vestlig feministisk arbeid for å bruke bestemte analytiske kategorier som igjen referer til feministiske inntresser slik de har blitt artikulert i USA og Vest-Europa. Begrepet kolonisering har blitt brukt i mange feministiske tekster og venstrepolitiske tekster generelt. Det har blitt brukt for å karakterisere alt fra de mest tydelige økonomiske og politiske hierarkiene, til produksjonen av bestemte kulturelle diskurser om hva som kalles ”den tredje verden.” Begrepet antyder nesten alltid en relasjon med strukturell dominering og undertrykking, ofte voldelig, av annerledesheten til de aktuelle subjektene. Den diskursive praksisen er *ideologisk*¹⁹ (2003:19[1988]). Mohanty kaller denne diskursen for ”den vestlige feminist-diskursen”, og man ser den best i hegemoniske diskurser i blant annet tradisjonell

maktubalanse. For etablering og opprettholdelse av hegemoni må eliten sikre seg befolkningens støtte ved å skape enighet om hva som er det naturlige og normale. Gullestad 2002:16).

¹⁸ Jørgensen & Philips (2005:9) definerer *diskurs* som ”en bestemt måte å tale om og forstå verden på”.

¹⁹ En ideologi er ett sett av kulturelt bestemte verdier som rettferdiggjør og legitimerer samfunnsordenen, eller opposisjonelle som ønsker å endre denne. Folket oppfatter den som naturgitt (KF i Sosiologisk leksikon 2001).

antropologi og sosiologi. Mohanty skriver at de feministiske arbeidene hun analyserer, koloniserer de materielle og historiske forskjellene til livene til kvinner i ”den tredje verden” gjennom diskurser. På denne måten skaper de et bilde av ”Tredjeverdenskvinnen.” Denne forestillingen fremstår som tilfeldig konstruert, men likevel bærer den med seg den autoritære signaturen til vestlig humanistisk diskurs (2003:19[1988]), antagelsen om at ”det vestlige” er det grunnleggende referansepunktet i teori og praksis. Et viktig poeng her er at denne konstruksjonen av annerledeshet virker i seg selv undertrykkende på ”Tredjeverdenskvinnen”, fordi den koloniserer kompleksiteten som karakteriserer livene deres. Gjennom på denne måten å skape en diskursiv forskjell og systematisering av undertrykking av kvinner i ”den tredje verden”, utøves makt gjennom vestlig feministisk diskurs.

Mohanty peker på viktigheten av å definere og sette navn på denne diskursen. Vestlige feministiske arbeider kan ifølge Mohanty (2003:20[1988]) derfor ikke unngå utfordringen det er å utforske sin rolle i den globale og økonomiske rammen. Det er et manglende fokus på erfaringene til kvinnene i ”den tredje verden”, og dermed et behov for å bearbeide koblinger mellom kvinners politiske kamper. Vestlig feministisk arbeid må vurderes i forhold til det globale hegemoniet til den vestlige vitenskapen. Mohanty skisserer tre analysestrategier i den vestlige diskursen som hun mener er problematiske. Disse er med på å skape den ensartede forestillingen om ”Tredjeverdenskvinnen” innenfor vestlig feministisk diskurs om kvinner i ”den tredje verden.” Mohanty forsøker å avdekke hvordan *etnosentrisk universalisme* (2003:21[1988]) produseres i visse analyser.

Den første analytiske antakelsen hun peker på handler om hvordan kategorien ”kvinner” brukes i kontekst til analysen. Analysens kontekst kan være alt fra familiestrukturer og arbeidsdeling til medias fremstillinger. Man tar utgangspunkt i at kvinner er en allerede konstituert, logisk gruppe med identiske interesser og ønsker, uavhengig av klasse, etnisitet og rase. Dette antyder kjønnsforskjeller, eller til og med patriarkat, som kan brukes universelt og krysskulturelt. Det som binder kvinner sammen er forestillingen om at de alle blir undertrykket på samme måte. Den andre analytiske antakelsen er fremtredende på det metodiske nivået, på den ukritiske måten ”bevis” om universalitet og krysskulturell validitet settes frem (Mohanty 2003:22[1988]). Den tredje analytiske antakelsen er mer spesifikt politisk antakelse, underliggende metoder og analytiske strategier som er modellen om maktkamp mellom kjønnene som antydes. Gjennom de tre rammene for analyse Mohanty

skisserer, blir en ensartet forestilling om undertrykking av kvinner som gruppe antatt. Dette skaper i sin tur et bilde av en gjennomsnittlig ”Tredjeverdenskvinne”:

(...) a homogeneous notion of the oppression of women as a group is assumed, which, in turn, produces the image of an "average Third World woman". This average Third World woman leads an essentially truncated life based on her feminine gender (read: sexually constrained) and her being "Third World (read: ignorant, poor, uneducated, tradition-bound, domestic, family-oriented, victimized, etc.) (Mohanty 2003:22[1988])

Denne gjennomsnittlige ”Tredjeverdenskvinnen” fører et avskåret og seksuelt begrenset liv. Det følger også med denne kategorien å være dum, fattig, uten utdanning, tradisjonsbundet, hjemmekjær, familieorientert og som et offer. Dette står ifølge Mohanty i et motsetningsforhold til den implisitte selvrepresentasjonen til vestlige kvinner, som utdannede, moderne, med kontroll over egne kropp og frihet til å ta egne avgjørelser. De vestlige feministene konstituerer seg selv som normen, mens kvinnene fra ”den tredje verden” ses på som en homogen maktesløs gruppe, som implisitte ofre for bestemte sosioøkonomiske systemer. Her skaper Mohanty et polariseringsbilde, der hun skjærer vestlige kvinner og feminister over en kam, og fremstiller deres selvforståelser som alle ”Tredjeverdenkvinnens” rake motsetning.

I tekstene Mohanty (2003:23[1988]) tar for seg, blir kvinner fremstilt som ofre, for blant annet menns vold, den koloniale prosessen, familiesystemet og den økonomiske utviklingsprosessen. Denne måten å definere kvinner på, først og fremst ut fra deres objektive status (måten de påvirkes eller ikke påvirkes av visse institusjoner og systemer) karakteriserer bruken av kategorien ”kvinner” i analysen. Hun peker også på bruken av begrepet ”tradisjonell” som portretterer kvinnene som politisk ”umodne” som trenger å læres opp i den vestlige feminismens etos. Mohanty retter også kritikk mot hvordan begrepene *utviklet* og *underutviklet* benyttes. Å kalle ”den tredje verden” for underutviklet er ifølge Mohanty (2003:40[1988]) å blande utvikling med veien Vesten tok i sin utvikling, samt å overse retningene i makten mellom ”den første” og ”den tredje verden.” Mens kategorien ”vestlig undertrykt kvinne” skapes ved fokus kun på kjønnsforskjeller, har Tredjeverdenskvinne-kategorien en tilleggsattributt; *The Third World difference* (Mohanty 2003:40[1988]). Slik foregår etnosentrisk universalisering. Hun skriver videre at uten den diskursive konstruksjonen av den ”tredje verden” og dens kvinner ville det heller ikke vært noen privilegert ”første verden”, og vestlige kvinners selvrepresentasjon ville vært problematisk.

Hvilken betydning har Mohantys (2003:21[1988]) essay i dag? Da artikkelen for første gang ble publisert i 1988, tok den opp den vestlige forståelsen av kjønn. Nesten 20 år senere, går Mohanty (2003) tilbake til den originale teksten og tar for seg hvordan kjønn har en betydning for utformingen av rase, klasse og nasjonalitet i lyset av den stadig pågående globaliseringen. Den skaper blant annet negative ringvirkninger for mange ikke-vestlige kvinner. Noen emigrerer for å jobbe i lavstatus-yrker som hvite kvinner ikke vil ha, andre havner i sex-slaveindustrien. Kvinner over hele verden har ulike sosiale virkeligheter, og det å være kvinne kan gi ulike urettferdige effekter, avhengig av våre økonomiske og sosiale privilegier (2003:3). Mohanty argumenterer dermed for *anti-globaliseringsbevegelsen* (2003:221-251).

Feministisk praksis finner sted på ulike nivåer. Mohanty (2003) kritiserer det klassebaserte gapet i USA mellom kvinnebevegelsens forståelse av feminisme, og den dominerende profesjonelle forståelsen produsert av akademikere. Mohanty hevder feminismen har blitt en måte å gjøre karriere på, i stedet for et rop om endring. Derfor ønsker hun en feministisk visjon som fokuserer på radikal endring i kvinners og menns hverdagsliv. Mohanty kritiserer også fokuset på den materielle feminismen, som legger vekt på økonomisk likestilling, da disse er basert på kapitalistiske verdier som profitt og konkurranse. Et annet trekk ved denne feminismen er den individualistiske karakter. Disse trekkene former begrensinger for feministisk tenkning ifølge Mohanty (2003:6).

2.1.1 Det postkoloniale feministiske perspektivet i nordisk forskning

Norden ses ofte på som utenfor den koloniale historien, men i lyset av globalisering har det postkoloniale feministiske perspektivet blitt benyttet som et overgripende perspektiv til prosesser av rasifisering i Sverige, og til dominerende diskurser om ”innvandrere” og svensker. de los Reyes og Mulinari (2005) har gransket konsekvensene og effektene av det de kaller den hegemoniske svenske feminismen. De diskuterer feminismens normativitet og ekskluderende praksis, samtidig som de problematiserer den feministiske posisjonen innenfor nasjonale grenser. De argumenterer blant annet for at alternative røster må løftes frem, og synliggjøring av motdiskurser fra subalterne²⁰ subjekter (2005:93). Ifølge forskerne

²⁰ Begrepet subaltern brukes for å betegne marginaliserte og undertrykte menneskers kamp mot hegemonisk globalisering (de los Reyes og Mulinari 2005:93). Spivak (1988) definerer begrepet som alt som har begrenset eller ingen tilgang til den kulturelle imperialismen. Begrepet ble først brukt av Antonio Gramsci.

baseres ideen om det svenske "folkhemmet" på en etterstrebing av likestilling, som igjen tildeler staten ansvaret for å harmonisere økonomisk tilvekst med økt likestilling. Utviklingen de siste tiårene og den tiltagende ulikheten i Sverige aktualiserer ifølge forskerne behovet for nye perspektiv som kan synliggjøre hva som kommer til kort, og peke på de iboende motsetningene (2005:100).

Alexandra Ålund (1998 i Mulinari 2008) har pekt på at konstruksjonen av "innvandrerkvinnen" som en devaluert "annen" har vært en nødvendig forutsetning for utviklingen av "den moderne svenske kvinnen", og er grunnleggende i forhold til fortellingen om nasjonal tilhørighet. Ifølge Ålund har hegemonisk svensk feministisk forskning presentert "innvandrerkvinner" som sårbare i behov av beskyttelse, og som undertykte av sine ektemenn, storfamilier og kulturelle arv. Mulinari (2008:6) peker på at disse stereotypiske konstruksjonene påvirker alle "innvandrerkvinner" fra "den tredje verden", uavhengig av klasse, generasjon, etnisk bakgrunn eller seksuell identitet.

Blant norske forskere innenfor postkolonial feminisme, skiller Marianne Gullestad (2002) seg ut. I boken *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt* analyseres og dekonstrueres ytringer, metaforer og tolkningsrammer som hindrer "innvandrere" i å bli respektert som verdige norske innbyggere. Hun diskuterer de tankemønstrene som gjør hverdagslig trakassering og diskriminering mulig, og mener det dreier seg om konstruksjoner av likhet og forskjell. I den hegemoniske tenkningen i Norge står kategorien "innvandrer" i begrepsmessig motsetning til "nordmann". Dette har de siste årene blitt en sentral og organiserende begrepskontrast (Gullestad 2002:91). Hun kritiserer spesielt ulike utspill fra den norske eliten²¹. Ifølge Gullestad er det en umettelig forventning til "innvandrernes" lojalitet til norske verdier (2002:103), og det er en underforstått konstruksjon av "oss" som det normative sentrum. Gullestad hevder at både intellektuelle og folk flest er fanget i et nett av begreper som langt på vei begrenser hva som tenkes, sies og

²¹ I betydningen den intellektuelle eliten, deriblant Unni Wikan, som kritiseres for sine bidrag i "innvandringsdebatten". Wikan hentyder ifølge Gullestad (2002:99) at muslimer helst bør like og være stolte av alt det norske. Ved bruk av slektskaps- og familiemetaforer, vert-gjestforholdet som metafor og hele forestillingen om "å ha bygget landet" bidrar Wikan ifølge Gullestad til å skape usynlige grenser overfor "de andre".

gjøres. Eliten viderefører, produserer og legitimerer mange av ideene og forestillingene som igjen danner grunnlag for diskriminering og trakassering.

Den ”norske” likhetstankegangen gjør at maktforskjeller tas for gitt, og gjennom krav om likhet blir den forskjellsproduserende (Gullestad 2002:102). ”Innvandrere” konstrueres som annerledes fra nordmenn, på samme måte som Mohanty (2003[1988]) har beskrevet hvordan ”Tredjeverdenskvinnen” konstrueres som annerledes fra den hvite middelklassekvinnen gjennom *The Third World-Difference*. ”Innvandrerne” anklages ifølge Gullestad for å være annerledes, men like i sin annerledeshet. ”Innvandrerkvinner” er sett på som passive ofre for menns aggresjon, og står sentralt i konstruksjonen av likhet og forskjell i dag. En ”innvandrer” som vil oppnå tillitt og ansvar i Norge, må være mer positiv og rosende enn andre ”nordmenn”. Hun må også være mer forståelsesfull enn andre overfor rasistiske ytringer (2002:110-111). Mye tyder på at ”innvandrerkvinner” står sentralt i ”norske” konstruksjoner av likhet og forskjell, og at vår interesse for dem er et uttrykk for egen eksistensiell angst. Det som provoserer mest er det som truer kjernesymbolene for hva ”vi” står for i ”vårt” moderniseringsprosjekt, som blant annet seksuell frigjøring, likestilling mellom kjønnene, selvstendighet og individualitet. Dette er noe som til en viss grad er oppnådd, men situasjonen er ”prekær” da det ikke er lenge siden Norge var et helt annet samfunn (2002:32).

2.2 Velferdsteori – moderskapets institusjonelle rammer

Informantene i denne studien har bakgrunn fra ulike velferdsstater i Latin-Amerika, der tilrettelegging for moderskapet er forskjellig fra den norske velferdsstaten.

Velferdsordningene, eller mangelen på disse, som mødrene i denne studien har vokst opp med, vil stå i kontrast til velferdsordningene vi finner i den norske konteksten. I dette avsnittet vil jeg skissere de institusjonelle rammene for moderskapet i de ulike kontekstene, da mødrenes erfaringer er preget av disse. De institusjonelle rammene både tilrettelegger og strukturerer moderskapet.

2.2.1 Ulike velferdsregimer

Den danske statsviteren Gøsta Esping-Andersen (1990) beskriver tre ulike velferdsregimer; det liberale, det konservative og det sosialdemokratiske regimet. Velferdsstater har varierende styrkeforhold mellom stat, familie og marked som kilder for velferd, og det har vært utgangspunktet for å dele statene inn i tre velferdsregimer. Det er også teoretikere som diskuterer om Sør-Europa utgjør et eget, fjerde regime. Velferdsregimene har blitt kritisert for å være utgått på dato, men de er fremdeles populære på grunn av deres enkelhet. Typologien har blitt kritisert av forskere som mener at det er vanskelig å plassere en såpass kompleks mekanisme som en velferdsstat i kun én av kategoriene til Esping-Andersen. Mange velferdsstater har trekk fra alle typene i systemet.

Ifølge Esping-Andersen (1999:73) kan typologier fange opp ulike arter og avgjørende egenskaper, samt gjøre identifisering av underliggende sammenhenger enklere. Slik er typologiene hjelpsomme verktøy ved hypotesegenerering og testing. På den andre siden kan typologier være problematiske fordi overdreven forenkling kan gå på bekostning av nyanser og endring. Han understreker at hans regimetytologi dreier seg om regimer, og ikke velferdsstater. Regimene refererer til måtene velferdsproduksjon er fordelt mellom staten, markedet og husholdet (1999:73). Selv om typologien i utgangspunktet er ment for europeiske forhold, kan den hjelpe oss å forstå ulike velferdssystemer.

Det sosialdemokratiske velferdsregimet ligner mest på den norske velferdsstaten. Denne typen regime bygger ut et sterkere offentlig sikkerhetsnett for sine innbyggere, tilbyr mer sjenerøse offentlige ytelser, og legger stor vekt på likhet. De nordiske velferdsstatene med sin

prioritering av offentlig styring og allmenne velferdsgoder, kommer nærmest denne regimetypen. Frigjøringen fra markedsmekanismene gjennom sosiale rettigheter og offentlige ytelser kaller Esping-Andersen (1990) for ”dekommodifisering”. Dette oppnås oftest i det sosialdemokratiske regimet. Her er tjenestene tilnærmet universelle, og trygdene ligger på et høyt nivå i europeisk sammenheng. Det liberale velferdsregimet kjennetegnes ved at sosiale rettigheter er begrenset. Det legger vekt på at staten bør blande seg minst mulig inn i samfunnslivet. Enkeltindividet må selv regne med å ta høy grad av risiko, og samfunnsproblemer kan best løses gjennom markedet. Canada, Storbritannia og Australia er eksempler på liberale velferdsregimer. I det konservative velferdsregimet spiller rent markedsorienterte velferdsordninger liten rolle, mens frivillige organisasjoner, kirke og familie, spiller en stor rolle. Eksempler på denne typen velferdsstater er Tyskland, Østerrike og Spania.

Regimetyologien ble da den først kom, kritisert for å ikke ta med betydningen av det ubetalte omsorgsarbeidet som utføres innenfor husholdet, på en tilfredsstillende måte (Hellevik 2003). Som svar har Esping-Andersen (1999) senere undersøkt i hvilken grad familier tar sosial risiko i velferdsstatene. Dekommodifiserings-dimensjonen ble supplert med et annet klassifiseringsprinsipp: *familisme* og *defamilisme*. I et familistisk system har husholdene hovedansvaret for å ta seg av medlemmenes forsørgingsbehov, mens et defamilisert system er innrettet slik at husholdet får mindre velferdsansvar. Gjennom statlig eller privat forsørging reduseres individers avhengighet av familien. Staten kjennetegnes ved at det offentlige tar et direkte omsorgsansvar og trygder utbetales på individuell basis uavhengig av andre familiemedlemmers ressurser (Hellevik 2003). Esping-Andersen (1999) konkluderte med at familisme-dimensjonen ikke endret hans opprinnelige tredelte velferdstypologi, da de søreuropeiske statene ikke utgjorde et eget, utpreget familistisk regime. De nordiske statene virket entydig de-familiserende. Andre velferdsregimeforskere har derimot valgt å skille ut Sør-Europa. Flere variabler som kan sees som indikatorer på familisme, utgjør et mønster der Norden og middelhavslandene befinner seg på hvert sitt ytterpunkt av skalaen, og med resten av de europeiske velferdsstatene i en mellomposisjon. Et liknende mønster gjelder for legale forpliktelser mellom familiemedlemmer, kulturelt bestemte familieforpliktelser og normer om autonomi (Hellevik 2005:91).

2.2.2 Hva med den latinamerikanske velferdsstatsmodellen?

Esping-Andersen (1990) tok i utgangspunktet for seg de europeiske forhold ved utviklingen av sin velferdstypologi. Hvordan kan vi sammenligne de europeiske velferdsstatene med den latinamerikanske? Knut Halvorsen (1999:180) diskuterer velferdsspørsmål i et globalt perspektiv. Han mener det kan dreie seg om noen helt nye typer velferdsstater i Latin-Amerika, samtidig som han understreker at det dreier seg om et stort kontinent med mange ulike land på ulike utviklingstrinn, og med ulik politisk utvikling. Ny-liberalisme er den dominerende trenden i Latin-Amerika, men det er tendenser til alternative velferdsmodeller²². Kjernen i den latinamerikanske sosialpolitikken har vært pensjoner, helsetjenester, prissubsidier og priskontroll, mens sosialhjelp har vært lite brukt. Pensjoner og helsetjenester har vært av stor betydning for den fattige delen av befolkningen, fordi svært få har tilgang til arbeidsledighetstrygd eller familiestøtte. Men dekningsgraden for pensjoner er lav fordi høye andeler av befolkningen i de enkelte land arbeider i den uformelle sektoren av økonomien.

I kun seks land²³ i Latin-Amerika er mer enn 60 prosent av befolkningen dekket av sosial trygd, blant disse landene finner vi Argentina og Uruguay. Blant landene med aller lavest dekning²⁴ finner vi i Ecuador, mens Peru befinner seg i gruppen av land Halvorsen refererer til som i en mellomstilling²⁵. Landene med høyest dekningsgrad har også de høyeste sosiale utgiftene i prosent av BNP (Halvorsen 1999:181). Ifølge Halvorsen satset latinamerikanske land på industriproduksjon for å redusere import, men på grunn av økonomiske kriser på 1980-tallet som blant annet gjeldskrise, tvang Pengefondet frem en stabiliseringspolitikk som vilkår for bistand. For innbyggerne innebar dette en reduksjon av både sosiale tjenester og kontantoverføringer. Resultatet ble en kraftig økning av fattigdommen. I Chile resulterte de sosialpolitiske endringene i privatisering, mens det i Brasil ble etablert universelle ordninger. Andre land innførte en velferdsmix med nye målrettede programmer for de aller fattigste gruppene.

²² I f.eks. Costa Rica og Brasil.

²³ Argentina, Brasil, Chile, Costa Rica, Uruguay og Cuba.

²⁴ Bolivia, Den Dominikanske Republikk, Ecuador, El Salvador, Honduras, Nicaragua og Paraguay

²⁵ Guatemala, Mexico, Panama, Peru og Venezuela befinner seg i en mellomstilling

Opprinnelsen til velferdsordningene i Latin-Amerika har ifølge Halvorsen vært spesielle programmer for militære og offentlig ansatte²⁶. Selvsysselsatte, landbruksbefolkningen og folk i den uformelle sektoren har vært ekskludert fra trygdesystemet. Landene med høyest dekningsgrad har vært de med lengst demokratisk historie, og som tidlig ble industrialiserte. Sosialpolitikken ble utviklet av politiske eliter etter press fra middelklassen eller militante arbeidere. Halvorsen (1999) bruker Chile som eksempel²⁷. I 1981 fikk Chile en ny pensjonsordning basert på tvungen privat forsikring for lønnstakere, mens ordningen for selvsysselsatte ble frivillig. Peru og Uruguay er blant landene som ifølge Halvorsen (1999) mer eller mindre har kopiert denne ordningen. I korte trekk er det en fondsordning der verken arbeidsgiver eller stat bidrar, bortsett fra at staten garanterer en minimumspensjon om man har vært forsikret i minst 20 år. Midlertidig ansatte, arbeidere uten kontrakt og arbeidsløse var ikke omfattet. Andre svakheter er at den er basert på høy økonomisk vekst og avkastning på pengene i de private pensjonsfondene. Mange er såpass marginaliserte i forhold til arbeidsmarkedet at de heller ikke vil klare å spare i de 20 nødvendige årene for å oppnå minimumspensjonen, og denne er likevel ikke tilstrekkelig for å dekke nødvendige behov. I dag er det opprettet en dualisert helsetjeneste i Chile med en etablert helseforsikring for middel- og høyinntektsgrupper. For andre grupper er det et offentlig, regionalisert helsevesen (Halvorsen 1999:183).

Om vi går tilbake til Esping-Andersens (1990) velferdsregimer, kan den latinamerikanske modellen Halvorsen beskriver sies å ligne på det konservative velferdsregime. At velferdsstaten organiseres på denne måten, med familien som viktigste velferdsprodusent, kan være årsaken til organiseringen av omsorg i latinamerikanske familier. Familiepolitikken binder kvinnene til hjemmet ved at mye ansvar legges på familien, som da blir på kvinnene. Samtidig er det ingen politikk for full sysselsetting. Det er for eksempel ikke adekvate offentlige støtteordninger for enslige, barnetrygden er behovsprøvd for de som har flere enn ett barn, og spedbarns- og barneomsorgen er dårlig utbygd (Halvorsen 1999). Det bor flere

²⁶ Senere ble også bankfolk, journalister, lærere, jernbane- og havnearbeidere og sjøfolk inkludert (Halvorsen 1999).

²⁷ På 1970-tallet hadde de en høy dekningsgrad, men kompensasjonsgraden varierte, og militære og bankfunksjonærer utgjorde en pensjonselite. Den sosialistiske Allende-regjeringen hadde et reformasjonsprogram med sikte på å etablere en universell velferdsstat, men ble styrtet av Pinochets militærregime (1973-1989). I 1981 ble pensjons- og helsesystemet privatisert som en del av landets nyliberale strukturtilpasningsprogram. Stadig flere arbeidet i uformell sektor på grunn av dereguleringen av arbeidsmarkedet, eller på usikre kontrakter (Halvorsen 1999).

generasjoner under et tak, noe som gjør det lettere å organisere omsorgen for pleietrengende eldre, men også muliggjør barnepass. Har man penger får man ordnet det meste privat, men det offentlige tar ikke på seg noe ansvar for barneomsorg, slik det offentlige gjør i det sosialdemokratiske velferdsregimet. *Familismo*²⁸ brukes ofte for å beskrive latinamerikanske familierelasjoner. Denne ”kulturelle verdien” stammer fra et kollektivt verdenssyn og involverer sterk identifikasjon og tilknytning til både kjerne- og storfamilien. Lojalitet, resiprositet og solidaritet assosieres med familismo. Det innebærer ifølge Santiago-Rivera (2003) opplevd forpliktelse til å gi materiell og følelsesmessig støtte til medlemmer av storfamilien, men også opplevd avhengighet til slektninger. Ifølge amerikanske studier av latinamerikanske immigranter opprettholdes familismo på tvers av generasjoner og uavhengig av oppholdstid i USA. Det inkluderer en preferanse for å bo i nærheten av både nær familie og *extended family*, og kan også handle om felles ansvar for barneoppdragelse og avgjørelser i forbindelse med familien (Santiago-Rivera 2003).

²⁸ For en oversikt over studier av *familismo*, se for eksempel Santiago-Rivera (2003)

2.3 Kjønnsideologier – Moderskapets kulturelle rammer

Her vil jeg ta for meg den norske likestillingsideologien versus den latinamerikanske macho og mariadyrkelsen, som begge kan sies å være kjønnsideologier. I den forbindelse vil jeg understreke at jeg benytter Stevens dikotomi som en idealtipe i webersk forstand²⁹. På samme måte som Esping-Andersens (1990) typologi, er den ment som et hjelpemiddel, ikke en konkret empirisk representasjon av virkeligheten, ei heller en normativ modell. Det vil alltid finnes alternative konstruksjoner, avhengig av perspektiv. Samtidig vil jeg peke på viktigheten av å se kultur som en ressurs med mange tolkningsmuligheter, ikke et rigid og fastlåst system. Kultur kan defineres som ”*en slags mental matrise for handling, summen av alle de erfaringer, kunnskaper og verdier vi bærer med oss, og som vi handler på grunnlag av*” (Eriksen og Sørheim 2006:41). Kultur er altså noe lært, ikke noe medfødt og naturlig. Selv om kultur overføres fra generasjon til generasjon, innebærer ikke dette at kultur er noe statisk, snarere noe dynamisk og i stadig endring.

De idealtypiske trekkene ved både den norske og latinamerikanske kulturen er begge deler av erfaringene mødrene gjør seg, de fungerer som ideologier som legger føringer på forståelsesrammer og handlingsrom. Jeg vil også ta for meg kritikk av begrepene. Om det virkelig *er* likestilling i Norge, er ikke det viktige i denne sammenhengen, men at det er denne rendyrkede versjonen av norsk familieliv de latinamerikanske mødrene møter i det norske samfunnet. Det samme kan sies om marianismo-ideologien. Det viktigste i forbindelse med denne er ikke om den er *sann* og ”styrer” alle latinamerikanske kvinner, men at den er tilstedeværende og effekten det kan ha.

2.3.1 Norsk kjønnsideologi - Likestilling

I Skandinavia har forholdet mellom kjønnene og likestilling vært et eksplisitt, politisk mål de siste 35 årene. 1975 fikk Norge Likestillingsloven. Det fullstendige navnet³⁰ på

²⁹ Konstruksjon av idealtyper er en metode som spesielt ble utviklet av Max Weber. I en idealtipe kan man samle en rik og kaotisk virkelighet innenfor begrepsmessig forståelse. Det kan f.eks. være en logisk understrekning av de trekk ved et fenomen som har særlig kulturell betydning (AMØ i Sosiologisk Leksikon 2001).

³⁰ Det ble foretatt en navneendring 10. juni 2005

Likestillingsloven er Lov om likestilling mellom kjønnene, og loven skal *fremme likestilling mellom kjønnene og tar særlig sikte på å bedre kvinnens stilling*³¹.” Loven har som formål at kvinner og menn skal få like muligheter til arbeid og utdanning, i tillegg til kulturell og faglig utvikling. Loven tar blant annet for seg likestilling ved ansettelser, lik lønn for arbeid med lik verdi og lik rett til utdanning. Den institusjonaliserte likestillingspolitikken har bidratt til å skape en forestilling om de skandinaviske landene som *verdensmestere i likestilling* (Borchorst og Dahlerup 2003). I den offentlige diskursen har det dominerende familieidealet i Norge ifølge Syltevik og Wærness (2004) endret seg fra en-forsørgermodellen der husmoren forventes å fungere som fulltidshjemmeværende og være forsørget av sin ektemann. I dag er idealet om to-forsørgermodellen fremtredende, menn og kvinner forventes å forsørge seg selv og sine barn gjennom arbeidskontrakten, samt dele på omsorg for barn og husarbeid. Man har i løpet av en generasjon gått fra idealene om ”den gode husmor” og ”den gode forsørger” til idealet om ”de likestilte foreldre”. Det er ikke lenger legitimt i alle sosiale lag å bli forsørget av en mann. Norge anses som et av de mest kjønnslikestilte landene i verden, og som et land det er godt for kvinner å leve i. Ifølge Mari Teigen (2006:255) fremstår likestilling fra offisielle hold som noe ”alle” selvfølgelig er for. Det tegnes et bilde av likestilling som noe som eksisterer uten motstand eller motsetninger, der utviklingen gradvis vil gå mot full likestilling mellom kvinner og menn. Disse konstruksjonene av konsensus om likestillingsverdier er skapt gjennom en offentlig debattkultur, der ordet først og fremst føres av ulike representanter for samfunnets elitesjikt.

Forskere har pekt på hvordan det dominerende idealet for kjønnslikestilling har endret seg langt raskere enn realitetene. Tidsbruksundersøkelser viser til ulik arbeidsdeling i hjemmet (se for eksempel Kjeldstad og Lappegård 2009). Selv om mødres yrkesaktivitet har økt raskt, preges den fortsatt av deltidsarbeid og avbrudd ut over lønnede foreldrepermisjoner. I de aller fleste familiehushold tjener mannen mer enn kvinnen (Syltevik og Wærness 2004) og svært mange kvinner blir forsørget i kortere eller lenger perioder av livet. Forskere har også påpekt hvordan kjønnte hierarkier stadig produseres og reproduseres innenfor gamle og nye arenaer (se f.eks. Ellingsæter og Solheim 2002). Det kan være slik at likestillingsideologien kan bidra til å skjule ulik deling og dermed til at en unngår ubehagelige diskusjoner om fordeling av penger og husholdsarbeid (Nyman 2002). Det er også klasseforskjeller i befolkningen både med hensyn til hvor sterkt foreldre gir sin tilslutning til den dominerende

³¹ Lovdata URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19780609-045-0.html> [Lesedato: 25.5.2010]

likestillingsideologien og det moderne familieidealet, og til hvordan barnefamilier i praksis søker å mestre den avstanden mellom idealer og realiteter (se f.eks. Farstad og Stefansen 2008). Ifølge Teigen (2006) er det polariseringstendenser i forhold til likestillingsholdningene i befolkningen. Likestillingsdebatten har beveget seg fra entydighet til flertydighet når det gjelder hvordan likestilling forstås og hva likestilling kan bety (2006:267-268,273). Stadig færre unge menn med høyere utdanning mener likestillingen bør føres videre, mens unge kvinner svarer at likestillingen bør føres videre. Dette kan bety at likestilling tydeligere er blitt et tema for kjønnskonflikt. Teigen forstår de økende kjønnsforskjellene i syn på likestilling som uttrykk for at den feministiske likestillingsdiskursen er satt under press, og som en svekkelse av den tradisjonelle likestillingspolitikkenes legitimitet.

2.3.2 Latinamerikansk kjønnsideologi – Machismo & Marianismo

Latin-Amerika er en verdensdel som strekker seg fra Argentina i sør til Mexico i nord, og omfatter hovedsaklig tidligere europeiske kolonier. Susan Tiano (2005:275) hevder latinamerikanske kvinner er en gruppe med stor variasjon innad, som reflekterer den regionale heterogeniteten som karakteriserer Latin-Amerika. De latinamerikanske kvinnene defineres ikke kun ut fra sitt kjønn, men kategoriene klasse, rase og etnisitet påvirker også kvinners roller. På tross av forskjellene, peker Tiano på mange fellestrekk i regionen, som tillater generaliseringer om både historiske og dagens forhold, blant annet en iberiansk arv fra den spanske og portugisiske koloniseringen³², og en historie med ekstern avhengighet.

Forskning på kjønn i Latin Amerika benytter ofte begrepene *marianismo* og *machismo*. Evelyn Stevens (1973a, b) introduserte marianismo som et motbegrep til machismo. Machismo er et velkjent begrep for mannlig styrke og virilitet, og idealet finnes i varierende grad over hele Latin-Amerika³³. Ifølge idealet skal mannen være viril, pågående, sterk og beslutningsdyktig. Marianismo på den andre siden representerer kvinnelig åndelig styrke og moralsk overlegenhet. Gjennom å ligne Jomfru Maria kommer den latinamerikanske kvinnen ifølge Stevens (1973a) nærmere Gud, og får aksept i samfunnet. Gjennom å lide, og være passiv og aksepterende, særlig under en dårlig ektemann, følger hun marianismo-idealet. I

³² Ca 1500, til dekoloniseringen fant sted i de ulike landene mellom 1808-1868.

³³ Stevens peker på at machismo er mer utpreget i byer og langs kysten, da disse enten er av spansk opprinnelse eller har vært sterkt påvirket av den spanske kulturen.

resten av dette underkapittelet vil jeg ta for meg Stevens poeng i artiklene *Machismo and Marianismo* (1973a) og *Marianismo: The Other face of Machismo* (1973b).

Latinamerikanske menn og kvinner har ifølge Stevens (1973a) klare forståelser av sine roller og hvordan de *spiller* dem. Kvinner klager på den ene siden over den urettferdige mannlige dominansen, mens de på den andre siden ser ut til å nyte sin martyrstatus, og gjør svært få konkrete forsøk på å endre sin tilværelse³⁴. Marianismo som fenomen har ifølge Stevens utviklet seg parallelt med machismo. Blant karakteristiske egenskaper i machismo står *stolthet* øverst på listen. Stevens viser til en arrogant holdning til hvem som helst i en lavere posisjon, og krav om tjenester og underdanighet. Latinamerikanske menn er også hypersensitive for fornærmelser, og det forventes at de skal stå for det de mener uavhengig av om det fører til farlige situasjoner. Den eneste ”trygge” typen av aggresjon disponibel for menn fra alle samfunnsklasser er den de kan rette mot kvinner. *Lyst* er et annet karakteristisk atferdstrekk ifølge Stevens, som har gitt machismo dårlig rykte både på hjemme- og bortebane. Den ekte machoen er også forventet å vise *ufølsomhet* overfor kvinner. Dette hevder Stevens er årsaken til kvinners martyrstatus og klaging, det er denne ufølsomheten kvinner tenker på når de referer til et undertrykkende og *machista* samfunn. Menn tillates likevel midlertidige svake øyeblikk, slik at de kan gifte seg av kjærlighet. Men det forventes av han at han skal gjenvinne sin ufølsomhet så raskt som mulig, og deretter demonstrere det ved å involvere seg i utenomekteskapelig seksuell aktivitet og dårlig behandling av sin kone (Stevens 1973a:58-59). Unntaket i atferdsmønsteret er moren. For sine barn, spesielt for sine mannlige, er moren et objekt for ærbødighet, en gudinne hvis ønsker må oppfylles. En sønn kan si at han skal prøve å gjøre opp overfor moren for all lidelsen hans far har påført henne. Men likevel behandler han sin egen kone på en slik måte at deres barn vil oppfatte henne som en martyr ifølge Stevens (1973a:60).

Et av Stevens hovedpoeng er at latinamerikanske koner samarbeider i *spillet* på lik linje med utro menn. De opprettholder en holdning om at det å nyte et samleie er ekkelt, men også idéen om at menn er uhelbredelig barnslige, ute av stand til å kontrollere sine impulser. Stevens hevder disse holdningene får operere som selvoppfyllende profetier. Det ser ut som at alle kvinnene i triangelet, firkanten eller femkanten, får melke fordeler ut av mennenes *svakhet*.

³⁴ Det har ikke vært en lignende feministisk politisk bevegelse i Latin-Amerika som i vestlige industrialiserte land (Stevens 1973a:57).

For elskerinnen blir kompensasjonen økonomisk, mens mannen trenger henne som et synlig bevis på hans *hyperseksualitet* og *aggressivitet*. Konen får ifølge Stevens muligheten til å spille på mannens følelser av skyld, hun kan *regjere* over hans ”legitime” hushold og motta samfunnets anerkjennelse. Hun kan føre en krig mot mannen sin. Om han er gjerrig, læres barna opp til å gjøre han skamfull ved å be han om ting med tårer i øynene. Mishandler han henne er barna der for å trøste moren. Om han er utro øker bare barnas beundring for deres mors *selvoppofrelse*. Om han bedriver smålig trakassering, kan barnas stumme fiendtlighet føles. Hans innsats for å beholde sitt rykte som en macho utenfor hjemmet krever av han at han slipper taket på kravene om respekt og kjærighet innenfor hjemmet (Stevens 1973a:63).

Fordi inspirasjonen til denne sekulære dyrkingen av femininitet er hentet fra beundringen av Jomfru Maria, kaller Stevens dette *marianismo*, men understreker at den ikke har en religiøs bakgrunn: ”*Taking its cue from the worship of Mary, marianismo pictures its subjects as semi-divine, morally superior and spiritually stronger than men.*” (Stevens 1973a:62). Slik kan kvinner tåle de fornærmelsene og ydmykelsene som påføres dem av menn, og tilgi dem som forårsaker dem smerte. De anses som kvinnelige fredsmeglere, uten dem ville menn hatt små muligheter til å oppnå tilgivelse for sine feiltrinn. På den andre siden må kvinners selvkontroll og selvoppofrelse testes, slik blir menns ondsinnethet og hensynsløshet en forutsetning. Dermed konkluderer Stevens med at latinamerikanske kvinner ikke streber etter å unngå lidelse, men etter å gjøre deres lidelse kjent. Jo nærmere ektemannen er den stereotypiske machoen, jo raskere rykker den *lidende konen* frem mot maria-status. Stevens peker på at det er vanskelig å oppnå *full sainthood* uten å ha født barn, og at kvinner som føder flere barn danner en ramme for fremtidig dyrking av dem selv. Voksne døtre vil bli verdifulle støttespillere, og voksne sønner vil bli nødvendige som tilbedere. Kvinner i Latin-Amerika nyter på denne måten mye makt ifølge Stevens. En gift kvinne kan ha en rekke dårlige vaner, men så lenge hun ikke er seksuelt løsaktig, vil man betrakte henne som en god kone og en god mor. Når hun blir eldre, vil barn og ektemann endre detaljene om hennes egentlige atferd, til en pseudo-biografi som bekrefter marianismo- stereotypien (1973a:63).

Noen kvinner velger å følge marianismo-idealet, andre avviker fra idealet for å oppnå individuelle ønsker og ambisjoner. Men idealet i seg selv fungerer ifølge Stevens som et sikkerhetsnett som dekker alle kvinner, og gir dem en sterk følelse av identitet, og historisk kontinuitet (1973b:98). Om mannen er utro er det ingen som forventer at hun skal skille seg, og skape seg et nytt liv for seg og barna, slik mange nordamerikanske kvinner forventes å

gjøre. Hun garanteres støtte i lokalsamfunnet. Hun beholder også etternavnet sitt når hun gifter seg, og gir dette videre til barna. En latinamerikansk mor vil heller aldri trenge å velge mellom barna og jobben, fordi å nekte en mor sykefravær ved sykt barn vil være ensbetydende med å ikke respektere det hellige moderskapet. Latinamerikanske middelklassekvinner med arbeidslivskompetanse har også færre rollekonflikter enn amerikanske, fordi andre kvinnelige familiemedlemmer i storfamilien, og ikke minst lavbetalte hushjelpere, er tilgjengelige for dagpass av små barn. Middelklassekvinner som ikke er i arbeid kan ifølge Stevens (1973b) når som helst kan gjøre innkjøp eller besøke venner, uten å måtte bekymre seg for barnepass. Stevens mener at noe av grunnen til at så få kvinner er yrkesaktive i Latin-Amerika kan ha sammenheng med at mange kvinner velger *to have their marianismo cake, and eat it to* (1973b:99). Altså at idealet om marianismo gir kvinnene både i pose og sekk, ved at de ikke trenger å jobbe eller forventes å jobbe av hensyn til barna, men likevel får andre til å passe barna slik at de får gjort noe annet.

Stevens (1973b:99) peker på at marianismo er langt i fra en undertrykkende norm diktert av menn, men en dyrking som har fått mye drivkraft fra kvinnene selv. Denne ordningen mellom mann og kvinne er ikke nødvendigvis mer urettferdig enn andre varianter innenfor samme felt i andre steder i verden. Stevens tror ikke at marianismo og machismo vil forsvinne med det første, men at de må gjennomgå modifiseringer for å overleve. Hun tror heller ikke at kvinner ville bruke sine stemmer til å gjøre skillsmisse mer tilgjengelig, forby kjønnsdiskriminering (som for eksempel fordelaktig behandling av kvinner) eller for å kunne påta seg oppgaver som tradisjonelt utføres av menn. Stevens konkluderer med at de latinamerikanske kvinnene ikke er klare for å slippe taket på sin såkalte ”*kvinnelige sjåvinisme*” (1973b:100) ennå.

Kritiske innfallsvinkler til bruken av marianismo-begrepet

Evelyn Stevens (1973a, b) og hennes begreper har mottatt kritikk fra ulike hold (se blant annet Vidal-Ortiz & González-López 2008, Navarro 2002, Mulinari 2008, Mirande 1997).

Den finske feministiske teologen Elina Vuola³⁵ mener det blir feil å se på jomfru Maria som

³⁵ Sitert i Lynggaard (2007:27). Vuola har studert kvinner i Costa Rica og deres forhold til Jomfru Maria. Katolisismen i Latin-Amerika er integrert i den folkelige kulturen på en helt annen måte enn i Europa. Mariadyrkelsen er ifølge Vuola institusjonalisert i den katolske kirke og har vært i sterk framgang de siste 150 årene. Feministisk teologi har i over tjue år interessert seg for Jomfru Maria som den eneste kvinnen i det ”himmelske hierarkiet”.

selve grunnlaget for kvinnens undertrykking. Det er en manglende evne blant feminister til å analysere dette fenomenet, inkludert en manglende evne til å ta på alvor kvinners egne positive identiteter som katolikker. En forutsetning for frigjøring av kvinnen er ifølge Vuola verdien Maria representerer. Deres relasjon til jomfru Maria er en *virkelig relasjon*. Hun er en kvinne og mor, som forstår kvinner bedre enn den maskuline Jesus, en guddommelig og positiv figur, en kilde til trøst og styrke. Vuola kritiserer at marianismo-begrepet brukes i feministiske analyser uten at det blir presisert hvilket Maria-bilde man bygger på, om det er kirkens, kunstens eller kvinnenens (Vuola i Lynggaard 2007).

Marysa Navarro (2002) hevder kvinnerepresentasjonene i Stevens artikler er å finne i filmer, bøker, og såpeoperaer på radio fra 60- og 70-tallet. Noen kan ha kjent seg igjen i Stevens beskrivelser, men livene til latinamerikanske kvinner, selv i 1973, var mye mer varierte og komplekse ifølge Navarro. Kvinner var allerede da i gang med å ta høyere utdanning. De begynte i nye yrker, startet feministiske grupper³⁶, ble værende i arbeidslivet etter inngåelse av ekteskap, ble med i gerilja-organisasjoner, eksperimenterte med sex før ekteskapet og tok illegale aborter. Det fantes også kvinnelige aleneforsørgere, som alltid hadde hatt lønnet arbeid, som vasking og stryking eller i jordbruk, på fabrikker, i klasserom og på sykehus (2002:266). Navarro kritiserer også Stevens for ikke å ha benyttet systematisk organisert forskning eller støttet seg til foreliggende forskning av andre. Stevens har ifølge Navarro brukt den gamle meksikanske dikotomien *machismo* og *hembrismo*, gitt begrepene en ny innpakning og hevdet det eksisterte over hele Latin-Amerika. Navarro beskriver marianismo som en "*keiser uten klær*", et begrep som må begraves fordi det er et ahistorisk, kjønnsdiskriminerende, essensialistisk³⁷ og fabrikkert (2002:270).

³⁷ Essensialisering betyr at en kategori mennesker tillegges mer eller mindre evigvarende kulturelle verdier og moralske egenskaper (Gullestad 2002:16).

Feminisme og kamp for likestilling i Latin-Amerika

Forskere argumenterer for at moderskapsideologien og moderskapsdiskursen i Latin-Amerika er i endring. De latinamerikanske kvinnene har ifølge Chant & Craske (2003:9) gått fra å være *lidende* mødre til å bli *revolusjonære*³⁸ mødre, ved at moderskapet har fungert som en plattform for politisk aktivisme. Tiano (2005:273) peker på hvordan deres bidrag tidligere ble tilslørt av forestillinger om kvinner som kun tilhørende den private familiesfæren som rollen som mødre og koner. Tiano bruker *Madres de la Plaza de Mayo*³⁹, som eksempel. I kraft av sin rolle som mødre, hjalp disse kvinnene til å styrte det undertrykkende militærregimet i Argentina, ved å arrangere ukentlige demonstrasjoner på en av de mest offentlige *plazas* i Buenos Aires.

Bevegelsen begynte uformelt blant en gruppe husmødre som aldri hadde vært involvert i politikk, men som hadde til felles at de alle savnet en sønn eller datter som hadde ”forsvunnet”. Ved å gå sammen og demonstrere, mobiliserte de deres roller som mødre. De brukte moderskapets kraftfulle symbolske identitet for å fremføre sitt budskap, både overfor seg selv som gruppe, pressen og staten. Først ble de avfeid som ”de gale damene”. Men snart fikk mødrene støtte fra internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner, mediedekning og en plass i offentligheten. Det politiske presset mødrene skapte, var fremtredende for Argentinas overgang til demokrati i 1983 (Tiano 2005:274). Mulinari (1995) beskriver også samfunnsendrende mødre i sin avhandling *Motherwork and politics in revolutionary Nicaragua*. Disse kvinnene bidro til samfunnsomveltninger bokstavelig talt fra kjøkkenbenken, og deltok aktivt i revolusjonen selv om de kunne virke perifere. Mulinari peker på at den ”politiske” kampen gjerne kan foregå innenfor rammene av kvinners hverdagsliv (Mulinari 1995).

I Peru er også ulike bevegelser og grasrotorganisasjoner startet av kvinner, blant annet *Fepomuves*⁴⁰ som under ledelse av María Elena Moyano organiserte felleskjøkken, helsekomiteer og *Vaso de Leche*- programmet⁴¹. Organisasjonen som startet på 70-tallet, i en

³⁸ Engelsk: ”subversive”

³⁹ Norsk: Mødrene av Mai-torget

⁴⁰ Federacion Popular de Mujeres de Villa El Salvador

⁴¹ Norsk: Melkeglassprogrammet

av Limas mange forsteder med en stor andel flyktninger fra Andesfjellene, fikk gjennomført sin store kampsak i hele Peru: Alle barn fikk rett til ett glass melk til frokost hver dag. Kvinnene i Fepomuves har vært med å grunnlegge bydelen Villa El Salvador i Lima, og organiseringen av denne. Slik har de bekjempet fattigdom, analfabetisme og underernæring uten statlig støtte. I dag har de bygget ferdig et sykehus med eget krisesenter. Foreningen sørget også for at det ble bygget veier, skoler og barnehager, og kvinner har fått utdanning. Men målet om at kvinner skulle bli selvstendige var verken populært blant myndigheter eller militære. På tross av trusler mot sentrale kvinner i Fepomuves, fortsatte de sitt arbeid. María Elena Moyano, mor og foreningens leder gjennom mange år, måtte bøte med livet i 1992 for sin kamp for kvinner og barns rettigheter. Hun ble skutt under et arrangement i Villa El Salvador, og hennes død førte til offentlig oppstandelse i Peru. I dag er hun et symbol på latinamerikansk feminisme og kvinners aktivisme. Ifølge Amnesty⁴² gjenstår fremdeles mye i kampen for kvinners sivile, politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter i Peru.

Den økende bevisstheten rundt hvordan latinamerikanske kvinner har spilt nøkkelroller i både politikk og produksjon er viktig. Deres innsats har foregått i uformelle kontekster utenfor den offentlige sfæren og med ideologier om kvinner som ikke noe annet enn *mødre og koner*. Latinamerikansk feminisme skiller seg ifølge Tiano (2005:283) fra amerikansk og europeisk feminisme; i stedet for å avvise deres roller som mødre og koner, har latinamerikanske feminister forsøkt å eliminere forholdene som kommer i veien for kvinners evne til å leve ut disse rollene. I dag kjemper mange latinamerikanske feminister for kvinners reproduktive rettigheter. Vatikanet har lagt press på Latin-Amerika, da denne verdensdelen ennå ikke er sekularisert (Vuola i Lynggard 2007). Ifølge Lie (2009) som har gjort feltarbeid i Colombia, er det polariseringstendenser mellom abortmotstandere som ønsker å bevare ideen om den ”tradisjonelle” familien på den ene siden, og abortforkjemperne på den andre siden⁴³.

⁴² Amnesty URL: <http://asiapacific.amnesty.org/library/Index/ESLAMR460031997?open&of=ESL-373>
[Lesedato: 25.5.2010]

⁴³ Fire millioner kvinner i Latin- Amerika tar abort årlig, de fleste er ulovlige og foretas under risikable og livstruende forhold. Abort er en av de viktigste dødsårsakene blant kvinner mellom 15 og 39 år i Latin-Amerika. 30 prosent av mødredødeligheten i for eksempel Nicaragua skjer blant unge jenter under 19 år (Vuola i Lynggard 2007).

3 Metode – veien og valgene

Kvalitativ metode er en kontinuerlig prosess. Det begynner med visse antakelser og ideer, og gjennom de mange valg som blir tatt underveis, ender man opp med et ferdig produkt som inkluderer informantenes stemmer, men også forskerens refleksivitet (Creswell 2007:37). I dette kapitlet vil jeg redegjøre for denne prosessen. Jeg vil presentere min personlige prosjektbakgrunn, metoden og tilnæringsmåten, samt utfordringer jeg har møtt underveis. Slik vil jeg stille til rådighet et rammeverk som oppgavens kvalitet kan vurderes innenfor (Widerberg 2001:18). Jeg kommer til å fokusere på mine egne tilnæringsmåter, som er basert på den kunnskapen om kvalitative forskningsmetoder jeg har tilegnet meg gjennom studiene. Da jeg som forsker er den etiske ansvarlige og fordi etiske betraktninger må ses som en del av alle stadiene i et kvalitativt forskningsprosjekt (Thagaard 2009), drøfter jeg etiske dilemmaer som kan oppstå i forholdet mellom hensynet til informanten og hensynet til kvalitet på forskningen fortløpende i dette metodekapitlet. De etiske refleksjonene er flettet inn i de ulike underkapitlene.

3.1. Personlig prosjektbakgrunn

Mitt ønske om å gjøre en sosiologisk analyse av latinamerikanske mødres moderskap i en norsk kontekst henger sammen med mine egne erfaringer. Med mine ”norske” forståelsesrammer i bagasjen har jeg opplevd å være gravid og småbarnsmor i en latinamerikansk institusjonell og kulturell kontekst. Jeg har også erfart å være småbarnsmor i Norge. Det har på mange måter vært to ulike erfaringer, samtidig som det eksisterer likhetstrekk. I skrivende stund er sønnen min i barnehagealder. Vi møter daglig på ulike problemstillinger denne studien tar opp. Deriblant norske myndigheters ammeanbefalinger, diskusjonen rundt passende alder for barn å begynne i barnehage, for ikke å glemme kombinasjonen yrkesliv (i mitt tilfelle fulltidsstudier) med det å være småbarnsmor. Samtidig har jeg gjort meg erfaringer fra et såkalt transnasjonalt ekteskap. Sønnen min er halvt peruansk og halvt norsk, han er et barn med en krysskulturell bakgrunn. I et ekteskap i skjæringsflaten mellom ulike ideologier og idealer for både moderskap og samliv, merket jeg hvordan likestilling ofte ble et tema. Disse erfaringene har sammenheng med mitt ønske om å vite mer om latinamerikanske mødre gift med norske menn, og hvordan de erfarer og

praktiserer moderskap. Jeg skal også innrømme at jeg er opptatt av latinamerikansk kultur, og derfor alltid vil ha et ønske om en dypere forståelse av den. Ikke minst for å kunne viderebringe aspekter ved den latinamerikanske kulturen til min egen sønn.

Valget av et postkolonialt feministisk perspektiv kan ses i sammenheng med at jeg ønsket å fremheve mødrenes egne stemmer, og ikke minst deres perspektiver på den ”norske måten” å gjøre moderskap. Jeg hadde et oppriktig ønske om å få deres versjon og se det ”norske” gjennom deres øyne. Deres innspill ser jeg som svært verdifulle og ikke minst lærerike, både for meg, andre latinamerikanske mødre i Norge, personer i transnasjonale ekteskap, de som jobber innenfor innvandring og velferd, og ikke minst de som interesserer seg for latinamerikansk kultur. Under opphold i blant annet Colombia, Ecuador og Peru, observerte jeg at det var mange måter å være en ”god mor”, samt måter å realisere seg selv som kvinne. Jeg mente det postkoloniale feministiske perspektivet kunne bidra til å sette fingeren på dette.

3.2 Intervju som metodisk verktøy

Ulike måter å utforme et kvalitativt forskningsprosjekt vil gi ulike data, derfor bør forskningsverktøyet ha sammenheng med forskningsspørsmålene. Intervjuer gir ifølge Thagaard (2009:87) et særlig godt grunnlag for å få innsikt i informanters erfaringer, tanker og følelser. Gjenfortellingene preges av informantenes forståelse av opplevelser. Fordi jeg ønsket å finne ut hvordan latinamerikanske kvinner selv beskrev opplevelsene av eget moderskap, falt valget på *intervjumetoden*. Videre dreide forskningsspørsmålene seg om prosesser i skjæringsflaten mellom den latinamerikanske og norske kulturen. Det teoretiske perspektivet som oppgaven trekker på er postkolonial feminisme. Dette perspektivet kritiserer vestlig feministisk teori og forskning for å snakke på vegne av ”alle” kvinner, samt å ha ignorert ikke-vestlige kvinner og deres erfaringer, ressurser og behov. Perspektivet peker også på at kvinners opplevelser ikke kan universaliseres, men er avhengig av kontekst. Valget falt dermed videre på *det kvalitative forskningsintervju* (Thagaard 2009:89). Tilnærmingen kjennetegnes ved en delvis strukturert tilnærming, og rekkefølgen på spørsmål er fleksibel. Formålet med denne intervjuformen er å skape en samtale mellom intervjuer og informant, og være åpen for nye temaer som informanten tar opp. Slik kunne jeg undersøke informantenes *egne verdensforståelser* i tråd med det postkoloniale feministiske perspektivet.

3.3 Forberedelser

3.3.1 Forforståelser

Å være en ”hvit” kvinne innebærer å ha en farge og en etnisitet, som virker inn på relasjonene i kunnskapsproduksjonen – og dermed kunnskapen som produseres. Dette er kjernen i den postkoloniale kritikken (Widerberg 2007). Hvordan skulle jeg som ”norsk” og ”hvit” angripe dette? Det er svært viktig å være klar over egne forforståelser fordi forskeren bruker seg selv som *instrument* for datagenerering (Kvale 1997:73). Allerede ved utforming av informasjonsskriv og intervjuguide forsøkte jeg å være oppmerksom på min egen forståelse av likestilling og feminisme. Jeg benyttet også åpne spørsmål. Navarro (1997) understreker betydningen av åpne spørsmål i sin studie av latinamerikansk maskulinitet blant meksikanske menn i USA. Med åpne spørsmål får informantene selv sette ord på sine opplevelser. Vestlige antropologers essensialistiske generaliseringer og stereotypisering av latinamerikanske kjønnsroller er ifølge Navarro (1997) et resultat av at de blant annet ikke har benyttet åpne spørsmål i sin forskning. Jeg har forsøkt å ikke forhåndsdefinere hva vi skal snakke om, men la informanten snakke fritt om det hun forbinder med tema som ble tatt opp.

På den andre siden har jeg flere fellestrekk med informantene. Jeg er selv småbarnsmor, snakker spansk og har erfaringer fra et ekteskap med en latinamerikansk mann. Ifølge Repstad (2007:39) er det svært viktig å etterstrebe en balanse mellom nærhet og distanse ved forskning i miljøer man har god kjennskap til fra tidligere fordi man kan risikere å ta atskillig mer for gitt enn det en forsker bør gjøre. Mine erfaringer har utvilsomt farget min oppfatning av det latinamerikanske, formet mine forforståelser og lagt føringer på hvilke spørsmål jeg ønsket å stille informantene. På den ene siden ga den meg ideer og temaer til intervjuguiden, som jeg var oppriktig nysgjerrig på. På den andre siden har den kanskje gjort at jeg har oversett andre viktige innfallsvinkler. Både under intervjuprosessen og analysen har jeg derfor forsøkt å minne meg selv på at jeg ikke ønsket å finne bekræftelser på det jeg tror jeg vet, men heller være åpen for å lære noe nytt.

3.3.2 Intervjuguiden

Utformingen av intervjuguiden⁴⁴ var en viktig del av forberedelsene til intervjuprosessen, da den fungerte som utgangspunktet for datainnsamlingen. Som en del av forarbeidet orienterte jeg meg i tilgjengelig litteratur og forskning. Hva hadde blitt skrevet om minoritetsmoderskap og likestilling i den norske konteksten? Hva hadde blitt skrevet om latinamerikanske kvinner og mødre? Hva hadde blitt gjort innenfor postkolonial feministisk forskning i den nordiske konteksten, og hvilke konklusjoner hadde forskerne gjort? Jeg snakket med latinamerikanere jeg kjente om deres bakgrunn og dens betydning. Mange hadde innspill om relasjoner inngått mellom latinamerikanske og norske, og den spennende kulturelle blandingen man endte opp med. Jeg tenkte også tilbake på min tid som gravid og småbarnsmor i den latinamerikanske konteksten, og hva som virket ulogisk og hva som virket forståelig. Slik hentet jeg inspirasjon.

Intervjuguiden er delt inn i tre hoveddeler. Den første delen er forholdsvis kort, og har som formål å innhente bakgrunnsopplysninger om mødrene. Del to omhandler deres erfaringer rundt arbeidsdeling i hjemmet, både omsorgen for barnet og husarbeidet. Den tredje delen tar for seg idealer for moderskap og moderskapets normative sider. Guiden avsluttes med spørsmål om mødrenes tanker om fremtiden. I intervjuguiden ber jeg informantene fortelle om typiske norske mødre og familier, for på denne måten å få et inntak både til det norske og det latinamerikanske moderskapet. Når jeg spør informanten om noe kontrasterer henne fra norske mødre, er det fordi jeg ønsker å belyse forestillinger som påvirker de latinamerikanske mødrenes konstruksjoner av moderskapet. I studien *Money, Moral & Manners* (Lamont 1992) er noe av formålet å sammenligne middelklassekultur i henholdsvis USA og Frankrike, og hvordan de differensierer mellom personer fra sin egen klasse, og ”de andre”. Lamont bruker ”boundary work” for å kartlegge prosessen der individer definerer sin identitet i opposisjon til andres, ved å trekke symbolske grenser for å kategorisere personer. Kontrastering av kulturene, i Lamonts tilfelle den amerikanske og franske, i mitt tilfelle den norske og den latinamerikanske, kan ifølge Lamont (1992:2) hjelpe oss å forstå kulturforskjeller mellom samfunn og samfunnsgrupper. Den komparative metoden studien benytter går ut fra at kulturelle forskjeller (”*the shock of otherness*”) vil gjøre kulturelle karaktertrekk fremtredende.

⁴⁴ Se vedlegg 1

3.3.3 Om å finne informanter

Da jeg hadde mottatt godkjenning av prosjektet fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) satte jeg i gang med å lete etter informanter. Thagaard (2009:58) peker på hvordan disse skal ha egenskaper som har sammenheng med prosjektets problemstilling. Med dette som utgangspunkt har utvalget blitt *typisk* i forhold til fenomenet som studeres. Jeg stilte i utgangspunktet tre krav til mine informanter. Først og fremst måtte de være småbarnsmødre med barn i alderen 1-6 år. Dette hadde sammenheng med at jeg ønsket å spørre om blant annet amming og barnehagen. Informantene måtte også ha latinamerikansk bakgrunn, være innvandret til Norge i voksen alder, samt ha erfaringer fra samliv med norske menn⁴⁵. På denne måten fikk jeg informanter som var sosialisert i en annen kultur og innenfor andre institusjonelle rammer, og som hadde med seg kulturelle mønstre og diskurser til Norge. De hadde også opplevd møtet med den norske kulturen gjennom samlivet med en norsk mann. I og med at studien tar utgangspunkt i kvinner som har tatt et skritt vekk fra opprinnelseslandets kultur ved å gifte seg med norsk mann kan man si informantene er pre-selekterte som likestillingsorienterte.

For å rekruttere informanter brukte jeg ulike teknikker. Jeg startet med å henge opp utlysninger⁴⁶, blant annet i en spanskpråklig barnehage. De barnehageansatte ønsket å hjelpe meg, og sendte utlysningen på e-post til foreldrene. Når man sender utlysninger på denne måten har jeg erfart at det er en viss fare for at noen typer informanter vil svare, og andre ikke. Man kan først og fremst risikere at kun aktive internetbrukere svarer på henvendelsen. Det er også trolig at informanter med spesiell interesse for tema tar kontakt, men også de som *alltid* skal være med, de som har vært med på lignende undersøkelser tidligere eller har bakgrunn fra forskning og skjønner betydningen av denne. Potensielle informanter som er usikre på hva anonymisering faktisk innebærer, som ikke bruker e-post aktivt eller rett og slett har problemer med selv å ta kontakt, vil man kunne gå glipp av ved denne rekrutteringsformen. Med et slikt *tilgjengelighetsutvalg* (Thagaard 2009:56-57) vil man også kunne ende opp med informanter som i større grad enn andre føler de mestrer sin

⁴⁵ Under rekrutteringen oppdaget jeg at flertallet av kvinnene jeg tok kontakt med var gift eller hadde vært gift med en norsk mann. Dette kan ha sammenheng med at mange latinamerikanske kvinner som kommer hit i voksen alder er avhengige av å komme hit på familiegjenforening jf. Visumreglene.

⁴⁶ Se vedlegg 2

livssituasjon. Slik kan utvalget gi en skjevhet som fører til at undersøkelsen gir mer informasjon om hvordan situasjoner mestres enn om de særlige konfliktfylte forhold.

Parallelt med utlysningene gjennom barnehagen, sendte jeg også ut en utlysning gjennom et sosialt medium. Totalt fikk jeg to informanter gjennom utlysningene, begge viste seg å være samfunnsengasjerte og ressurssterke kvinner med høyere utdanning (Jf. Thagaard 2009:57). Fordi å løfte frem *subalterne* stemmer er en del av det postkoloniale feministiske prosjektet (se f.eks. Spivak 1988, de los Reyes & Mulinari 2005) ønsket jeg å komme i kontakt med mødre som ikke var yrkesaktive, og mødre som av ulike årsaker ikke svarte på slike utlysninger som nevnt over. Derfor tok jeg i bruk *snøballmetoden* (Thagaard 2009:56) og startet med en bekjent. Hun hadde en venninne jeg kunne intervju, men snøballen stoppet der. Deretter tok jeg kontakt med en organisasjon for integrering av ”innvandrerkvinner”. En av lederne inviterte meg på en fest i regi av organisasjonen, slik ble hun min *portvakt* (Thagaard 2009:67). Denne metoden viste seg å være fruktbar. Her fikk jeg presentert studien på en uformell måte og samtidig snakket spansk, som igjen kan ha virket tillitsvekkende. Jeg prøvde å vektlegge at deltakelse ga mødre en mulighet til å ytre egne meninger og synspunkter, og at disse i seg selv var verdifulle for studien. Jeg ble møtt med begeistring. Kvinnene ga uttrykk for at de syntes det var positivt at jeg ønsket å skrive om latinamerikanske mødre i Norge. Flere hadde mye på hjerte allerede da. Dermed fikk jeg rekruttert resten av informantene.

3.3.4 Informantene – en kort presentasjon

Jeg endte opp med et utvalg på totalt syv mødre i alderen 29 til 41 år. Alle hadde minst ett barn i alderen 2 til 6 år, noen også eldre barn. To kvinner var gravide. Utvalget omfattet variasjon i forhold til sivil status. Fem av mødrene var gift, en hadde samboer og en var separert. En av informantene hadde grunnskole, to hadde høgskole og resten hadde høyere utdanning på universitetsnivå. De var fra ulike latinamerikanske land. To var fra Argentina, en fra Ecuador, tre fra Peru og en fra Uruguay. Under finnes det en *kvalitativ datamatrix* (Repstad 2007:129) med en oversikt over informantene, som jeg videre også vil kalle ”mødrene” og ”de latinamerikanske mødre”.

Navn	Bo-tid	Sivil-status	Utdanning	Yrkesaktivitet	Omsorgs-løsning	Inntekter	Intervju-språk
Angela	4	Gift	Grunnskole fra L-A	60 %	Barnehage 6,5 t/dag	Hennes jobb, mannens lån/stipend	Spansk
Mercedes	5	Gift	Høgskole fra L-A	Fulltid	Barnehage	Begge i jobb	Spansk
Carla	9	Gift	Høgskole fra L-A, ikke gyldig i Norge	Hjemmeværende, tok opp fag	Barnehage 80 % /uke	Mannens jobb	Spansk
Isabel	8	Separert	Høyere utdanning fra Norge	Student, samt deltidsjobb	Barnehage 50 prosent hos far	Stipend, deltidsjobb	Norsk
Paulina	12	Samboer	Høyere utdanning fra L-A og Norge	100 %	Barnehage	Begge i full jobb	Norsk
Gloria	3	Gift	Høyere utdanning fra L-A	100 %	Barnehage 8 t/ dag	Begge i full jobb. Han jobbet 120 %	Norsk
Carmen	14	Gift	Høyere utdanning fra Norge	100 %	Barnehage 8 t/ dag	Begge i full jobb	Norsk

Tabell 1: "Oversikt over informanter"

Jeg har anonymisert informantene ved hjelp av fiktive navn. Detaljer om deres bakgrunn er utelatt i den grad det har latt seg gjøre (Jf. Widerberg 2001:107). På grunn av hensynet til anonymisering⁴⁷ oppgir jeg heller aldri hvilket land informanten er fra, men bruker [opprinnelseslandet] under analysen.

3.4 Intervjuprosessen

Intervjusted har innvirkning på både intervjuer og den som blir intervjuet, og dermed også selve sluttproduktet. Det var viktig for meg at informanten følte seg komfortabel, derfor forsøkte jeg i samråd med informanten å finne et passende sted. Et av intervjuene fant sted hjemme hos informanten. Et annet på informantens kontor. Resten av intervjuene fant sted på ulike mer eller mindre støyende kafeer og kantiner. Kontorkonteksten fungerte definitivt best teknisk sett. Informanten kunne ikke forstyrres, og jeg fikk klarere lydopptak. Men et virkelig rolig hjørne i en kafé fungerte også bra. Alle stedene fungerte godt i forhold til at informantene kunne prate uhemmet.

Intervjuene startet med at vi gikk gjennom informasjonsskrivet⁴⁸ og undertegnet samtykkeerklæringen⁴⁹. Jeg ønsket at informantene skulle vite hensikten med intervjuet før vi startet. Jeg la også vekt på at opplysninger som kunne gjøre dem identifiserbare ville bli anonymisert eller fjernet. Det ble også informert om at de ikke trengte å svare på ukomfortable spørsmål, og at de når som helst kunne trekke seg fra studien, også i etterkant av intervjuet. Informantene har selv tatt stilling til om de ønsket å bli intervjuet på spansk eller norsk. Tre intervjuer foregikk på spansk. Slik har ikke språk eller integreringsgrad vært noen hindring i forhold til om kvinnene kunne være med på undersøkelsen. Ved å bli intervjuet på morsmålet har noen informanter fått muligheten til å uttrykke seg bedre enn hva de hadde kunnet gjøre ellers. De kunne også snakke fritt uten at forbipasserende på kafeer forsto hva de har snakket om. Begge disse aspektene kan i sin tur ha bidratt til et rikere materiale.

⁴⁷ Dette er små miljøer med tendenser til at ”alle kjenner alle”. I Norge bor det for øyeblikket 375 kvinner fra Peru, og 128 fra Argentina (SSB URL: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2010-03-11-32.html> [Lesedato: 25.5.2010])

⁴⁸ se vedlegg 1

⁴⁹ se vedlegg 2

Intervjuene varte i gjennomsnitt en time og alle foregikk ved hjelp av opptaksutstyr. Jeg forsikret derfor om at opptakene ville bli oppbevart sikkert, samt slettet innen prosjektslutt. Jeg presiserte at ingen andre enn meg ville få tilgang til opptakene. Bruken av båndopptaker så ikke ut til å ha noen effekt på informantene. Fordi jeg brukte båndopptaker tok jeg ikke notater, men konsentrerte meg fullt og helt om informanten og intervjuprogresjonen. Etter hvert intervju skrev jeg et sammendrag av hovedpunkter og inntrykk, som jeg i ettertid fikk bruk for i analyseprosessen. Intervjuene fortonet seg som strukturerte samtaler og jeg var gjennom de samme temaene med alle de syv informantene. Rekkefølgen på spørsmålene og hvor mye informanten kunne utdype sine svar var helt avhengig av hvem jeg snakket med. Jeg la også merke til at visse tema fungerte godt med noen og ikke andre. Noen spørsmål måtte droppes avhengig av informasjonen jeg mottok fortløpende.

3.4.1 Min effekt på informanter og datamateriale

Postkolonial feminisme peker på at man aldri kan være nøytral eller objektiv som forsker. Man vil aldri kunne stille spørsmål, skrive og analysere uten å være subjektiv og la seg påvirke av egne forståelsesrammer. Min posisjon i samfunnets ulike dimensjoner (klasse, rase, etnisitet for å nevne noen) påvirker alt fra hvilke data jeg klarer å samle inn, til hvordan jeg analyser disse. *Forskningseffekt* (Repstad 2007) handler om måtene forskeren påvirker selve intervjusituasjonen. Svarene informantene gir meg avhenger av meg og min person. Klær, kommunikasjonsstil og type spørsmål som stilles er eksempler på forskningsffekter som kan justeres. Forskerens kjønn, alder og etnisitet er eksempler på konstante forskningseffekter. Noe av løsningen på dette problemet er å være refleksiv overfor forskningseffekten og redegjøre for den.

Jeg har i møte med informantene forsøkt å gå inn i en nysgjerrig, spørrende forskerrolle. I min *intervjupraksis* (Thagaard 2009:98) viste jeg oppriktig innlevelse og engasjement, og opplevde at jeg fikk god kjemi med informantene. Jeg fortalte åpent, men kort om meg selv og min sønn for å ufarliggjøre meg selv og intervjusituasjonen. Jeg mener at jeg ikke ble oppfattet som en representant for storsamfunnet, eller som en autoritær forskerfigur. Dette henger sammen med at jeg var yngre enn samtlige informanter og at flere hadde høyere utdanning enn meg, samt at alle hadde eldre barn og lengre erfaring som mødre enn meg. På den måten kunne jeg gå inn i en slags *lærlingrolle* (Wadel 1991:34 i Thagaard 2009). At jeg

snakket spansk, ga informasjon på spansk og ga mødrene muligheten til å velge intervjuspråk, skapte antageligvis trygghet og bidro til et rikere materiale. Jeg har i ettertid også lagt merke til at intervjuene som ble foretatt på spansk ble lengre i transkribert form, som om at mødrene fikk sagt mer på kortere tid da de brukte spansk. At jeg fortalte om meg selv og mine erfaringer kan ha bidratt til fortrolighet, felles forståelse og redusert *sosial avstand* (Thagaard 2009:104) mellom meg og informantene. På den andre siden vil jeg alltid ha min ”norske” forståelsesramme, som jeg håper har bidratt til den nødvendige distansen slik at jeg vil kunne oppdage og sette ord på det selvfølgelige, det som tas for gitt. Ifølge Dag Album vil *en forsker som ikke kommer nær nok, (...) ikke kunne forstå de utforskedes verden*. En forsker som på den andre siden *ikke kommer fjernt nok, vil ikke kunne klare å oppdage og sette ord på det selvfølgelige, heller ikke løfte analysen fra det trivielle* (Album 1996:241).

3.5 Analysen

3.5.1 Bearbeiding og analyse av det innsamlede materialet

På samtykkeerklæringen ga jeg informantene mulighet til å krysse av for om de ønsket intervjuutskriften i etterkant av intervjuet. Tre informanter takket ja til dette. Kun én foretok rettelser. Under analysen brukte jeg intervjuversjonen med rettelser for å unngå feilsiteringer og sikre validitet. Jeg har konsekvent valgt å ikke sitere noen på ”dårlig” norsk. Dette kan forsvares metodisk da det likevel ikke vil ha noen betydning for sitatets innhold. Et ukorrigert sitat på ”dårlig” norsk kan gi et mindre seriøst inntrykk av informanten, samt gjøre at lesere mister fokus i forhold til sitatets meningsinnhold. Ved siden av å intervju informantene, transkriberte jeg lydopptakene fortløpende⁵⁰. Allerede i transkriberingsfasen dukket analysetemaer og overskrifter opp. Slik kan man si intervjuing, nedtegning og analyse foregikk parallelt. Jeg begynte analysearbeidet med å lage en skjematisk oversikt over informantene, og så dermed både forskjeller og likheter i intervjuene. Deretter gikk jeg over til å ordne materialet tematisk. Først med utgangspunkt i tema fra intervjuguiden, deretter med andre ”nye” tema.

⁵⁰ Slik endte jeg opp med over 110 sider tekst.

Ifølge Thagaard (2009) går et hovedskille i kvalitativ analyse mellom studier med fokus på betydningen av hvordan informantene uttrykker seg, og studier av tekstens innhold. For å skape et mest mulig helhetlig bilde og ikke miste nyanser i materialet trekker jeg på ulike analytiske tilnærminger under analysen. Widerberg (2001:138) peker på hvordan det i kvalitative analyser kan handle om både diskurs og faktisitet, noe som også kan underbygge hverandre. Bruker man et diskursperspektiv trer andre bilder frem enn om man hadde brukt et tematisk perspektiv. Informantenes utsagn kan handle like mye om en måte å snakke og forstå på, som et uttrykk for faktiske forhold. I første analysekapittel er det for eksempel både fokus på diskurser om moderskap og på informantenes moderskapspraksiser. I kapittelet om arbeidsdeling benyttes en delvis personsentrert retrospektiv tilnærming. I siste analysekapittel vektlegges talen om oss og de andre, blant annet ved bruk av *Positioning theory* (Davies & Harré 1990). Teorien vektlegger makten diskursive praksiser har, og sier noe om hvordan mennesker posisjonerer seg for å skape et bilde av seg selv for andre. Jeg bruker teorien for å se hvordan mødre plasserer seg i forhold til blant annet den ”norske” likestillingsideen. Informantene har en oppfatning av seg selv, og de har en oppfatning av hvordan de oppfattes av andre. Ved å fremheve subjektposisjonene blir spenningene og motsetningene i materialet tydeligere. Samtidig har mitt overordnede mål hele tiden vært å ta vare på informantenes perspektiv gjennom analysen og presentasjonen av data (Thagaard 2009:111), samt å beskytte informantenes integritet, altså beskytte informanten mot uheldige konsekvenser av å delta i prosjektet.

3.5.2 Hva gikk tapt under oversettelsesarbeidet?

Mye av intervjumaterialet var på spansk, men sitatene i analysen skulle være på norsk. Tre intervjuer ble foretatt på spansk, disse ble delvis transkribert direkte på norsk for å gjøre prosessen mindre tidkrevende. Om jeg ikke kom på oversettelsen til et spansk ord, uttrykk eller frase, noterte jeg det på spansk, slik at jeg kunne oversette den senere om uttalelsen ble relevant. Ord som kan ha ulike betydninger har jeg forsøkt å oversette, men skrevet det opprinnelige spanske ordet som ble brukt under intervjuet i en fotnote.

Innenfor kvalitativ forskning er det et etisk problem at ord og uttrykk mister eller endrer betydning når det muntlige språket skrives ned. Dette gjelder i enda sterkere grad når man oversetter til et annet språk. Språklige uttrykk som blir oversatt, kan aldri bevare sin

fullstendige opprinnelige mening (Moen 2009:36). Språklige konnotasjoner varierer fra kultur til kultur (Berkaak og Frønes 2005 i Moen 2009). Mange metaforer og språklige bilder forsvant på denne måten, og materialet mistet litt av sin farge. Enkelte spanske uttrykk kan ikke oversettes til norsk og fremdeles ha den samme betydningen. På den andre siden ble materialet enklere å sammenligne når alt var på samme språk. Det kan også ha bidratt til ytterligere anonymisering av informantene, da enkelte uttrykk er typisk i noen land og ikke i andre, og fordi mange mennesker har særegne måter å ordlegge seg på.

Begrepet ”likestilling”, hva blir det på spansk? Denne problemstillingen møtte jeg allerede under første intervju. På det andre intervjuet trodde jeg at jeg hadde et godt spanskpråklig begrep for fenomenet likestilling, men ble igjen gjort oppmerksom på at det ikke fantes et slikt begrep i informantens opprinnelsesland. *Igualdad de género*⁵¹ var begrepet jeg endte opp med å bruke, *igualdad de condiciones para el hombre y la mujer*⁵² fungerer også. Hadde jeg foretatt intervjuer i Latin-Amerika, er det mulig at informantene ikke ville forstå hva jeg snakket om. Men fordi informantene hadde tilbrakt noen år i den norske konteksten hadde de ”begrep” om det norske likestillingsbegrepet.

3.6 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Troverdighet sikres ved at en hele tiden kan gjøre rede for de valg og forhold som har bidratt til dataproduksjonen, logikken som ligger til grunn for analysen og ved å sikre at en har empirisk dekning for denne. Produksjonen starter allerede ved valg av problemstilling, vitenskapsteoretisk ståsted og forskningsverktøy. Den vedvarer gjennom intervjuprosessen og helt til analysen er presentert. Forsker må også skille mellom informasjonen man har fått fra datainnsamlingen og egen vurdering av denne. Fordi forskeren fungerer som et instrument i kvalitativ forskning, blir det desto viktigere med en evaluering av selve forskningsarbeidet. En selvkritisk tilnærming kan være én måte å evaluere kvalitativ forskning på, å reflektere over hva som er den passende forskningsmetoden er en annen (Silverman 2005:230). Gjennom hele metodekapittelet har jeg etterstrebet troverdighetskravet, ved å redegjøre for hvordan data har blitt utviklet og ved å reflektere over relasjonen med informantene.

⁵¹ Direkte oversatt: ”Kjønnslikhet”

⁵² Direkte oversatt: ”Likhet av betingelser/ vilkår/ forutsetninger for mannen og kvinnen”

Intervjumateriale må ses som noe endret av oversettelsen, men jeg har forsøkt å ivareta opprinnelig betydning så godt som mulig. Over har jeg redegjort for min bakgrunn og mitt forhold til det ”latinamerikanske”. En annen forsker med et annet utgangspunkt ville kunne få andre resultater.

Ifølge Thagaard (2009:190) innebærer bekreftbarhet at forskeren gjør rede for forståelsen undersøkelsen kommer frem til. Hun må være kritisk til egne tolkninger og prosjektets resultater skal kunne bekreftes av annen forskning. Det har jeg fortløpende forsøkt å gjøre i analysen, ved blant annet å sammenligne mine funn med andre studier foretatt både med og uten et postkolonialt feministisk perspektiv. Overførbarhet (Thagaard 2009:207) handler om at tolkningen som utvikles innenfor rammen av et prosjekt, også kan være relevant i andre sammenhenger. Denne studien sier både noe om latinamerikanske mødre, men også om norske mødre og idealer for moderskap. Studien har begrensninger i forhold til at jeg kun har snakket med syv mødre fra fire spansktalende latinamerikanske land. De historiske, kulturelle og sosiale fellestrekkene i regionen kan likevel tilsi at resultatene vil kunne overføres.

4 De institusjonelle ordningene i den norske velferdsstaten

Her vil jeg kort presentere nødvendig bakgrunnsinformasjon for den institusjonelle konteksten som den norske velferdsstaten utgjør, som rettighetene til foreldrepermisjon, anbefalinger i form av for eksempel ammeretningslinjer og tilgang til barnehageplass som en strategi i likestillingsarbeidet. Jeg vil også si noe om hva som er vanlig innenfor ulike grupper i samfunnet. I samsvar med Esping-Andersens (1990) definisjon av det sosialdemokratiske regimet tilbyr den norske staten omfattende velferdsordninger. Det gis mye støtte til barneomsorg – i form av permisjonsordninger, kontantutbetalinger, skattefradrag og barnehageplasser. Helsestasjon for svangerskapskontroller, sykehus ved fødsel og lege for barn er alle gratis. Ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon skal sikre foreldrene inntekt i forbindelse med fødsel og adopsjon. Dette omfatter foreldrepenger ved fødsel, eller engangsstønad. I tillegg skiller den norske velferdsstaten seg ut ved å gi mye økonomisk støtte til aleneforeldre⁵³, sammenlignet med andre europeiske velferdsstater. I det norske velferdssystemet godskrives omsorgspoeng, som kan bidra til at de med omsorg for barn under syv år får høyere pensjon. Barnetrygd er en stønad som gis for alle barn under 18 år som er bosatt i Norge. Barnetrygden skal bidra til å dekke utgifter ved å ha barn. I tillegg til de viktigste ytelsene nevnt over, skal sosiale tjenester bidra til økonomisk og sosial trygghet, og bedre levekårene til vanskeligstilte. Tjenestene skal bidra til økt likeverd og forebygge sosiale problemer⁵⁴.

4.1 Permisjonsordningen for foreldre

De nordiske landene skiller seg ut i internasjonal sammenheng og blir sett på med fornyet interesse i utlandet, da kvinner i Norden i større grad enn resten Europa føder barn og deltar i arbeidslivet (Ellingsæter og Leira 2006). Det offentlige spiller en viktig rolle i utformingen av

⁵³ Stønad til enslig mor eller far skal sikre inntekt for de som har aleneomsorg for barn. Velferdsstaten er også behjelpelig med bidragsforskudd. Enslig forsørgere kan få barnetrygd for ett barn mer enn det de bor sammen med (NAV URL: <http://www.nav.no/Familie> [Lesedato: 5.2.2010])

⁵⁴ NAV URL: <http://www.nav.no/Familie> [Lesedato: 5.2.2010]

familieliv i Norge, gjennom sine velferdsordninger og anbefalinger. Likestilling er et viktig mål. Permisjoner er en av de viktigste formene for likestillingspolitikk i den norske velferdsstaten. Innføringen av fedrekvote i foreldrepermisjonen er et eksempel på en mer moderne og likestillingsfremmende velferdsordning (Ellingsæter og Guldbrandsen 2003). Den nordiske familiepolitiske modellen har som hovedmål å tilrettelegge for kombinasjon av yrkesdeltakelse og familieoppgaver for begge foreldre. I dag består permisjonsordningen av henholdsvis 44 og 54 uker foreldrepermisjon med henholdsvis 100 og 80 prosent lønnskompensasjon. Av dette er ni uker forbeholdt mor, ti uker er fedrekvote for far. I tillegg har far rett til to ukers permisjon etter fødselen. Fedrekvoten har til hensikt å få fedre til å ta større del i omsorgen av barnet i de første leveårene. Dersom far ikke benytter disse ukene, faller de bort.

Før fedrekvoten ble innført, tok få fedre ut foreldrepermisjon. Et av formålene med innføringen av fedrekvoten var derfor å "tvinge" fedre til å ta aktiv del i omsorgen for barnet det første leveåret. Det er et politisk mål i Norge å likestille tid brukt på barneomsorg, både for å fremme farsrollen, og for å gjøre det lettere for mødre å være i arbeidslivet. Norge var først i verden med å innføre fedrekvote (Brandth og Kvande 2003). Lengre fedrekvote er populært blant fedre som jobber i det offentlige og blant dem som har partnere med høy utdanning eller inntekt⁵⁵. 90 prosent av nybakte fedre tar permisjon. Forskning viser at i 85 prosent av familiene tar mor hele den delbare delen av foreldrepermisjonen⁵⁶.

4.2 Barnehagen

Barnehagen har gått fra å være et selektivt til universelt velferdsgode ifølge Ellingsæter og Guldbrandsen (2003), ved at barneomsorg i stadig økende grad har blitt et offentlig ansvar. Dette er et eksempel på *defamilisering* (Esping-Andersen 1999), altså at deler av omsorgen flyttes ut av familien. Barnehagene kan ifølge Ellingsæter og Guldbrandsen ses i sammenheng med mødrenes inntreden i arbeidslivet. Siden 1990 har dagmammavirksomhet vært på retur, uavhengig av innføringen av kontantstøtten i 1998. Prinsipiell motstand mot barnehager, som

⁵⁵ SSB URL: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200305/06/index.html> [Lesedato: 5.2.2010]

⁵⁶ Forskningsrådet URL: <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=46267> [Lesedato: 5.2.2010]

tidligere var utbredt, er så godt som utryddet. Dagens småbarnsforeldre mener at tilsyn av foreldre er det beste for barnet før det har fylt ett år, og nesten like mange mener barnehage er den beste tilsynsformen for barn mellom tre og fem år. Det er imidlertid uenighet om hva som er best for ett- og toåring. Barnehageplasser har vært mest etterspurt⁵⁷ blant middelklasseforeldre (Ellingsæter & Guldbrandsen 2003). De siste årene har det pågått en debatt i blant annet media om hvorvidt barn er for små til å begynne i barnehagen når de er ett år. Her er det en diskrepans mellom middelklassens og arbeiderklassens omsorgspraksis. Middelklasseforeldre foretrekker oftere barnehage for ettåringene sine mens arbeiderklasseforeldre ønsker å beholde barnet i hjemmet lenger. Bak beslutningen ligger ulike forståelser av hva som er ”det beste for barnet” (Farstad & Stefansen 2008). Per 2009 er målet med full barnehagedekning mer eller mindre realisert. Barnehagedekningen blant barn mellom 1 og 2 år er på 77,1 prosent på landsbasis, og på 71,7 prosent i Oslo kommune. For barn mellom 3 til 5 år er dekningsgraden på 95,5 prosent på landsbasis, og på 91,1 prosent i Oslo kommune⁵⁸.

4.3 Kontantstøtten

Den norske politikpakken for småbarnsforeldre fremstår som en *familiepolitisk hybrid* (Ellingsæter og Guldbrandsen 2003:81), der en blanding av tjenester og kontantoverføringer støtter ulike familieformer. I et likestillingsperspektiv er dette tvetydig. Innføringen av kontantstøtteordningen i 1998 er et eksempel på en ”tradisjonell” ordning som var ment for å refamilisere barneomsorgen. Har man barn mellom ett og tre år som ikke bruker barnehage med offentlig driftstilskudd, kan man få full kontantstøtte. Kontantstøtten skal bidra til at familiene får mer tid til omsorg for egne barn og gi større valgfrihet når det gjelder å velge hvordan barna skal passes⁵⁹. Politikere er uenige om hvorvidt kontantstøtteordningen skal fortsette. Senterpartiet ønsker at kontantstøtten videreføres. Arbeiderpartiet og SV vil avvikle

⁵⁷ Fordelingen av barnehageplasser har medført en for-fordeling til familier med høy sosial status, høy utdanning og høy inntekt da etterspørselen har vært sosialt skjev. Foreldre med høy utdanning etterspør barnehageplass for de små barna i større grad enn foreldre med lav utdanning. De etterspør også en noe lengre oppholdstid (Ellingsæter og Guldbrandsen 2001).

⁵⁸ SSB URL: http://www.ssb.no/kommuner/hoyre_side.cgi?region=0301 [Lesedato: 3.5.2010]

⁵⁹ Regjeringen URL: <http://www.regjeringen.no/dep/bld/tema/familieekonomi/kontantstotte.html?id=1075> [Lesedato: 5.2.2010]

den, da tall viser at 80 prosent av dem som mottar kontantstøtte i Oslo har minoritetsbakgrunn og OECD har uttalt at den bør fjernes⁶⁰. Den virker altså negativt inn på ”innvandrer mødre” i forhold til deres integrering i det norske samfunnet, og på barna som ikke kommer i barnehage. Samfunnsforskere har også kritisert ordningen for å være på kollisjonskurs med likestillingsprinsippene den norske velferdsstaten ellers jobber for. I debatten om kontantstøtten har mors tid med barnet vært holdt fram som det mest barnevennlige, men en hjemmeværende mor med god tid er ikke alltid det beste for barna. En svak yrkestilknytning kan være med på å gjøre foreldre til mindre kompetente veivisere når barna skal ut i storsamfunnet. Slik blir kontantstøtten i utakt med en barneorientert velferdspolitik (Bungum 2008). 10 prosent færre mottok kontantstøtte i desember 2009, enn ett år tidligere (NAV 2010 URL). Ellingsæter og Guldbrandsen (2003) påpeker at andelen som mottar kontantstøtte, har sunket parallelt med utbygging av barnehageplasser. På denne måten kan vi si kontantstøttereformen ikke virket slik den var ment å fungere.

Ifølge Henriksen (2010) brukte fem av ti barn med chilensk bakgrunn kontantstøtte i 2008. Andelen har sunket i perioden 2003-2008, i 2003 brukte nær syv av ti kontantstøtte. Til sammenligning brukte seks av ti barn med bakgrunn fra for eksempel Asia og Afrika kontantstøtte. Gjennomsnittlig i befolkningen brukte rundt tre av ti barn kontantstøtte (Henriksen 2010). Det foreligger ingen statistikk om kontantstøttebruk eller barnehagebruk blant barn med bakgrunn fra andre latinamerikanske land enn Chile.

4.4 Ammeretningslinjene

Myndighetenes anbefalinger i dag lyder som følger; fullamming i seks måneder og en samlet ammeperiode på minst ett år. Verdens Helseorganisasjon som har utarbeidet trinnene for vellykket amming anbefaler amming i to år. På helsedirektoratets nettsider⁶¹ ramses det opp en rekke ulike fordeler både for mor og barn ved amming. Norge ligger på ”ammepollen”. Ellingsæter (2005a) hevder de høye ammetallene er et resultat av at man fra politisk hold har

⁶⁰ ”Konflikt om kontantstøtten i regjeringen”. Dagbladet URL: <http://www.dagbladet.no/2009/07/20/nyheter/valg09/politikk/innenriks/regjeringen/7273324/> [Lesedato: 5.2.2010]

⁶¹ Helsedirektoratet URL: http://www.helsedirektoratet.no/ernaering/spedbarns_erning/ammings_barnets_fordeler_ved_f_morsmelk_11554 [Lesedato: 5.2.2010]

promotert amming aktivt siden 1976. Da ble offisielle anbefalinger om amming integrert i den statlige ernæringspolitikken. Norge var det første landet i verden til å vedta en slik politikk. Ammeanbefalingene inngår i ”kunnskaps-og handlingsgrunnlaget for den institusjonaliserte omsorgen for mor og barn” (2005:378). Barselsavdelinger og helsestasjoner plikter å oppfordre gravide til å amme, samt bistå ammende mødre med veiledning. Dette skiller ammepolitikken fra resten av de statlige kostholdsradene. Det er også opprettet et nasjonalt kompetansesenter for amming som driver forskningsbasert arbeid for å fremme amming og kunnskap om morsmelk blant helsepersonell, foreldre, myndigheter og media – nasjonalt og internasjonalt. Senterets oppgave er å styrke kompetansen og gi råd til helsetjenesten (Nasjonalt kompetansesenter for amming URL). I St. meld. nr. 16/2002-2003 heter det at *Det må arbeides for at alle føde/ barselavdelinger drives i samsvar med kriteriene for et Mor-barn-vennlig sykehus*. Hovedmålet er å fremme amming, samt tidlig kontakt mellom mor og barn slik at flest mulig barn skal få morsmelk i tråd med Sosial- og helsedirektoratets anbefalinger. På tross av anbefalinger og målsetninger peker Ellingsæter (2005a) på at norske kvinner ikke ammer like mye som myndighetene anbefaler. Det er en stor avstand mellom retningslinjene og mødrenes faktiske ammepraksis.

Amor de madre es un amor infinito, ese fruto en el vientre es un regalo de Dios
”Morskjærligheten er en uendelig kjærlighet, denne frukten i mors liv er en gudegave”

Aventura (2002)

5 Moderskap, ideal og praksis

Sitatet over er ment å illustrere hvordan morskjærlighet er en høyst tilstedeværende diskurs man finner på ulike nivåer i den latinamerikanske kulturen. Her er den representert i en sang som handler om en alenemor som gjør *alt* for sønnen sin. Feministiske perspektiver tar utgangspunkt i at moderskapet er sosialt, kulturelt og historisk konstruert. Moderskapet er ifølge Smart (1999:37) ingen naturlig tilstand slik som begrepet ”morskjærlighet” hentyder, men en *institusjon*⁶² som presenterer seg selv som et naturlig resultat av biologisk gitte kjønnsforskjeller og heteroseksuell aktivitet. Morsinnstinktet ses ofte som et medfødt kvinnelig karaktertrekk, og egenskapene til den gode mor er gjenstand for diskusjon. Smart mener det er problematisk at det ikke settes spørsmålsteget ved denne forståelsen av moderskapet som gitt og selvsinnlysende (1999:44-45). Mulinari (2000:233-234) peker imidlertid på moderskapet som en viktig identitetsskaper for kvinner, og viktigheten av å ikke devaluere arbeidet mødre gjør. Kritikken av den vestlige feminismen som universaliserende og etnosentrisk gjelder også dens moderskapsforståelse. I forsøket på å forstå moderskapet som noe alle kvinner har til felles, har mangfoldet av morspraksiser blitt brakt til tals. Ifølge Mulinari kan moderskapet for minoritetskvinner være et rom for overlevelse, identitet og ”empowerment”. Det overordnede forskningsspørsmålet jeg ønsker å besvare i dette analysekapittelet er: *Hvordan utformer de latinamerikanske mødrene moderskapet i skjæringsflaten mellom ulike moderskapsideal?*

⁶² En sosial relasjon som gjentas over tid i henhold til skrevne eller uskrevne regler og avtaler. Både ved skreven lov og uskrevne oppfatninger av sømmelig atferd som institueres gjennom kulturelle uttrykk. Institusjonene er samfunnets minst foranderlige relasjoner, og reproduseres uopphørlig. De endres likevel over tid ved press, tilpasning og endring av lover. Institusjonaliseringen kan skje gjennom oppretting av roller og normer (DØ og JH i Sosiologisk leksikon 2001)

5.1 Den gode mor

Kvinnerens moderskapsutforming tar ofte utgangspunkt i deres ideer om ”den gode mor”. Ifølge Ellingsæter (2005a) er moderskapsdiskurser samfunnets normative metaspråk om mødre. Det konstitueres av begreper og fortolkninger av mødres praksiser i offentlig politikk og samfunnsdebatt, og bidrar til å forme kollektive forståelser av hva som er normalt, sosialt ønskelig eller tatt for gitt, og hva som ikke er det. Metaspråket om mødre er innvevd i samfunnets makt og kunnskapsregimer (Ellingsæter 2005a:373). Mødrenes fremstillinger av den gode mor kan si noe om hvilke idealer for moderskap de prøver å leve etter og dermed si noe om de rådende ideene i samfunnet. Informantene tok svært ofte utgangspunkt i sin egen mor da de skulle fortelle om den gode mor. Noen refererte også til søstre, bestemødre og norske mødre, og skisserte en morsfigur som ved første øyekast kunne minne om den ”norske” diskursen om den gode mor med begrunnelser i ”barnets beste”. Norske foreldre trekker gjerne på diskurser om helse, tid, kjærlighet, grensesetting og den gode autoritet (se f.eks. Strand 2008, Hennum 2002, Ellingsæter 2005a,b). Men å ”*sette grenser*”, sette av ”*tid*”, ”*skape trygghet*”, og ”*være fornøyd med seg selv*” som de latinamerikanske mødre forbinder med ”den gode mor” må *kontekstualiseres*. ”Barnets beste” betyr for eksempel ikke det samme i ulike kulturer, og henger nødvendigvis sammen med synet på barnet. Hennum (2002:68) peker på at med forståelsen av barn som en sosial konstruert kategori medfølger et kulturelt reportoar om hvordan man må forholde seg til noen i denne kategorien. Dette kapitlet kan ses som et forsøk på å kontekstualisere informantenes forståelser av ”den gode mor”, blant annet ved å ta opp temaene grensesetting, tid til barnet, barnehagen og amming.

5.2 Om å sette grenser

(...) i [opprinnelseslandet], er det veldig strengt, ikke sant, og man ser opp til foreldrene sine, og man har en stor respekt for dem, som ikke finnes her (...) (Carmen)

Jeg føler at de er mer løse i Norge, disse grensene, som i Latin-Amerika er mer klare. (Isabel)

(...) i [opprinnelseslandet] er det sånn at selv om (...) det er en person, så bestemmer jeg for han til han blir – jeg vet ikke, jeg vil ikke si noe! Men sånn er det bare, jeg ser en veldig stor forskjell, og jeg synes de er mer positive deres holdninger mot barn enn måten fra [opprinnelseslandet]. (Gloria)

Grensesetting er et gjennomgående tema i materialet. Carmen beskrev det latinamerikanske foreldreskapet som *"autoritært"*. Tidligere følte hun at man ikke trengte å diskutere med små barn, og *"snakke fornuft"* til dem, men at foreldrene heller *"bare bestemmer"*. Carmen beskrev hvordan hun hadde *"lært"* av mannens måte med barnet og at hun i dag praktiserte en miks av foreldrepraksiser: *"(...) da blir det en blanding(...), man er litt strengere enn norske foreldre, og man er litt mer overbeskyttende, tror jeg, men kombinert med at man er mer tolerant også.* Likevel bekymret hun seg for at hun ikke var konsekvent og autoritær nok overfor sønnen, og lurte på om det vil straffe seg i ungdomstiden: *"Det er mer sånn frihet som jeg synes er greit foreløpig, jeg vet ikke hvor langt jeg kan være enig da."* Carla på sin side mente mange norske foreldre overdrev dette med å la barn bestemme selv. Hun pekte på hvordan barn klarer å bestemme hva de vil, men ikke alltid velger det som er best for dem. Gloria på sin side uttrykte ikke samme bekymring som Carla og Carmen, men *"beundret"* norske mødre. I [opprinnelseslandet] bestemte ofte foreldrene over barna veldig lenge. Hun pekte på at i Norge ble barnet *"respektet"*, og sett som en person i seg selv med egne ønsker og vilje. Det så Gloria som en stor forskjell mellom oppdragelsen i de ulike kontekstene. Isabel pekte også på de mindre klare grensene i den norske kulturen som problematiske, men tenkte også mye tilbake på egen oppdragelse, og ønsket å ikke repetere det hun opplevde som negativt. To ganger understreket hun avstandstakende fra fysisk avstraffelse som del av oppdragelsen. Hun forsøkte heller å gå inn i en dialog med sønnen enn å *"være bastant"*, men samtidig satte hun grenser.

Jeg tolker mødrenes fortellinger om grensesetting som at de ved å sette grenser og samtidig er forhandlende og gir frihet, forsøker å finne en balanse mellom en autoritær og forhandlende foreldrepraksis. Nicole Hennem (2002) har studert kjærlighetens og autoritetens koder blant norske foreldre. Utvikling av familien i Norden har vist hvordan foreldrenes gitte posisjoner i en struktur som legitimerte en type oppdragelse, er blitt erstattet med en kontinuerlig forhandling om autoritet (2002:223) som Carmen beskrev. I dag er foreldres autoritet noe som må fortjenes. Hennem peker på hvordan utviklingen har gått fra en posisjonsbasert til en kompetansebasert autoritet, og ser grensesetting som autoritetspraksis (2002:266). Når grensene har sitt utgangspunkt i et individ med rettigheter, blir det noen ganger vanskelig å vite når grensene blir for trange og når de blir for vide. Derfor er det viktig å ha et *blikk for barnet* (Hennem 2002), som innebærer å *"respektet barnet som individ"* slik Gloria beskrev.

Diskursen om grensesetting kommer ifølge Hennem (2002:266) fra en forestilling om at foreldre ikke setter grenser, og at derfor trenger å bli bevisstgjorte på at de trenger å gjøre det. Ekspertene fraråder foreldre å være autoritære, grensesettingen skal foregå på en demokratisk måte ved at det skal tas hensyn til barna slik mine informanter beskrev. Grensesetting er fullt av inneforståtte kulturelle meninger. Ved å si ja eller nei til noe et barn gjør, sanksjonerer man i forhold til kulturelle normer og verdier. ”Grensesetting som autoritetspraksis handler om å velge verdier” (Hennem 2002:266). Slik må de latinamerikanske mødrene kontinuerlig sanksjonere i forhold til verdiene de har vokst opp med i opprinnelseslandet, og verdiene de møter i den norske konteksten, blant annet gjennom partneren. Foreløpig gikk det bra, men noen av mødrene var bekymret for utviklingen når barnet ble eldre. Andre syntes ”forhandlingen” i den ”norske” foreldrepraksisen overdrives. Det moderne dilemmaet om paradokset omkring avhengighet og autonomi kommer til syne i grensesettingsdiskusjonen, men også når det gjelder den norske ideen om selvhjulpne barn som jeg vil ta for meg videre.

5.2.1 Den norske ideen om selvhjulpne barn

Jeg husker etter at sønnen min var i barnehage det første året begynte han å si: ”Jeg klarer selv”. Og jeg husker det var veldig sterkt, ”Jeg vil klare selv” det er noe sånt norsk. (Isabel)

Ifølge Isabel er alt lagt til rette for at man skal klare seg selv i det norske samfunnet, og det opplevde hun som både positivt og negativt. Hun har lagt merke til hvordan ”norske barn” tidlig lærer å kle på seg og smøre brødkivene sine selv, det er typisk ”norsk” i Isabels øyne. I utgangspunktet så hun det som fordelaktig å gi barnet ”redskaper” til å klare seg på egen hånd. På den andre siden mente hun det også kunne få negative konsekvenser at barn ble så selvhjulpne, uten at hun kunne peke på hvilke. Hun fortalte at i Latin-Amerika er det vanlig å kle på barn til de er 6-7 år. Det kan knyttes til den latinamerikanske morsidentiteten, at din verdi som kvinne er sterkt bundet til dine morsegenskaper. Kanskje det er derfor de ”drar den så langt”(Isabel) i den latinamerikanske kulturen i forhold til hva mødrene gjør for barna sine.

Ifølge Gloria var en mor fra [opprinnelseslandet] veldig ”beskyttende”⁶³ og redd for at noe skulle gå galt, mens en norsk mor var veldig ”fleksibel” ved at hun ga større rom for barnets

⁶³ Spansk: “*protectora*”

prøving og feiling: ”Om du detter ned, så lærer du fort og lærer av egen erfaring”. Hun syntes en kombinasjon av det å kunne balansere frykt og det å gi selvstendighet ville være ideelt. Selv prøvde hun å si i fra til sønnen på en god måte, på ”den norske måten”, om hun skulle oppdage han holde på med noe potensielt farlig. Selv om hun opplevde det som vanskelig, forsøkte hun å stoppe sine impulser, i stedet for å bli ”hysterisk” og overføre sine følelser til barnet. På tross av at Gloria forsøkte å gjøre det på ”den norske måten”, var hun likevel ikke bare begeistret for denne ideen. Noen ganger kunne det grense til ”likegyldighet”:

Fordi dere er færre, dere blir oppdratt på en annen måte, men det er på grensen til likegyldighet. Jeg vet ikke om dere (...) respekterer fordi dere ikke bryr seg om hva som skjer med andre (Gloria)

Her handler det ikke lenger bare om paradokset mellom avhengighet og autonomi, men også barneoppdragelsesidealer langs dimensjonen individualisme/kollektivism, eventuelt egoisme/altruisme, som i sitatet til Gloria. *Selvstendighet* omtales ofte som kanskje den viktigste verdien i norsk og nordeuropeisk barneoppdragelse (se f.eks. Andenæs 1996, Schultz Jørgensen & Dencik 1999). Wærness (1998) peker på hvordan de fleste nordmenn vil ha selvstendige barn, og at tilslutningen til lydighetsidealet har sunket dramatisk i den norske befolkningen. Dermed forventes det en foreldrepraksis av foreldrene som gir selvhjulpne barn, det vil si autonome, enestående og unike. Barna må læres opp til selvstendighet (Hennum 2002:70). For mye autoritet kan sies å egne seg lite til utviklingen av selvstendighet. I mødrenes fortellinger kommer bekymringer rundt avhengighet og autonomi til syne. Denne bekymringen kan ses i sammenheng med *familismo* og kollektivism som ofte har blitt brukt for å beskrive verdier i den latinamerikanske kulturen, og oppslutningen rundt verdier som for eksempel omsorg for andre, solidaritet og lojalitet.

5.2.2 Om å være ”kjærlig”

Lære datteren min å gi ømhet og være kjærlig, tror jeg er viktig, samt å snakke om sine følelser og uttrykke sine følelser. (Carla)

Carla pekte på at å være en god mor var å gi ”kjærlighet.” Hun var opptatt av å fortelle datteren at hun er glad i henne, og at datteren sier det samme til henne. Det er ifølge Carla viktig å vise følelser og å kunne sette ord på dem. Hun har lagt merke til at hennes norske

venninner ikke praktiserer dette i samme grad, og at denne følelsespraksisen overfor mødre som man ofte finner i den latinamerikanske kulturen kan få enkelte nordmenn til å føle seg beklemt. Carla begrunnet denne følelsespraksisen slik: *"Det er sånn, fordi moren din har lagt deg, gitt deg liv og gjort alt for deg."* Likevel synes den prototypiske norske mannen at det *"rart"* og *"flaut"* å klemme moren sin utenom spesielle anledninger ifølge Carla.

Isabel *"kaster seg over sønnen sin"* og kysser og klemmer han når hun kommer for å hente han i barnehagen, mens "norske" foreldre *"står og sier "Hei!"*. Både det å være kjærlig og bruke fysisk kontakt har hun *"hentet"* fra måten hun selv ble oppdratt på, og hun setter stor pris på det. Ifølge Paulina er det hovedforskjellen på norske og latinamerikanske mødre: (...) *det er bare det at de [latinamerikanske mødrene] er mye mer emosjonelle, altså (...) eksplisitt emosjonelle* (Paulina). Mødrene i studien forsto altså sin "følelsespraksis" overfor barna som annerledes enn norske foreldres. De så det å *"uttrykke følelser"* som en viktig del av oppdragelsen. Hvordan informantene oppfattet forskjellene mellom norske og latinamerikanske mødre kommer jeg tilbake til i kapittel 7.

5.3 Om å være *"dedikert"* og *"sette av tid"*

(...) jeg tror at bestemoren min var et eksempel på en god mor. Hun var for eksempel veldig dedikert til hjemmet sitt, til oss ikke sant. Hun var alltid tilgjengelig slik at vi kunne snakke med henne, får å gi råd, om det var noe vi trengte (...). (Mercedes)

Én trenger å dedikere seg mer til barna, om det så er moren eller faren, tror jeg. Jeg er veldig opptatt av og tenker mye på familien min, og tiden til datteren min. (Carla)

I beskrivelsen av "den gode mor" ble både å være *"dedikert"* og å *"sette av tid"* vektlagt. Alle mødre jeg intervjuet jobbet i faste stillinger på intervjutidspunktet, unntatt Carla. Hun foretrakk å være hjemme, studere ved siden av og *"være rolig"*⁶⁴, i stedet for å slite seg ut for en lav lønn. Hun fortalte om å føle seg stresset og sliten da hun jobbet, studerte og deretter hentet i barnehagen, selv om hun tidligere jobbet lite. Men om hun skulle kjede seg, ringte hun tidligere arbeidsgiver og ba om å vikariere. Carla hadde også gruppetreninger noen ettermiddager i uken. Da var datteren med faren. Hun har alltid hatt en tanke om å *"dedikere"* mye tid til datteren sin. På intervjutidspunktet utdannet hun seg til en jobb med mye fritid.

⁶⁴ Spansk: *"Estar tranquila"*

Da vi kom inn på temaet om fulltidsarbeidende mødre og barneomsorg, mente hun de kanskje burde få færre barn. Carla trodde ikke det fungerte å jobbe fulltid for mødre som hadde mer enn ett barn, fordi barna *“trenger tid”*. De trenger å være sammen med foreldrene og lære av dem, og gjøre det et barn trenger av aktiviteter, som å dra i parken eller skogen ifølge Carla. Men mor *eller* far må jobbe 100 prosent. Carla var fornøyd med å ikke være den av foreldrene som må jobbe fulltid, derfor aksepterte hun også at hun så mindre til mannen. Hun mente det var *“logisk”*, fordi om han ikke hadde jobbet mye, så hadde hun vært nødt til å jobbe hundre prosent og *“være stressa og alt det der”*. Carla kan sies å være *“tradisjonell”* i sin oppfatning om at en av foreldrene måtte *“dedikere”* seg mer til barnet, mens den andre som jobber mest, forsørget familien. Men på den andre siden var hun moderne, da hun mente at det var kun en av foreldrene som *“trengte”* å være hjemme med barnet. Hun mente at det like gjerne kunne være far, men i deres familie passet det best at hun *“dedikerte”* seg mer til barnet, da hun ville tjene mindre enn mannen på grunn av mindre utdanning.

Angela på sin side fortalte at kombinasjonen småbarnsmor og deltidsjobb fungerte bra for øyeblikket fordi hun jobbet kun 60 prosent. Hun gikk derimot ut i fra at om hun hadde en jobb som interesserte henne på et personlig nivå, måtte hun kontrollere og begrense jobbingen. *“For meg er alltid sønnen min først.”* På den andre siden understrekte Angela på at hun prøvde å sette av tid til seg selv slik at hun kunne være fornøyd med seg selv: *“Fordi jeg tror det er en bra måte å være en god mor, om du er fornøyd.”* Et interessant funn i forhold til mødrenes forståelse av *“å være dedikert”* er hvordan det handler om å ikke slite seg ut som mor. Det handler om å ta vare på seg selv, være fornøyd og ha overskudd til barna og familien. Både Angela og Carla pekte på tid til seg selv som viktig, ikke bare *“tid til barnet.”*

5.3.1 Tidsklemma?

Det er mye mindre stress (...). Det at det er roligere for barna også. (Gloria)

Tid til barnet har vært en viktig del i den norske offentlige debatten. Begrepet *tidsklemme* (Ellingsæter 2005b) ble en *“metafor for vår tid”*, for å betegne problemene med å balansere tid til jobb og tid til privatliv, barn og familie. Mange opplever tidsmangel, men det er ikke nødvendigvis kun et uttrykk for strukturell tvang. Høyt tempo kan fremstå som et ideal, en statusmarkør (2005:313), mens *“god tid”* er blitt samtidens symbol på den gode barndommen (2005:318). *Tidskrise* (Ellingsæter 2005b) ble et uttrykk for bekymringen for norske mødres

stadige mindre tilbrakte tid med sine barn. Interessant i forhold til mitt materiale er hvor lite fokus det var på ”tidsklemma”. Hvordan kan dette forklares? Noe av forklaringen kan ligge i at mødrene så situasjonen i lys av hvordan den ville være i ville vært i [opprinnelseslandet]. I mange av fortellingene ga de inntrykk av at situasjonen ville være mer stressende der. Gloria fortalte om lange arbeidsdager etterfulgt av studier på kveldstid. På grunn av foreldres lange arbeidstider ble ofte døgnet forskjøvet og barna la seg senere for å kunne være sammen foreldrene når de kom hjem på kveldstid. Mercedes fortalte om hvordan familietid var lagt til helgene, mannen jobbet ofte 12 timers dager ”for å leve litt bedre”. Gloria foretrakk derimot en stilling som lot henne være hjemme klokka 17. Det var viktig for henne å kunne hente i barnehagen, være hjemme og leke med barna etter jobb. Hun ønsket å fortsette å bo Norge, hun likte spesielt ”roen” og ”tryggheten” og så det som ideelt for å skape en familie og for barn å vokse opp i: ”(...) jeg er veldig fornøyd med familieliv i Norge, jeg synes det norske samfunnet setter veldig mye pris på familieliv, det med hytte, det med fritid, det med båtturer, det med skogsturer.”

I Mulinaris (2008:9) studie uttaler en informant at livet i Sverige har skapt en type familieliv som ikke ville være mulig i Colombia, fordi der måtte de ansette noen til å gjøre husarbeidet og passe barna, selv måtte de jobbe mere: “Here (...) they have all these Swedish routines, the bath and brushing the teeth and the bedtime story and, well, adults are there for the children in other ways.” Både informanten i Mulinaris studie og flere av mine informanter opplevde den svenske/ norske hverdagsrutinen som noe positivt. De opplevde at muligheten til å organisere hverdagen på denne måten, ga mer tid sammen med egne barn. Isabel beskrev hvordan hun først hadde vært negativ til de atskilte sfærene for voksne og barn som ble praktisert i den norske konteksten. Men etter en stund ble hun positivt innstilt. Førrige gang hun var i Latin-Amerika la hun merke til at det ikke er en spesifikk tid som settes av til barn, de bare ”er der”, foreldrene leker ikke aktivt med barna: ”Det liker jeg her i Norge, jeg ser når jeg går i parken at foreldrene er veldig aktive med barna, de leker mye med barna, sånn når de er med barna, da er de med barna.” Isabel mente de atskilte sfærene kunne utgjøre en positiv forskjell i barneoppdragelsen. Uttalelsen til Isabel om ”atskilte sfærer” for barn og voksnes liv peker igjen på ulike syn på barnet i den norske og latinamerikanske konteksten, Samtidig som norske foreldres aktive tid med barna har økt (Ellingsæter 2005b), forstås barndommen som en beskyttet tid (Jf. Boyden 1990).

Når det er sagt ønsker jeg å peke på at selv om de latinamerikanske mødrene ikke opplevde tidsklemma ”*på kroppen*” (som Gloria uttrykte det), oppfattet de likevel norske mødre og familiers tidsklemmer som reelle og tilstedeværende. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 7, som spesifikt tar opp informantenes syn på de norske idealene for moderskap og familieliv.

5.4 Om å balansere mors behov og barns behov

5.4.1 Arbeidslivstilknytning

Jeg tenker at jeg ikke hadde vært sammen med min sønn hjemme i to år, det hadde jeg ikke klart. Om det var det beste for barnet så tror jeg ikke at jeg hadde gjort det allikevel altså. (Carmen)

Kan ikke være hjemmeværende, det synes jeg er for kjedelig, jeg har aldri gjort det, Nå som jeg bor her i Norge, kan jeg ikke forestille meg å ikke jobbe, uten å studere, uten å gjøre noen ting, jeg har lyst til å jobbe. (Gloria).

Og hvis han hadde tjent mer, tror jeg at jeg ville jobbet også, fordi det er viktig for meg å jobbe i dette samfunnet, da jeg heller ikke har mange måter å tilnytte meg på sosialt. (Angela)

I sine moderskapsfortellinger vektla mødrene at det handlet om å finne en balanse mellom egne behov som ”*kvinner*” på den ene siden, og barnets behov på den andre. Mors velvære ble vektlagt som noe som igjen gagnet barnet, Samtlige sitater over handler om mødrenes arbeidslivstilknytning. For flere var det utenkelig å ikke være i jobb. Det ble lagt vekt på samfunnsdeltakelse og selvrealisering. Her er det interessant hvordan Carmen mente hun ikke hadde ”*klart*” å være hjemme med sønnen i to år, selv om det eventuelt skulle ”*være det beste for barnet.*” Ingen av uttalelsene gjenspeiler det man umiddelbart forbinder med idealet om *marianismo* og ”den selvpoffrende mor”. Forklaringen på dette tror jeg handler om at å være mor, i praksis, er å finne denne balansen slik mødrene beskrev. Man har idealer på den ene siden, og praksis på den andre siden. Kulturelle idealer for et følsomt og engasjert faderskap ligger ifølge Hanne Haavind (2006) foran fedres faktiske praksis. Norske kvinners ammepraksis kan sies å ligge ”bak” myndighetenes idealer og anbefalinger. I den latinamerikanske konteksten har *marianismo* fungert som ideal om hjemmeværende mødre, men den økonomiske situasjonen til hvert enkelt hushold og kvinne har ført til store gap mellom ideal og praksis (se f.eks. Chant & Craske 2003).

5.4.2 Gåstolpraksis og pottetrening

Noen måter å balansere mellom mors og barns behov blant informantene var påvirket av opprinnelseslandets praksis. Angela fortalte at hun tok til seg de ”norske” verdiene og tradisjonene om de virket gode. Hun kom aldri til å kunne ”sette bort” det latinamerikanske, hun beskrev det som noe som hadde blitt ”kroppslig”⁶⁵ gjennom oppveksten. ”*De ga meg basen for å forstå om jeg vil gjøre noe eller ikke vil gjøre noe*”. Mødre i [opprinnelseslandet] ble ofte nødt til å sette barn i gåstol relativt tidlig slik at de skulle få gjort ting som matlaging og husarbeid. Slik holdt de barna både aktive og i nærheten. Angela fortalte hvordan hun av det norske helsestasjonspersonalet ble fortalt at gåstol ikke var bra for barnet, og at hun derfor gjorde en mellomting:

Jeg brukte begge delene, jeg kombinerte dem og gjorde en mellomting. Jeg tok ikke det de sier i Norge fullstendig som en lov, som at det skulle være sånn, men heller ikke slik de gjør i Latin-Amerika, ikke lar det krabbe eller glemme slike saker ikke sant. (Angela)

Utsagnet over viser hvordan Angela bevisst har laget en kombinasjon av to ”typiske” morspraksiser. Carla på sin side hadde lagt vekt på å ta seg tid til å lære bort til datteren sin. Hun fortalte at kvinnene i [opprinnelseslandet] tidligere brukte med tid på lære bort til barna, blant annet å gå på potte tidlig, men at dette er i endring. Carlas datter sluttet med bleie allerede da hun var 1,5 år, som et resultat av at Carla var ”konsekvent”, ”tålmodig”, og ikke minst ”tok seg tiden” til å lære datteren dette gjennom lek. Hun hadde også sin egen mor på besøk, som hjalp henne med avvenningen. Slik sparte mødrene seg blant annet for arbeidet det er å skifte og vaske bleier. Engangsbleier har blitt vanlig de siste årene, men ligger på nesten samme prisnivå som i Norge. Derfor vil det også være økonomisk fornuftig å slutte tidlig med bleie.

5.4.3 Amming

(...) når barnet suger mye av deg, mer enn ett år, vel, dette har jeg lest i en artikkel, at muskelen i brystene dine faller. Så det holder med 8 måneder. Etter 8 måneder har du denne risikoen fordi det drar, ikke sant, det suger, og du blir sånn...(...) Derfor passer jeg på meg selv, fordi jeg er også en kvinne, ikke bare en mor. (Carla)

⁶⁵ Spansk: ”corporado”

Balanseringen mellom mors og barns behov kom også til syne i mødrenes fortellinger om amming. Mødrene har uttrykt et behov for avgrensethet. Carla sluttet for eksempel å amme da datteren var 8 måneder. Det var først og fremst av hensyn til egne brysters utseende, hun beskrev seg selv som ”estetisk”⁶⁶. Men Carla fortalte også at hun hadde lest at det ikke lenger var ”livsviktig”⁶⁷ med amming etter en viss alder. Datteren sluttet av seg selv, men hun visste at hun ikke ville ha mye problemer med å slutte med ammingen fordi hun spiste godt og var vant til flaske. Carla hadde planlagt å slutte da datteren ble 8 måneder, og pekte på at hun var ”en kvinne, ikke bare en mor”. Jeg tolker dette som at hun ønsket å ta hensyn til både barnets beste, og seg selv som kvinne. Hun ammet datteren, men ikke lenger enn nødvendig i forhold til det hun hadde lest. Et annet interessant aspekt ved Carlas måte å forholde seg til amming på var hennes oppfatning om at det tidligere var en klar sammenheng mellom idéen om å amme lenge og machismo:

Fordi vi har hørt noen menn som har sagt at kvinnen trenger å være med barnet, og at hun ikke må gå ut. Og derfor har det vært en måte å binde kvinnen på, at man til barnet gir bryst bryst bryst! Fordi om du ikke er med barnet ditt, om du går ut for å drikke øl med venninnene dine eller danse, det liker ikke latinamerikanske menn (...). Så deres unnskyldning er at de må amme barnet. Slik står det i sammenheng med machismo (...). (Carla)

Carla beskrev den gamle ammeideen som ”i endring”, og at dagens generasjon begynte å ”våkne”. Hun forsto det som at machismoens posisjon sto svakere i dag enn tidligere. Forrige gang hun var på besøk i [opprinnelseslandet] var det flere av venninnene som i likhet med Carla ikke ønsket å amme lenge på grunn av hensynet til egne kroppers utseende. Det hadde også sammenheng med at de ville ”gå ut, gjøre tingene sine, [ha det] morsomt med venninnene” ifølge Carla. Jeg tolker dette utsagnet som at kvinners autonomi vektlegges i sterkere grad enn før i den latinamerikanske konteksten.

I den norske konteksten har ammefokuset og Ammehjelpens kamp for kvinners amming blitt forstått i et empowerment perspektiv (Ellingsæter 2005a). Carlas fortelling et eksempel på hvordan det å ikke amme, eller å slutte tidlig kan være "empowering" for de latinamerikanske mødrene. Som Ellingsæter også skriver: ”It is a daring mother who suggests that baby`s need

⁶⁶ Spansk: “como estética”

⁶⁷ Spansk: “vital”

may not be all” (Ellingsæter 2005a:381)⁶⁸. Det er modig og annerledes av Carla å begrunne avgrenset amming i hensynet til seg selv⁶⁹. Det er også kontroversielt i den norske konteksten som har blitt kalt ”Ammeregimet”, og med en ammepolitikk som har fått tilnavnet ammefundamentalisme. I denne amme-konteksten har ikke argumenter som taler for ”morens beste” og ”kvinnens beste” fått plass. ”Barnets beste”- diskursen fremstår som nærmest hegemonisk i denne sammenhengen. Et eksempel på hvor kontroversiell denne måten å snakke om amming på kan være da Jan Thomas uttalte under Top Model-innspillingen i 2007 at man ikke burde amme fordi da ville man få *hengepupper*. Det ble forsideoppslag og debatter i media. Han ble blant annet beskyldt for å drive *ammehets* og fikk beskjed om å skamme seg. Til slutt måtte han legge seg flat og trekke tilbake sine uttalelser.⁷⁰

Ellers bar materialet preg av en forståelse av amming som en viktig del av å være en god mor. Alle mødrene hadde ammet i en kortere eller lengre periode. Isabel fortalte om da hun mistet melken og opplevde det som en stor sorg. Hun følte seg som en ”*ufullkommen mor*” da hun mistet melken da sønnen var 3 måneder gammel. Spesielt gikk dette inn på henne da hun traff andre latinamerikanske som bemerket at hun ikke ammet selv om barnet var så lite. Ut i fra det Isabel fortalte virket det som det er sterke normative krav i den latinamerikanske kulturen om å amme, spesielt små barn: ”*Det har vært kulturelt verdsatt at kvinner ammer så lenge så mulig.*” På den andre siden ønsket hun ikke å amme sønnen lenger enn til han ble 1 år, og reagerte negativt når hun så mødre amme eldre barn:

Jeg så her for leden dag en mor som har en datter som er ett år og 8 måneder og ammer, og det reagerer jeg på, (...) jeg bare tenkte, nå må de skjerpe seg, dattera er såpass stor nå at hun kan godt slutte.

Gloria ammet fordi hun hadde lest en del norsk litteratur, av blant annet Gro Nylander⁷¹, som pekte på morsmelk som ”barnets beste.” Men hun ville i likhet med Isabel ikke ammet lenger enn til 1 år, det syntes hun var ”*litt rart*” i og med at barnet blir mer ”*oppmerksomme.*”

⁶⁸ Carter 1995, sitert i Wall 2001, s 601

⁶⁹ Man kan selvsagt også stille spørsmålstegn ved Carlas begrunnelse, i forhold til i hvilken grad hun tenker på seg selv eller om hun påvirkes av diskurser om kvinnekropp og skjønnhetsideologier. Det latinamerikanske skjønnhetsidealet for kvinner kan også sies å være ganske grenseløst. Plastiske operasjoner blir vanligere i de latinamerikanske landene, og kvinner bedømmes om mulig i enda større grad ut fra utseendet enn i Norge.

⁷⁰ Se blant annet ”Tulla om hengepupper” NRK URL: <http://www.nrk.no/nyheter/1.4028359> [Lesedato: 25.5.2010]

⁷¹ Profilert ammeforkjemper i media, forfatter av ulike populære bøker om barneoppdragelse og amming, samt filmen bak ”Bryst er best”, som er en del av Prosjekt Mor-barn vennlig initiativ.

Mercedes hadde i likhet med Carla lest at morsmelken har næringsverdi kun det første året, derfor sluttet hun å amme da. Carmen sluttet da sønnen var 1 år og 2 måneder fordi var han ”så stor.” Angela sluttet å amme da hun begynte å jobbe i en jobb uten faste arbeidstider da sønnen var 11 måneder. Om hun ikke hadde begynt å jobbe kunne hun godt tenke seg å amme noen måneder lenger. Mødrene fortalte om vanskeligheter rundt amming i [opprinnelseslandet] på grunn av manglende eller dårlige permisjonsordninger. Mange mødre må tilbake i jobb etter tre måneder, og disse tre månedene er ofte uten lønn og uten garanti om å få den samme jobben, derfor ammer mødre i Latin-Amerika ofte mindre enn norske kvinner ifølge informantene.

Interessant i forhold til materialet var at Paulina var den eneste blant mødrene som hadde praktisert FNs internasjonale ammeanbefalinger, hun ammet til sønnen var to år. Dette begrunnet hun ut fra at det var i overensstemmelse med hennes ”gode verdier, følelser og meninger”. Disse ønsket hun ikke å forankre som verken ”norske” eller fra [opprinnelseslandet]. Hun fortalte også om hvordan hun pumpet morsmelk slik at sønnen kunne fortsette å få morsmelk selv om han var i barnehagen. Mødrene representerer ulike forståelser og ammepraksis. Isabel så det som en del av ”den gode mor”, Carla så på amming mer som en forlengelse av machismo- idéene, mens Paulina på sin side benyttet ”gode verdier”, utviklingspsykologi, og ammeopplysning i sin argumentasjon for amming. Blant norske mødre er det de med høyest utdanning som ammer mest og lengst, det er også disse som først tar til seg institusjonelle anbefalinger (Ellingsæter 2005a). Jeg kunne ikke se et lignende mønster blant informantene i denne studien.

5.5 Møte med barnehagen

5.5.1 En vond (og tidlig) start

(...) for meg gjorde det vondt, men jeg måtte gjøre det for å jobbe. Jeg synes han var så liten, men det gikk bra fordi han var en veldig selvstendig gutt, han likte veldig godt å leke med andre barn. Han syntes det var morsomt, og jeg likte at han syntes det var morsomt. (Mercedes)

Offentlig barnetilsyn er en viktig del av den norske velferdsstatens ”politikkpakke” for barnefamilier. Samtlige informanter brukte barnehage som eneste formen for omsorgsløsning, og uttalelsen over er illustrerende for materialet. Flere mødre opplevde det som trist å

overlevere barna til "fremmede". Barna begynte tidlig i barnehage, noen til og med før de ble ett år. Noen mødre hadde ikke opparbeidet seg rettigheter til foreldrepermisjon blant annet fordi de ikke hadde oppholdt seg lenge nok i Norge da de ble gravide. Noen var også studenter. De los Reyes (2006:14) mener permisjonsordningen på denne måten fungerer ulikhetsskapende, og kaller det strukturell diskriminering. Modellen slår ifølge de los Reyes sprekker i forestillingen om den nordiske velferdsstaten som en universalistisk institusjon som behandler alle likt, fordi den utbetales på bakgrunn av lønn før nedkomst, slik reproduseres forskjell fra arbeidsmarkedet og påvirker barn på et tidlig stadie. Men som sitatet også peker på gikk overgangen til barnehagen bra og alle mødrene var fornøyde med barnehageordningen, også Carla som var hjemmeværende.

5.5.2 "Barnehagen er for meg en kjempegod idé!"⁷²

Carla syntes barnehagen var en "kjempegod idé", og pekte på hvordan foreldre ikke alltid hadde energi til å være sammen med barna hele tiden. Hun mente at å sende barnet i barnehagen 3-4 ganger i uken (60-80 prosent) var ideelt. Fordi hun ikke jobbet på intervjuetidspunktet, prøvde hun å være sammen med datteren sin en av ukedagene, om det ikke "dukket opp noe":

Åse: Så en dag i uka går hun ikke i barnehage?

Carla: Nei, da lyver jeg hvis jeg sier at det er slik hver uke. Noen tirsdager dukker det opp noe å gjøre. For eksempel en kaffe med en venninne ikke sant, om det ikke er å lese eller bare sånn. Men om det ikke dukker opp noe så kan det hende at jeg likevel leverer henne i barnehagen.

Carla posisjonerte seg selv som en atypisk latinamerikansk mor og hevdet flertallet av mødrene fra [opprinnelseslandet] gjorde ting annerledes enn henne: "Som å være hjemme med barnet, ikke sende det til barnehagen. Og de oppdrar barna ulikt.. Men jeg har adoptert litt av måten å oppdra barna her i Norge også, fordi jeg synes den er bra."

Alle mødrene i studien synes ett år var en passende alder å begynne i barnehagen, og vektla sosial læring og stimulering i sine begrunnelser. Gloria så barnehagen som stimulerende, men syntes det var viktig å være hjemme med barnet det første året, til det begynte å snakke og leke. Selv om hun syntes hun og mannen var det beste for sønnens "utvikling" og

⁷² "El jardín para mi es una buenissima idea!" (Carla)

”opplæring”, vektla hun samvær med andre barn og barnehageansatte som en del av barnets utvikling. Selv om Gloria hadde muligheten til å være hjemme med sønnen det andre året hans, trodde hun ikke det ville være positivt for verken henne eller barnet. Carmen på sin side likte at sønnen var i barnehagen mens hun og mannen jobbet, der fikk han gjort ”spennende ting”, samtidig som han hadde mange barn rundt seg.

Farstad og Stefansen (2008) har studert småbarnsforeldres omsorgsprosjekter og funnet kulturelle modeller for omsorg; ”et ordnet løp” og ”et skjermet rom”. Førstnevnte modell følger velferdsstatens hovedspor i familiepolitikken, det vi si *likestillingssporet*. Sistnevnte følger det såkalte *familiesporet* i omsorgspolitikken. Middelklasseforeldre er de som sterkest forsvarer barnehagen som omsorgsløsning for de aller minste barna og snakker varmest om barnehagene. Foreldrene med arbeiderklassebakgrunn er mer skeptiske til barnehagen for de aller minste barna. Blant disse foreldrene er det en utbredt oppfatning at mor og far er de beste omsorgspersonene et barn kan ha de første leveårene. Mens middelklasseforeldre ofte vektlegger stimulering og sosial læring, vektlegger arbeiderklasseforeldre trygghet (Farstad og Stefansen 2008:352). Blant mine informanter fant jeg ikke et slikt klart skille, alle fremstilte seg selv som positive til barnehagen. De vektla i stor grad stimulering og sosial læring i deres tale om barnets beste og barnehagen, og kan på denne måten sies å praktisere ”et ordnet løp”.

I forhold til familiebasert og offentlig omsorg ser flere av mødrene situasjonen i lys av hvordan den eventuelt ville være i den latinamerikanske konteksten, der omsorg ofte er en umulig kabal. Idealet om hjemneværende mødre er i mange tilfeller langt fra realitetene. Yrkesaktive mødre må tilbake i jobb få måneder etter fødsel og det offentlige tar ikke på seg ansvar verken i form av lengre foreldrepermisjoner, kontantstøtte eller barnetilsyn. Dette reduserer latinamerikanske mødres valgmuligheter. Flere av mødrene uttrykte stor usikkerhet rundt situasjonen om de hadde vært bosatt i [opprinnelseslandet]. Om man har penger ordner man seg alltid, men om man derimot ikke har midler innskrenkes mulighetene. En annen mulig forklaring på hvorfor ”skjermede rom” ikke fikk plass i talen til de latinamerikanske mødrene er hvordan beskyttede og atskilte sfærer for barn ikke praktiseres i samme grad i den latinamerikanske konteksten, som i de norske Paulina uttrykte det slik:

Altså å skjerme barnet fra sånne ting, jeg synes at det er å dyrke en sånn hindring for sosialisering etter hvert da, fordi støy er vanlig. Når man prøver ... å unngå det hele tiden... og skal være veldig rolig og veldig sånn. Vi er jo mennesker (...) jeg liker litt mer den latinamerikanske måten, å være litt mer spontan (...). (Paulina)

Savnet etter spontanitet er gjennomgående for materialet. Paulina beskrev nødvendigheten av å ha blitt eksponert for det uforutsigbare som barn, slik at det blir enklere å takle når man blir eldre. Hun så det som ”en stor fordel.” Denne vektleggingen av det spontane og sosiale kan også forklare hvorfor alle mødrene i studien syntes ett år var passende alder å begynne i barnehagen. Til forskjell fra de norske foreldrene i Farstads og Stefansens (2008) studie, ble også hensynet til foreldrenes behov for avgrensethet vektlagt, som i Carlas fortelling.

5.6 Moderskapsidealer i konflikt – endring av idealer

De latinamerikanske mødrene møter blant annet idealet om *selvrealisering* og forventinger om at kvinner skal ta høyere utdanning i den norske konteksten. Under vil jeg ta for meg hvordan idealer for moderskap har kommet på kollisjonskurs, og gjort det vanskelig for informanten. Møtet med norske idealer presentert gjennom institusjonelle ordninger kan oppleves som vanskelig, spesielt om man har motstridende idealer for moderskap i bagasjen:

(...) jeg har hatt mange kamper inni meg når jeg ble mor for første gang hvor jeg gråt og ville leve idealet, være hjemme. Min mor kom på besøk når jeg begynte å studere, og han var i barnehagen, og jeg husker at hun sa: ”Men Isabel, du kan ikke dra på universitetet klokka ni og komme hjem klokka tre”. Så det er masse sånne motstridende ting, sånn som ble veldig vanskelig for meg, så jeg måtte på en måte tenke ”Nei, jeg vil leve, jeg er ikke bare mor, jeg elsker sønnen min, men jeg er en kvinne også. Jeg vil også studere. Jeg vil ikke være hjemme hele tiden. Men det var ikke ”bare bare” å si det. Det kostet meg. Jeg måtte ta flere runder i meg selv, med tanke på idealet i [opprinnelseslandet], og for min mor og for den kulturen jeg kommer fra. Og det som var her, er at man får mulighet til å studere, til å jobbe, til å utvikle seg, ved siden av å være mor. (Isabel)

Sitatet beskriver motstridende verdier i norsk og latinamerikanske idealer for moderskap. I Norge har Isabel fått muligheten til å både studere og være mor, men valget har likevel ”kostet”. Hun opplevde det som vanskelig å ”sette seg selv foran”, studere og levere sønnen i barnehagen. Det stred i mot morsidealet fra [opprinnelseslandet], samtidig som hun mottok kritikk fra moren for å velge annerledes. Hun måtte velge om hun skulle ofre seg til morsrollen og være hjemme med sønnen, eller om hun skulle realisere seg selv. Valget var ikke enkelt, hun måtte gå flere runder med seg selv og opplevde at hennes morsideal ble utfordret. Slik kan vi se konflikten Isabel opplevde som et resultat av å skulle føde og oppdra barn i en annen kulturell kontekst enn den man vokste opp i. I USA har det blitt gjort flere

studier av marianismo-idealet. Gil & Vazquez (1996) har skrevet selvhjelps-boken: *The Maria paradox: How Latinas can merge old world traditions with new world self esteem*.

Bakgrunnen er at de fleste ”*Latinas*” fortsetter å holde fast ved den tradisjonelle ”oppskriften” representert ved marianismo-idealet når de skal leve livene sine i den nord-amerikanske konteksten. Ifølge forskerne kommer denne overbevisningen i konflikt med nye regler og i forhold til amerikanske kvinner. Dette forårsaker problemer og fortvilelse hos ”*Latinas*”, fordi de ”fanges” mellom to ulike måter å leve på.

Isabels beskrev sine idealer og verdier som ”*endret*” etter at hun kom til Norge, hun har hele tiden prøvd å ”*forbedre*” og ”*utvikle*” seg sammen med sønnen, og tenke bevisst rundt morsrollen. Hun snakket ofte med venner angående oppdragelsen til sønnen. For Isabel handlet møtet med den norske konteksten om å realisere seg selv både som kvinne og mor:

(...) mamma er ikke bare mamma, men mamma er også en kvinne som (...) kan utvikle seg (...) det synes jeg er kjempeviktig, som er også, som går inn i barneoppdragelse og man, jeg tenker på at jeg (...) også kan utvikle meg, og da har jeg også noe annet å gi sønnen min (Isabel)

Mødre er ikke bare er mødre, men også personer som kan ”*utvikle seg*”. Hun så dette som positivt med det norske samfunnet, og annerledes fra den latinamerikanske konteksten. Et interessant poeng i dette sitatet er hvordan Isabel vinklet egenutvikling som en ekstra ”gave” til sønnen. Mercedes så sin jobb på samme måte, som en kombinasjon av ”*personlig utvikling*”, ”*utvikling som mor*” og ”*familiemedlem*”. Denne forståelsen kan ses som et kompromiss mellom idealer og peker på at moderskap, utdanning og yrkesaktivitet kan gå hånd i hånd. De er ikke nødvendigvis motsetninger slik de ofte fremstilles i for eksempel *Tidskrisedebatten* (Ellingsæter 2005b). I debatten om kontantstøtten har også mors tid med barnet vært holdt fram som det mest barnevennlige. Her er de latinamerikanske mødrenes argumentasjon i tråd med blant annet Bungums (2008) forskning om at en svak yrkestilknytning kan være med på å gjøre foreldre mindre kompetente.

Jeg forstår også konflikten mellom de ulike idealene i sammenheng med klasse. I [opprinnelseslandet], ville Isabels sosiale klasse ifølge henne selv gjort det vanskelig for henne å kombinere morsrollen med studier eller arbeid. Hun kom fra en familie ”tradisjonelle” verdier, moren var hjemmeværende og faren jobbet. Mest sannsynlig måtte hun også være hjemmeværende, om hun ikke hadde flyttet til Norge. Under oppveksten begynte hun å ønske seg høyere utdanning, og forsto dette ønsket i sammenheng med at hun opplevde sin egen mor som ”*frustrert*” fordi hun ikke hadde mye å tilby sine barn. Gloria på

den andre siden, med mange års høyere utdanning fra opprinnelseslandet, beskrev for eksempel ikke møtet med ”selvrealiseringsidealet” som problematisk på samme måte som Isabel. Jeg vil anta det var et ideal hun hadde erfaringer med fra [opprinnelseslandet] gjennom arbeidsliv og utdanning. Carmen beskrev heller ikke moderskapsidealene som ulike i den norske og latinamerikanske konteksten. Det kan ha sammenheng med at hennes egen mor også var yrkesaktiv. Mødrene i studien posisjonerer seg i forhold til egne mødre på ulike måter. Noen av informantene tar indirekte avstand fra moren og hennes praksis, som blant annet Isabel. Men alle utviste en stor grad av forståelse for og lojalitet til både mødrene og bestemødrene sine. Enkelte av informantene konstituerte eget moderskap i forlengelsen av egen mor og trakk på morens praksis. Materialet bærer på denne måten preg av både kontinuitet og endring i morsidealene.

5.7 Sammenfatning: Hybridmoderskap

Vi har sett hvordan det å ”*sette grenser*”, ”*sette av tid*” og være ”*kjærlige*” gjøres av de latinamerikanske mødrene og hvilken betydning det har for dem. Mødrene manøvrerer mellom ulike idealer på en mer eller mindre uproblematisk måte. Allerede under første intervju dukket hybridvarianter av moderskap opp, altså en *pågående blanding av kulturelle forskjeller* (Vestel 2007:138), mellom latinamerikansk og norsk praksis, som ofte også ble fremstilt som motsatser. Ifølge Carmen endret latinamerikanske mødre i Norge seg mye, fordi de ofte er gift med norske menn. Det handlet i stor grad om å finne en balanse mellom idealer for oppdragelse man selv vokste opp med, og idealer for oppdragelse mødrene møter i den norske kulturen, ofte representert i den norske partneren. Mødrene fant en balanse i en tokulturell oppdragelse, mellom en autoritær og forhandlende foreldrepraksis, og mellom å være overbeskyttende og gi frihet. Å balansere mellom barnets og mors behov er en annen dimensjon i mødrenes møte med norsk idealer i institusjonalisert form, gjennom barnehagen og ammeretningslinjene. Det er ikke bare barnet som skal være fornøyd, mor skal også være fornøyd, det er en del av det å være en god mor. Jeg vil hevde at i hybridiseringsprosessene har også synet på barnet endret seg. Hybridiseringen rommer spenninger, motsetninger og ustabilitet, men trenger ikke bety spenning og konflikt for den enkelte. Dette ”kreativitetsperspektivet” på kultur har ifølge Prieur (2007:45) blitt kritisert for å ha en classeskjevhet, at det treffer bedre på en kulturell elite og at dårligere stilte grupper er mer

tradisjonsbundne. Forståelsen kritiseres også for at det romantiserer og idylliserer marginalitet. Derfor peker jeg også på at motsetningene og spenningene mellom ”norske” og ”latinamerikanske” idealer og praksiser kan skape vanskeligheter for den enkelte, som for eksempel i Isabels tilfelle.

Mødrene vekslet mellom ulike begrunnelser, mors beste, alles beste, barnets beste og vektlegging av likestilling og selvrealisering. Felles for mødrenes forståelse av henholdsvis den norske og den latinamerikanske moren var hvordan begge ble omtalt som ”sterke” og hvordan begge var opptatt av ”*tid til barnet*”. De ulike forståelsene av henholdsvis typisk ”norsk” og ”latinamerikansk” moderskap oppsummeres i tabellen på neste side.

Mødrenes forståelser					
Det latinamerikanske			Det norske		
Mødre	Oppdragelse	Syn på barnet	Mødre	Oppdragelse	Syn på barnet
Naturlig Biologisk Drevet av morskjærlighet	Autoritær Kontroll Fysisk kjærlig Fysisk avstraffelse	Ikke selvstendig Trenger hjelp	Opplest "Instruert" Følelseskald	Forhandlende Verbal Gir selvstendighet	Selvstendig individ, kan bestemme selv Ideen om selvhjulpne barn
Selvoppofrende Dedikert til hjemmet	Selvrealisering som mor	Barnet i forlengelsen av moren	Selvrealisering gjennom utdanning og arbeidsliv	Intensivering av moderskapet	Symbolsk verdi
Feminine	Følelser	Trenger kjærlighet	Maskuline	Rasjonalitet	Trenger stimulering
Impulsivitet Livet er uforutsigbart	Lære barnet om realiteter Felles sfærer for voksne og barn	Barn som små voksne	Timeplan Planlegging	Trygge rammer gjennom separate sfærer Dyrking av hindring for sosialisering	Barndommen må beskyttes
Hybridisering: Konstituering av eget moderskap					

Tabell 2: "Moderskapsforståelser og konstituering av eget moderskap"

Few tasks are more like the torture of Sisyphus than housework, with its endless repetition: the clean becomes soiled, the soiled is made clean, over and over, day after day

Simone de Beauvoir

6 Arbeidsdeling i hjemmet, forståelse av likestilling

Vestlig feminisme har pekt på begrensningene hjemmet og familielivet legger på kvinners liv. Simone de Beauvoir (1949) var opptatt av at å være mor og ha ansvar for husarbeid og matlaging fungerte undertrykkende og hemmende for kvinner. Iris Young (2002) på den andre siden peker på hvordan kvinner er de som i første rekke preserverer familien og individuelle historier. Beauvoir har ifølge Young rett i at bleieskift og vasking av bad er instrumentelle oppgaver som ikke gir utløp for kreativitet. Men hun gjør en feil når hun reduserer alt husarbeid til immanens⁷³. Young peker på kvinner og mødre som kulturformidlere, og at husarbeid kan bety mer enn vasking og rydding. Utforming av hjemmet er med på å bevare en historie, en identitet. Å anerkjenne denne verdien innebærer også å anerkjenne den kreative verdien i det ofte umerkbare arbeidet som mange kvinner gjør (Young 2000). hooks uttrykker også en positiv forståelse av hjemmet, og assosierer det med trygghet og identitetsskaping. Hun gir det en positiv og politisk mening, nødvendig for å kunne motstå dominerende og utnyttende byråkratiske eller kommersielle sosiale strukturer. Hjemmet tilbyr noe menneskelig og utviklingen av selvtilitt (hooks i Young 2000:71). Lik arbeidsdeling i hjemmet ses ofte som en indikator på kjønnslikestilling i den norske konteksten. Det har også vært en viktig kampsak i den norske likestillingsdiskursen. Hvordan stiller de latinamerikanske mødre seg til arbeidsdeling i hjemmet, og hvordan kaster deres forståelse av likestilling lys over dette? Det overordnede forskningsspørsmålet jeg ønsker å besvare i dette analysekapittelet er: *Hvordan praktiseres arbeidsdeling i hjemmet i forhold til likestillingsforståelser?*

⁷³ Mens mannen er handlingsdyktig og hans oppgave er å produsere, kjempe, skape (transendens), begrenses kvinnen av sin immanens og "shuts her up within the circle of herself" (Beauvoir 1949:448 sitert i Young 2002).

6.1 Husarbeidsdeling:

”En avtale mellom begge for å oppnå samme målsetning”

Angela fortalte hvordan husarbeidet var delt mellom henne og mannen tilsvarende 60 og 40 prosent, avhengig av tiden den enkelte hadde til rådighet. Om hun ikke jobbet og hadde ekstra tid, tok hun 60 prosent, og han 40 prosent, andre ganger omvendt. ”*Det er veldig sånn egalitært*”⁷⁴. Hun trodde på ”*improvisasjon*”, og ønsket ikke å lage et ”*regiment*”⁷⁵ med fullstendig definerte tider for vasking og matlaging. Hun pekte imidlertid på at i en slik improvisatorisk modell som hun og ektemannen praktiserte, må begge være svært ”*bevisste*” den andres arbeid, om den skal fungere optimalt og balansert. Den var i større grad basert på frivillighet. I praksis hadde begge like mye ansvar. Hun mente denne måten fungerte godt, fordi den ga begge tid for seg selv. Hun kunne tenke seg å ha det litt renere og ryddigere noen ganger, men syntes ikke det fungerte dårlig på intervjuetidspunktet: ”*Jeg foretrekker tid med sønnen min, og mannen min før jeg vasker. Jeg foretrekker min tid også før vasking.*” Om Angela hadde ekstra tid, brukte hun den på å være sammen med sønnen eller på aktiviteter med andre fra [opprinnelseslandet], hun har hele tiden noe å gjøre. Begge parter i et parforhold måtte bidra ”*med det [de] gjør best.*” Hun forklarte at om mannen trengte tid til sin jobb eller hobby og hun hadde ekstra tid ledig, forsøkte de å tilrettelegge slik at han fikk rom til det. Men om hun skulle trene, passet mannen sønnen, fordi han ”*forstår*” henne. Derfor var ikke hennes forståelse av likestilling nødvendigvis 50-50, men heller noe man ”*tilpasser seg*” slik at det til slutt ble 50-50. Hun forsto likestilling som noe fleksibelt, det handlet om å la hverandre være egne personer, ”*selv om man hadde barn sammen.*” Hun forsto likestilling som ”*en avtale mellom begge for å oppnå samme målsetning*”, men med den etablerte forståelsen av at de måtte dele oppgaver og roller. Angela kunne ikke ha bodd med noen som ikke delte hennes måte å tenke på og respekterte henne som individ, som ikke verdsatte henne.

Paulina mente også at utgangspunktet for likestilling var at man hjalp hverandre og samarbeidet. Dette kunne noen ganger være 50-50, andre ganger 40-60, kanskje også 30-70. I likhet med Angela likte hun ikke ideen om faste oppgaver: ”*Ikke noe sånn at nå må du gjøre det, fordi jeg gjør sånn også sånn, det liker jeg ikke.*” Isabel på sin side var opptatt av en

⁷⁴ Spansk: *igualitario*

⁷⁵ Spansk: ”*cuartel*”

”rettferdig fordeling.” Hun pekte på at denne måten å fordele arbeidsoppgaver i hjemmet på handlet om å utfylle hverandre ved å gjøre komplementære oppgaver. Hun vektla menneskers ulike behov, styrker og svakheter. Om man klarte å balansere disse, var det likestilling.

Isabel var opptatt av investert tid, og at en kvinnes arbeidsdag burde slutte samtidig med mannens, uavhengig av om hun er hjemmeværende. Isabels far slappet alltid av etter jobben og koste seg, mens morens arbeidsdag fortsatte til hun la seg. Isabel pekte på at hadde foreldrene hennes samarbeidet om husarbeidet etter at faren kom hjem fra jobb, kunne både moren og faren hennes ”*kose seg sammen.*”

For eksempel om han sier til meg at jeg skal bytte dekkene på bilen min og jeg skifter mine dekk så ville jeg følt det som at jeg ikke ville, men han gjør det. Aldri har han sagt: ”Jeg gjør mine, og du gjør dine [oppgaver]”, ikke sant. (Mercedes)

Mercedes praktiserte en form for arbeidsdeling der hun og mannen hadde faste arbeidsoppgaver, og disse var i utstrakt grad ulike. Rengjøringen delte Mercedes med datteren. Om de vasket inne, holdt han på ute med bilene. Mercedes følte at denne måten å organisere arbeidsdelingen fungerte godt, det var rettferdig fordi hun ikke hadde noe ønske om å skifte dekkene på bilen sin selv. Mannen så at hun vasket og tok seg av huset, og gjorde de andre oppgavene hun ”*ikke klarte.*” Han satte opp bilder, sjekket lysene, systemet med vaskemaskinen, oppvaskmaskinen, gjorde reparasjoner, og hadde ansvar for tv-en, og pc-en. Begge vasket imidlertid klær, det var det han som hadde lært henne. Mercedes opplevde det ikke som om den ene gjorde mer enn den andre. Noen ganger delte de også husarbeidet avhengig av hvilken stemning de var i. Om hun var sliten og ikke orket å lage mat, var det ikke noe problem for mannen å gjøre det, om hun lagde frokost på lørdagen, lagde han den på søndagen.

Vi har litt sånn motsatte roller i hjemmet, siden jeg har sånn faglig utdannelse, har [det], blitt sånn at jeg gjør gutteting og min mann gjør dameting da [latter] (Carmen)

Carmen var informanten med den mest ”moderne” husarbeidsdelingen i studien. Hun fortalte hvordan hun og mannen hadde organisert seg hjemme, både ”utradisjonelt” og med stor vekt på begges behov for trening og fritid. Ifølge Carmen har de ”*motsatte roller i hjemmet*”, og både hun og mannen har faste oppgaver. Carmen gjorde ”*gutteting*” og mannen ”*dameting*”. Han vasket klær og ryddet huset. Hun leste bruksanvisninger, koblet ledninger og satte sammen Ikea-møbler. Hun lagde mat. Carmen mente ordningen fungerte godt. Mannen likte ikke å lage mat, derfor satte han pris på at hun tok seg av matlaging.

Ifølge Kjeldstad og Lappegård (2009) er ”tradisjonell” arbeidsdeling også tendensen i den norske konteksten. Forskerne skiller mellom feminint, maskulint og nøytralt husarbeid. På noen områder er likedeling av husarbeidet økende, som matlaging, oppvask og innkjøp. Her bruker menn mer tid, mens kvinner bruker betydelig mindre tid enn tidligere. Disse kalles dermed ”nøytrale”. Men i 82 prosent av parene i undersøkelsen gjorde kvinnen hovedsaklig det ”feminine” husarbeidet som vasking og stryking av tøy, rengjøring og rydding av bolig. I 82 prosent av parene utførte dermed mannen hovedsaklig ”maskulint” husarbeid, som vedlikehold og småreparasjoner i og rundt boligen. Kun 14 prosent av parene delte arbeidsoppgavene likt (Kjeldstad og Lappegård 2009).

Uavhengig om informantene praktiserte en ”tradisjonell” eller en ”moderne” arbeidsdeling forsto de likestilling som lik investering av ”tid.” Det var lite fokus på hvem som gjorde hva, ofte var det heller ikke avgjørende hvor mange prosent den ene eller andre parten gjorde, det viktigste var følelsen av samarbeid, verdsetting og fleksibilitet på veien mot felles målsetning. Som vi ser i blant annet Carmens og Mercedes sitt tilfelle ble både personlige preferanser og kompetanse vektlagt i forhold til hvem som skulle utføre hvilke oppgaver. Det var også et stort rom for improvisasjon i modellene. Mercedes beskrev en såkalt ”tradisjonell”, komplementær arbeidsdeling mellom henne og mannen, men i den forbindelse er det viktig å merke seg at i hennes øyne hadde de en ”likestilte” arbeidsdeling.

6.2 Barneomsorg

Når en er sliten så leker den andre med henne. (...) Jeg tror det er den beste måten å ta seg av barn på (...) (Carla)

Vi passer Alejandro i det øyeblikket den andre personen ikke kan. Generelt så gjør vi det samme. (Angela)

Fordi det å være en god mor, trenger ikke å bety at jeg (...) er der, ikke sant, med sønnen min også. Jeg kan la han [barnefar] være en god far, ikke sant. (Mercedes)

Under ubetalt arbeid som utføres innenfor familien regnes også omsorg. Et viktig funn i denne studien er fordelingen av barneomsorg. Utsagnene over er alle illustrerende for utvalgets holdninger, menn ble oppfattet som likestilte omsorgspersoner. Gloria fortalte om hvordan de delte det som hadde med sønnen å gjøre, avhengig av hvem som sto nærmest. Isabel praktiserte 50 prosent delt omsorg med eks-mannen, og omtalte den delte omsorgen

som noe de alltid hadde fått til. Mercedes mente at å være en god mor ikke handlet om at hun skulle være der hele tiden, men å la barnefaren slippe til også. Både Carmen og mannen trente fire ganger i uken. Da den ene trente, passet den andre sønnen. Omsorg for barn var ifølge mødrene fordelt ”likere” enn husarbeidet. Både mor og far deltok aktivt og hadde like mye ansvar i forhold til barneomsorgen. Dette kan ses i sammenheng med ”de nye fedrene”, de nærværende og fleksible fedre i ferd med å bli et nytt ideal ifølge Brandth og Kvande (2003) som blant annet kan ses i lys av strukturelle velferdspolitiske føringer. Som jeg kommer inn på i neste kapittel, kan det også ha sammenheng med mødrenes holdninger til likestilling i forkant av ekteskapsinngåelsen med en norsk mann. Dette kan ha hatt innvirkning på deres oppfatninger om menn som omsorgspersoner, samt deres vilje og forutsetninger for å forhandle frem en likestilt omsorgsdeling med fedrene.

6.3 Kritiske syn på den ”norske” likestillingsideen

(...) hvis du gjør DET så må jeg gjøre noe annet og.. og hele tiden.. noen ganger mener jeg at det kan være litt slitsomt, som spylevæske i bilen. Det er du som bruker bilen, også jeg. Og det er han som er mannen i huset som skulle gjøre det. Nei, hvorfor det, det kan du også gjøre. Det er ingen som gjør det. Det er likestilling [latter] (Carmen)

Var det noen fremtredende forskjeller mellom ”den norske” og ”den latinamerikanske” forståelsen av likestilling? Det fremgikk av flere intervjuer at mødrene mente de levde ”likestilt”, men på en annen måte enn norske par. Jeg tolker utsagnet over som at Carmen syntes likestilling kunne bli i overkant upraktisk og firkantet til tider. Som sitatet over illustrerer kan fraværet av kjønne oppgaver og ”tradisjonell” arbeidsdeling ende opp med at ingen gjør oppgaven, og at å fylle spylevæske på bilen heller blir en gjenstand for diskusjon. Carmen forsto likestilling som at begge kjønn skal ha like mange rettigheter og oppgaver, samt muligheter. Hun og mannen utfylte hverandre. Carmen fortalte videre om den norske oppfatningen av likestillingen, at den kan ha gått for langt, men i ”kvinnens *disfavør*”, ved at det norske samfunnet har tvunget kvinner til å fremstå tøffere for å bli oppfattet som selvstendige⁷⁶.

(...) noen ganger er det for strengt, ikke sant, alt for strengt. Fordi vi er ulike, vil det og være strenge, forårsake konflikter, problemer. Man må være klar over våre forskjeller,

⁷⁶ Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 7

men at det er likestilling, ikke sant, at det er likt. (...) kanskje er feminismen for ekstrem, (...) passiviseringen av mennene for mye (...) (Angela)

Jeg tolker det som at det er den norske likestillingsideologien som omtales som ”*streng*” her. Angela syntes det ble lagt for liten vekt på forskjellene mellom kvinne og mann, og at dette i sin tur kunne skape problemer. Menn har blitt ”*redde*” for å ytre meninger som ikke overensstemmer med kvinnenens, på denne måten ”*passiviseres*” de. Dette ble også feil ifølge Angela. Mennene måtte også tillates å gi uttrykk for sine meninger og bli hørt, selv om meningene kunne bære preg av for eksempel machismo. Hun var positiv til hvor mye kvinnene har oppnådd i det norske samfunnet, men pekte på at de ikke måtte ”*miste perspektivet*.”

Mercedes fortalte at de som par verdsatte å gjøre små ting og tjenester for hverandre. Slik tok de vare på hverandre og på kjærligheten: ”*Om de behandler oss bra og vi føler oss ønskede og elskede, så hvorfor ikke gjøre noe for dem for å gjengjelde tjenesten?*” Hun posisjonerte seg som en ikke-norsk mor og kvinne som ikke ”*lagde problemer*” om mannen er sliten og ikke ville hjelpe henne:

(...) dere er mer... til forskjell fra oss for eksempel: ”Ok, han er sliten, men jeg kan gjøre det alene” sier vi. Det er ikke noe problem. Vi lager ikke problemer om de ikke vil hjelpe oss (...). Likestillingen er bra, men noen ganger (...), ser vi [norske kvinner si]: ”Vil du dra på den festen, ok, stryk skjorta di da”. Til forskjell fra oss [latinamerikanske kvinner]: ”(...) Gi meg skjorta di, så skal jeg stryke den for deg”. (Mercedes)

Mercedes mente likestillingen var bra, men at det gjaldt å ikke ”*overdrive*” for å bevare driven i parforholdet. Hun pekte også på at hun hadde blitt oppdratt på den måten, til å for eksempel stryke ektemannens skjorter. Noen ganger ønsket hun å ”*skjemme bort*” ektemannen, og spurte han for eksempel hva han ville spise til middag og lagde det. Til bursdagen hennes og morsdagen kom han med en rose. Dette så ikke Mercedes som typisk for norske menn, men mannen hennes gjorde det fordi han så at hun også gjorde spesielle ting for han. Jeg tolker Mercedes sine uttalelser som en implisitt kritikk av andre parforhold der man ikke gjør ting for hverandre, der alt telles og holdes regnskap for. Mercedes foretrakk anerkjennelse fra ektemannen, og romantikk i ekteskapet.

6.3.1 "Jeg føler meg veldig heldig"

Det var ulike måter å organisere husarbeidet blant mødrene, og flere av mødrene i studien fremsto som svært fornøyde med arbeidsdelingen i hjemmet. Carla følte seg "*veldig heldig*". Mercedes opplevde at hun var "*elsket*" og "*ønsket*". Arlie Hochschild (2003) peker på at de kulturelle strukturene påvirker menn og kvinner på ulike måter og skaper ulike fortolkningsrammer i en parrelasjon. Tegn på en *rik takknemlighetsøkonomi* er en felles oppfatning av virkeligheten slik at det som føles som en gave for en person også føles som en gave for den andre, og involverer varme, takknemlighet og et ønske om å returnere tjenesten (Hochschild 2003:105). Hun understreker at det kan være mange misforhold i nesten likestilte parforhold, samt at det er mulig å ha det mye bedre i et "tradisjonelt" forhold. Lik arbeidsdeling kan gå sammen med manglende fellesskap og emosjonell gjensidighet, og gjensidighet og omsorg kan reprodusere ulikhet. Ikke-likestilte parforhold kan vise gjensidig sjenerøsitet på tross av ulike investeringer.

Kirsten Danielsen (2009) har foretatt en interessant studie om krysskulturelle ekteskap med informanter fra ulike land, og deres kulturelle forankring og individuelle erfaringer. Hun peker på at det blir en vinn-vinn situasjon mellom en minoritetskvinne fra en kultur med "tradisjonelle" kjønnsroller og en vestlig mann fra et samfunn med en fremherskende likestillingsideologi. Dette hevder hun på bakgrunn av at begge ektefellene får mer enn de gir, og mer enn det de kunne forvente seg om de hadde giftet seg med en fra samme kultur. Skal vi følge denne tankegangen vil det være mest fordelaktig for et krysskulturelt ekteskap at mannen er vestlig, og at de bosetter seg i "hans" land. Mannen til Mercedes følte seg nok bra da Mercedes forsøkte å "*skjemme han bort*", og hun på sin side fremstilte ekteskapet som om ekteskapet hadde en rik og balansert "gaveøkonomi" med matchende forståelser av gaver. Men som vi skal se i neste avsnitt er ikke situasjonen alltid slik Danielsen beskriver.

6.4 Husarbeidsdeling som kilde til konflikt

(...) vi klager begge to egentlig, altså jeg mener at noen ganger så gjør jeg mer enn han, og han mener han gjør mer enn meg, men når vi egentlig snakker sammen så vet vi at vi har delt oppgavene sånn noenlunde likt. (Carmen)

Carmen, Gloria og Paulina tok opp arbeidsdelingen i hjemmet som potensiell gjenstand for konflikt. Gloria fortalte at hun tok vasking av leiligheten, klær og rydding. I og med at mannen jobbet mer enn Gloria (hun jobbet dog i en hundre prosents stilling) hadde hun mer tid enn han til blant annet klesvask. Hun opplevde at ”*det er ting menn ikke ser*”, til forskjell fra kvinner som ser hva som trengs å gjøres i et hushold, og gjorde det fortløpende. Gloria ønsket seg mer hjelp av mannen til husarbeid, men på grunn av hans arbeidstider vurderte hun heller hushjelp. Slik ville hun slippe å bruke helgene og fritiden på å vaske leiligheten, samt få mer tid til sønnen. Carmen beskrev også at hun ideelt sett kunne tenke seg å ha en person som vasker huset. Hun syntes det var ”*kjedelig*” å bruke mange timer på å vaske huset.

Felles for kvinnene presentert over var deres krevende jobber og høye utdannelse. Utdanningsnivået har ifølge studier av blant annet Kitterød (2000) mye å si i forhold til i hvilken grad småbarnsmødre støtter opp om og etterstreber et ideal om lik arbeidsdeling. Når mødre med lang universitetsutdanning sjeldnere enn andre uttrykker tilfredshet med arbeidsdelingen i hjemmet, viser dette at disse mødrene stiller store krav til partnerens deltakelse hjemme. Samtidig vil forventninger om full likedeling av oppgavene, gjøre at andre tilpasninger oppleves urettferdig (Kitterød 2000). At mødrene ønsker seg vaskehjelp peker i retning av et relevant poeng fra postkolonial feminisme. Ifølge de los Reyes & Mulinari (2005:101-104) er det sammenhenger mellom en likestilling på frammarsj, og den økende forespørselen etter blant annet husholds- og omsorgstjenester i Europa. Middelklassen har høye ambisjoner og kvinner bærer ansvaret for en vellykket familie, samtidig skal de være fremgangsrike i yrkeslivet. Parallelt påvirkes migrasjonsstrømmene av etterspørselen av disse typiske ”kvinneyrkene” som preges av sårbarhet, lav status og underbetaling. Slik skapes en transnasjonal omsorgskjede som gjør mennesker fra Sør til handelsvarer i Nord. Ved bruk av dette globale perspektivet blir velferdsstaten ulikhetsfremmende i den internasjonale verdensordningen, i stedet for likestillingsfremmende⁷⁷.

⁷⁷ Hondagneu-Sotelo & Avila (1997) skriver om transnasjonale latinamerikanske moderskap, der mødrene har emigrert til USA for å arbeide. Besteforeldre overtar ansvaret for barna. Disse mødrene har store utfordringer med å opprettholde nære bånd med barna.

6.5 Likestilling – et resultat av vestliggjøring?

Jeg ble veldig vant til likestilling her i Norge og ble veldig påvirket av det, og synes ikke jeg skulle ha hele arbeidet pluss studiene pluss alt. Veldig kort sagt, så var det at jeg synes det var urettferdig. Han skifta aldri en bleie. Jeg kan telle på en hånd, tror jeg, de gangene han gjorde det. (...) Hvis jeg var trøtt eller hva som helst, det var aldri noe hjelp fra hans side. (Paulina)

Mødrene fremstilte seg som likestillingsorienterte kvinner. Paulina oppfattet sin likestillingsorientering som noe hun ble vant til i Norge. Hun beskrev den skjeve arbeidsdelingen med tidligere samboer som en av årsakene til deres konflikt som etter hvert endte med brudd. Hun oppfattet det som at hun drev med husarbeid i mye større grad enn samboeren. Det fungerte etter hennes mening dårlig, hun syntes det var ”*urettferdig*” at barnefaren ikke tok ”*ansvar*” i omsorgen for barnet eller stilte opp da hun var sliten. Paulina vektla aksept, hjelp og støtte, og at man aksepterte både de positive og negative egenskapene ved partneren.

(...) jeg har sett mye ulikhet/forskjellsbehandling i min egen kultur, mye mishandling i min egen kultur, så vi bestemte oss som små at vi ikke ville ha det. (Angela)

(...) jeg vokste opp med en far, la oss si ”*machista*”. Og jeg ville aldri velge det for meg. Så jeg har forsøkt å passe på at de kjærestene jeg har hatt, at de ikke har vært på den måten. Om de begynte å være sånn, så bare gjorde jeg: ”*Chao chao chao*” [vinker med hånda]. (Carla)

Gjennom sine retrospektive fortellinger satte flere mødre sin likestillingsorientering i sammenheng med opplevelser fra barndommen. Angela beskrev seg selv som svært selvstendig: ”*Jeg har ubevisst alltid hatt konseptet om likhet veldig integrert i min person*”. Fordi hun har vært vitne til mye ulikhet bestemte hun seg allerede som liten jente for at hun ikke ville oppleve det samme i sitt eget ekteskap. Det hadde sannsynligvis noe å gjøre med at hun giftet seg med en norsk mann ifølge henne selv, hun var på utkikk etter noen som kunne ”*konvertere*” til ideene hennes. I dag har hun lagt merke til flere menn i [opprinnelseslandet] som ”*tar vare på barna sine, som er mye mer ansvarsfulle enn sine kvinner*.” Men på tidspunktet da hun var klar for et forhold fant hun ingen. Carla på sin side mente hun antageligvis måtte leve alene i [opprinnelseslandet]. Hun har bevisst valgt bort menn som har vært *machista*. Med *machista* mente hun menn som mislikte at kona jobbet fordi de ser det som sin oppgave å forsørge familien, samt menn som ble flau over å lage mat. Hun hadde

forståelse for sin egen fars machismo fordi det var ”*slik han vokste opp.*” Men hun likte det aldri, derfor førte det alltid til diskusjoner og krangler.

Ifølge Huitfeldt og Kavli (2004) peker noen studier på at de utenlandske kvinnene som gifter seg med norske menn er mer orientert mot et ”tradisjonelt” kjønnsrollemønster og at de norske mennene bevisst søker slike kvinner. Andre funn tilsier at høyt utdannede ikke-vestlige kvinner orienterer seg i retning av vestlige ektemenn fordi de ikke vil ende opp i et ”tradisjonelt” kjønnsrollemønster i opprinnelseslandet. Deres norske ektemenn trekker frem kvinnenes høye utdanning som en styrke (Huitfeldt og Kavli 2004). Det var ingen fremtredende sammenheng mellom høyere utdanning og forståelser av hvorfor de har valgt å gifte seg med en norsk mann og bo i Norge. Funnene i denne studien om latinamerikanske mødre peker på en annen årsakssammenheng. Flere av mødre forteller om at de har vært likestillingsorienterte fra barndommen, blant annet på grunn av opplevd urettferdighet.

Man kan hevde at de latinamerikanske mødre gjengir historien på denne måten, fordi denne årsakssammenhengen virker mest logisk når de i ettertid skal fortelle sin historie. Repstad (2007:96) gjør for eksempel oppmerksom på at minner fra fortiden ofte omformes slik at de passer inn i de oppfatningene man har på intervjuetidspunktet. Men Uma Narayan (1997:21) kritiserer hvordan likestillingsorientering hos ”Tredjeverdenskvinnen” forstås som vestliggjøring⁷⁸. Hun fremhever hvordan verken kultur eller kjønnsroller er statiske størrelser, men påvirkes av både strukturelle forhold og medlemmenes protester og normbrudd. Angelas, Carlas og Isabels beskrivelser av sine erfaringer i og hva de har betydd, illustrerer Narayans poeng om hvordan opplevelser i oppveksten har betydning for holdninger og meningsdannelser senere i livet. Man forholder seg aktivt til erfaringene, adopterer noen av dem som riktige, men kritiserer og avviser andre. Isabel har sett hvordan foreldrenes måte å organisere husholdet ga moren en større arbeidsbyrde enn faren, en situasjon hun selv ikke ønsket å havne i. Carla har passet på at kjærester ikke har vært ”*machista*”. Angela har sett etter en mann som har kunnet ”*konvertere*” til hennes ideer. Mulinari (2008) skriver at i motsetning til den vanlige oppfatningen, er kamp mot kjønnshierarkier sentralt i kvinners liv før migrering. Disse kampene er viktige ledetråder for å forstå deres migrasjonsmønstre og migrasjons-narrativer.

⁷⁸ Engelsk: ”westernization”

6.5.1 Den latinamerikanske mannen og den norske mannen

”Derfor giftet jeg meg med han, med Øyvind. (...) Jeg kan ikke forestille meg en gang å være gift med en latinamerikansk mann”. (Gloria)

Noen av informantene begrunnet sitt valg av norsk partner i dårlige opplevelser med latinamerikanske menn. Gloria hadde prøvd å ha en likestilt arbeidsdeling med en mann med latinamerikansk bakgrunn, men det fungerte ikke. Mercedes trakk på negative stereotyper om latinamerikanske menn som ”*drikker og slår konene sine*”, og som har hemmelige elskerinner. Da hun møtte sin fremtidige norske mann gjennom nett-dating, bestemte hun seg for å besøke han i Norge. Hun dro ikke tilbake på flere år. Hun var fast bestemt på å ikke satse på nok en mann fra [opprinnelseslandet]. På det tidspunktet hadde hun allerede ett samliv med en latinamerikansk mann bak seg. Han hjalp henne mye og lagde mat, men vasket ikke klær slik som hennes norske mann. ”*Der er de litt mer machistas, mennene, i [opprinnelseslandet]. Det er sånne dame-ting sier de. Det er forskjellig fra her, her lager de ikke problemer*”. Mercedes pekte på hvordan man i den norske konteksten så menn som var både førskolelærere i barnehagen og som ”*skiftet bleier og vasket rumper*.” De trillet barnevogn, var alene med barna sine og hadde pappapermisjon. Alt dette gjorde inntrykk på Mercedes, og hun hadde lagt merke til hvordan det virker ”*normalt*” for dem å gi dem melk og skifte bleier. Dette gjorde de ikke i [opprinnelseslandet], selv om generasjonene riktignok var i endring. Unge menn på 30 år var mer moderne enn de på 40-50 år, ”*som ikke gjorde noen ting*”.

De skal stå frem, de (...) er sterke, (...) det oppfattes som en type aggressiv maskulinitet som jeg ikke liker. (Isabel)

Isabel på sin side likte den norske mannens maskulinitet. Hun beskrev den som ”*en mye mildere [form] enn den latinamerikanske [maskuliniteten]*.” Latinamerikanske menn hadde en veldig sterk maskulinitet og personlighet, som hun kontrasterte med den mer feminine og mildere måten til norske menn. På bakgrunn av sin referanseramme ser hun også den norske mannens måte å være på som feminin, ved og for eksempel gjøre husarbeid. Slik konstruerer hun den norske mannen og den latinamerikanske mannen som to motsatser. Denne konstruksjonen var gjennomgående i materialet og presenteres i tabellen under. Natalia Moen (2009:53) har studert russiske kvinner gift med norske menn og beskriver hvordan de russiske kvinnene konstruerer russiske og norske menn som binære opposisjoner. Mens forskjellene vektlegges, forblir likhetene i skyggen. Noen av diskursene som ble benyttet for å konstruere henholdsvis den latinamerikanske og norske mannen presenteres i en tabell på neste side.

Diskursen om den norske mannen	Diskursen om den latinamerikanske mannen
Lager ikke "problemer"	Lager "problemer"
Vasker klær, lager mat, triller barnevogn	Vil ikke gjøre "dame-ting", noen hjelper til
Feminin / Mildere form for maskulinitet	Maskulin
Jobber i barnehage	Er i ferd med å bli mer "moderne"
Passivisert, redd for å provosere den norske kvinnen	Aggressiv, sterk personlighet, drikker og har elskerinner
Ikke-romantiske, kommer ikke med rose, glemmer morsdagen	Romantiske, husker morsdagen

Tabell 3: "Diskursen om den norske og latinamerikanske mannen"

6.5.2 Likestilling i den latinamerikanske konteksten

Det er likestilling i hennes hus, men det heter det ikke bare. Det er ingen som har nevnt det, hun gjør sin del og han gjør hans del. (...) vi er ikke så, alle bevegelsene våre er ikke sånn "Å! Dette var tøft gjort" eller "uavhengig gjort" eller "Nå snakker vi om likestilling." (Carmen)

Carmen fortalte om sin søster og mannen som bodde i en storby i [opprinnelseslandet]. De levde det Carmen oppfattet som likestilt, men hadde ikke noe ord for det. Hun pekte imidlertid på store regionale forskjeller innad i landet, mest "likestilling" fant man i storbyene. Søsteren og hennes mann var begge yrkesaktive, hun lagde mat og sydde gardiner, han skiftet luspærer, mekket på bilen og slike jobber "som vanligvis menn gjør". Men ellers gjorde de i prinsippet det samme, begge passet på barna, leverte og hentet på skolen. Det handlet om at begge gjorde "sin del".

Angela pekte på de ulike familiestrukturene i Norge og i [opprinnelseslandet], og understrekte at kvinnene i [opprinnelseslandet] var "svært sterke." Ifølge Angela var kulturen egentlig "matriarkalsk" ved at kvinner under overflaten hadde mye mer makt enn hva man ofte kunne få inntrykk av. Ofte tjente mennene pengene, mens kvinnene var hjemme, men det var ifølge Angela kvinnene som "ordnet, definerte og sa". Mange menn rådførte seg med partnerne om

hva de skulle foreta seg. Undertrykte kvinner utgjorde ikke flertallet ifølge Angela. Hun pekte på hvordan det til og med var kvinner som ”dominerte” mennene sine. Mercedes beskrev også latinamerikanske kvinner som ”sterke”. Hun fortalte at det i dag er vanligere for kvinner å bryte ut av dårlige ekteskap, ”de kom seg opp og frem med barna sine”⁷⁹. Angela brukte også uttrykket ”*Salir adelante*”, da hun snakket om sterke latinamerikanske mødre, og spesielt alenemødre. Uttrykket ”*Salir adelante*” er et spansk uttrykk for å komme seg frem i livet. Ifølge Astrid Stensrud (2004) bruker fattige kvinner ofte dette begrepet i forhold til egen situasjon, når de snakker om sine ønsker og håp for seg selv og sine barn. Begrepet representerer ifølge Stensrud kvinnene som aktive, handlende aktører som går ut i verden og benytter seg av de mulighetene som er tilgjengelige for dem. Jeg vil legge til at mødrene i denne studien benyttet begrepet om å komme seg frem i livet, uavhengig av menn og barnefedre. Begrepet ble brukt i en likestillings- og selvstendighetsdiskurs. Ifølge Mohanty (2003:35[1988]) kan ikke stadig flere ”female-headed households” i Latin-Amerika ses som indikator på at kvinner har oppnådd mer makt og uavhengighet, fordi dette er en tendens blant fattige kvinner hvis livsvalg er pålagt økonomiske føringer. Mine informanter hevder det motsatte. Mercedes fremhevet det som et tegn på kvinners styrke og uavhengighet. Carla på sin side mente likevel det manglet mye for at en skulle kunne begynne å jobbe med likestilling i [opprinnelseslandet]. Det har blitt et ideal, men det er ikke noe de jobber aktivt for å oppnå på et strukturelt nivå. Mange kvinner i [opprinnelseslandet] tenkte ifølge Carla ”som i Norge”, men politikken, normene og reglene fungerte som hindringer i utviklingen.

6.6 En opplevelse av valgfrihet

Det er noe som ligger der, det ligger overalt, i barnehager overalt. Så enten man liker det eller ikke så kommer man borti det uansett. Indirekte. På denne måten kan man si at det er et krav, eller noe man skal innrette seg etter. (Paulina)

Sitatet peker på hvordan man ”overalt” i den norske konteksten møter på idealet om likestilling. Men Paulina opplevde at man innad i familien kunne tilpasse seg hverandre. Hun tok likestillingsideen som et utgangspunkt for deretter å tilpasse praksis etter familiens behov. Angela syntes også hun kunne ha sine egne synspunkter og overbevisninger. Flere av mødrene opplevde likestillingsidealet som en fordel på ulike nivåer. Et interessant funn i denne studien er hvordan Paulina benyttet muligheten til å sidestille sitt etternavn med

⁷⁹ Spansk: ”*Estan saliendo adelante con sus hijos*”

mannens etternavn bundet sammen med en bindestrek. Det er svært uvanlig blant norske kvinner å benytte seg av bindestrek i etternavnet ifølge Noack og Wiik (2005), selv om dette ble en reell mulighet etter endring av Navneloven i 2003. Til sammenligning hadde kun 0,3 prosent av kvinnene og 1 prosent av mennene satset på et nytt etternavn med bindestrek. Tradisjonen med å skifte til mannens navn har fra feministisk hold blitt ansett som en skikk som reproducerer patriarkalske strukturer og bidrar til fastlåste kjønnsrollemønstre. Å gi slipp på pikenavnet i forbindelse med giftermål kan være uttrykk for at det fortsatt er naturlig å anse kvinnen som den minst selvstendige part i et ekteskap (Noack og Wiik 2005). I den latinamerikanske konteksten er det derimot vanlig at kvinner beholder sitt navn ved ekteskapsinngåelse, og viderefører det til sine barn.

Samtidig var det svært viktig for Paulina at sønnen kunne kjenne seg stolt av sin tospråklige og tokulturelle bakgrunn. Hun ønsket å gi han muligheten til å kunne identifisere seg med den latinamerikanske kulturen, og sammenlignet det med *"å så et frø"*. Hun forsøkte blant annet å ruste han slik at han ville forstå humoren og normene i [opprinnelseslandet]. Slik kunne han delta i samtaler på samme nivå som andre når de var på besøk der. For Paulina var dette et viktig aspekt ved å være mor til et barn av to kulturer. Angela var også opptatt av at sønnen skulle utvikle en tokulturell kompetanse, dette gjorde hun ved å *"mikse"* ulike praksiser. Mødrene opplevde at det var rom for denne typen miksing, og at det var rom for valgfrihet:

Jeg tror det er lettere å være mor i Norge, (...) fordi du kan fortsette å ha dine egne ideer fra Latin-Amerika, men du har det lettere (...) Transportmuligheter. Det økonomiske. Du kan være mer uavhengig og ha... Og du bestemmer ikke sant!
(Angela)

Angela fortalte om hvordan hun følte seg friere og mer mobil i den norske konteksten. Hun kunne ha med seg sønnen overalt, og skifte på han der hun ønsket. Denne bevegelsesfriheten opplevde hun som positivt, og som en kontrast til den latinamerikanske konteksten der det i praksis var vanskeligere å komme seg rundt uten en mann. Isabel følte også at det var *"ganske mye toleranse"* i det norske samfunnet, og mindre innblanding fra andre i forhold til barneoppdragelse enn i opprinnelseslandet. Alt i alt fikk jeg et inntrykk av at mødrene opplevde at den norske konteksten ga muligheter for selvbestemmelse.

6.7 Sammenfatning: Forståelser av likestilling

Mødrene arrangerte husholdet på ulike måter. De hadde sine egne oppfatninger av likestilling, der likeverd, rettferdighet, fleksibilitet og hensyn var viktige momenter. En kvinnes arbeidsdag skal slutte samtidig med mannens, og begge skal ha like mye ansvar. Oppgavene trengte verken å være de samme eller helt jevnt fordelt, bare paret opplevde den som rettferdig og balansert og at de arbeidet mot et felles mål. Samtidig hadde mødrene en oppfatning av den norske likestillingsideen som mer fastlåst, med lite rom for forhandling. Den norske likestillingsideen ble beskrevet som 50-50, altså konstante størrelser, der mannen og kvinnen gjør de samme oppgavene uavhengig av kjønn. De så både fordeler og ulemper ved den norske likestillingsideen. Den kunne gjøre hverdagen ”firkantet” og uromantisk, føre til passivering av menn og at mødrene måtte gjøre mye arbeid de egentlig ville slippe, som for eksempel å skifte hjul eller fylle spylevæske på bilen. Det kan være fristende å trekke slutninger om at likestillingsorienteringen blant mødrene har inntruffet etter at kvinnene kom til Norge, men slik har vi sett at det i mange tilfeller ikke er. Mødrene har gjort individuelt bevisste valg, de fremstår på ingen måte som ofre for sine omstendigheter, men som aktive formere av sitt eget liv. Fortellingene tyder også på at forståelsene av latinamerikanske kvinner og menn er i endring. Ifølge flere informanter var likestillingsideen i ferd med å få fotfeste også i opprinnelseslandet. Både menn og kvinner ble fremstilt som sterke og dominante.

It is time to move beyond the Marx who found it possible to say: they cannot represent themselves; they must be represented (Mohanty (2003:42[1988])).

7 Et dobbelt blick

Dette kapittelet tar for seg informantenes blick på og fortolkning av norske mødre, men også hvordan de selv føler seg oppfattet som latinamerikanske ”innvandrerkvinner” i det norske samfunnet. Det handler om å gi ”innvandrerkvinnen” en stemme og subjektstatus (Jf. Mohanty 2003:39[1988]), men også å synliggjøre konstruksjoner av de andre som en prosess som kan gå begge veier mellom majoritet og minoritet. Ved å løfte fram alternative røster og motdiskurser fra subalterne subjekter synliggjøres ifølge de los Reyes & Mulinari (2005:122) hvordan fremmedgjøring møtes, håndteres og utfordres av de som defineres som ikke-tilhørende. hooks (1984 i Ytrehus 2005) mener marginaliserte grupper utvikler et *dobbelt blick*, da de er en del av samfunnet, men samtidig er ekskludert fra maktens sentrum og privilegiene dette fører med seg. De har en posisjon både innenfra og utenfra som de kan se verden gjennom. Ifølge hooks kan erfaringer som migrasjon bidra til å utvikle et slikt *dobbelt blick*. Anzaldúa (1987 i Mohanty 2003:80-81) kaller det *Mestiza consciousness*, en bevissthet oppstått i skjæringsflaten mellom meksikansk og amerikansk kultur og referanserammer. Den krever forståelse av flere og ofte motsetningsfylte ideer. De overordnede forskningsspørsmålene jeg ønsker å besvare i dette analysekapittelet er: *Hvordan opplever mine informanter seg oppfattet som mødre i den norske konteksten, og hvordan oppfatter de norske mødre?*

7.1 Møte med fordommer

7.1.1 Feminin og uselvstendig, tøff og selvstendig?

(...) jeg er liten, jeg ser ikke tøff ut, det vet jeg, og derfor blir jeg bedømt med en gang: ”Hun er sikkert ikke selvstendig”. Så jeg har opplevd at jeg MÅ komme med et tøft ord eller uttrykk eller noe som kan vise at.. altså jeg er selvstendig. Jeg føler meg selvstendig, men jeg (...) ligner ikke på en mann, som jeg føler at mange norske kvinner gjør. (Carmen)

Innledningsvis i oppgaven pekte jeg på stereotype forståelser av ”innvandrerkvinner” og ”innvandrermodre.” Det fantes også spor av en slik diskurs i de latinamerikanske mødrenes egne fortellinger. Carmen fortalte at hun opplevde å bli oppfattet som uselvstendig ”*overall*”, og at hun måtte fortelle at hun var en ”*helt vanlig person*”. Dette satte hun i sammenheng med at hun ikke fremsto som like ”*tøff*” som norske kvinner. Ifølge Carmen var det mye enklere å trekke på seg en bukse og en tøff jakke, enn å ha på seg kjole. Hun kunne ønske man kunne ha på seg kjole, snakke lavt og sitte pent uten at det ble assosiert med ”*feminin*” som igjen ble assosiert med ”*undertrykket*.” Hun følte at hun måtte ”*endre sin femininitet*” og slutte å være seg selv for å vise omverdenen at hun var uavhengig. Hun stilte seg uforstående til hvordan de to egenskapene femininitet og selvstendighet sto i et motsetningsforhold i den norske konteksten.

Man kan tolke Carmens utsagn over som at hun er undertrykket og påvirket av en overhengende ”tradisjonell” latinamerikansk kjønnsideologi, og at hennes forståelser av femininitet ”styres” av denne. Carmens oppfatning av femininitet kan ses i lys av hennes kulturelle referanserammer. Men dette perspektivet må nødvendigvis åpne for å se de norske ”*tøffe*” kvinnene som påvirket av hegemoniske kjønnsideologier om likestilling. Som vi så i kapittel 6 har Carmen likestilling i hjemmet uten å påta seg det hun oppfatter som ”*tøffe*” egenskaper, eller ved å fornekte sine ”feminine” egenskaper. Hun er et eksempel på at det nødvendigvis ikke er noen sammenheng mellom en kvinnes utseende og selvrepresentasjon og hennes grad av selvstendighet. Carmens opplevelser peker på en konstruksjon av likestilte kvinner som noe maskulint og ”*tøft*”, samt en forståelse av femininitet som en underordnet egenskap, en devaluering av ”feminine” karaktertrekk og verdier. Det er et paradoks at kvinner må etterligne mannen og tillegge seg hans egenskaper for å oppnå likestilling i for eksempel arbeidslivet.

Et annet viktig poeng i denne forbindelsen er hvordan Carmen mente hun hadde mindre å gjøre hjemme enn andre kvinner som hun ved første øyekast ville trodd praktiserte likestilt arbeidsdeling på grunn av sin "likestilte fremstilling". Carmens observasjoner peker på hvordan de likestilte selvpresentasjonene til mange norske kvinner kan bidra til å usynliggjøre mangel på likestilling i hjemmet.

Både i denne studien og i Mulinaris (2008) studie av latinamerikanske kvinner i en svensk kontekst, forteller kvinnene om forskjellsbehandling i jobbsammenheng. En interessant forskjell ligger i hvordan de forstår forskjellsbehandlingen. Mens Mulinari (2008) bruker en interseksjonalitetsanalyse med mye fokus på rase, peker hun på kvinnenenes etniske bakgrunn og den stereotypiske konstruksjonen av "innvandrerkvinnen" som årsaken til at kvinnene opplever å ikke bli tatt på alvor i arbeidslivet. Carmen på sin side pekte på sin feminine fremtoning i form av at hun hadde på seg kjole, snakket lavt og "*satt pent*", og hvordan denne selvpresentasjonen ble satt i sammenheng med å være undertrykket. Da hun endret sin selvpresentasjon, ved å snakke mer "*maskulint*" og kle seg i bukser, opplevde hun en helt annen respekt på jobben. Dette hadde hun testet ut ulike ganger, også i forbindelse med jobbintervju.

Om en norsk kvinne i kjole ville bli oppfattet som like undertrykket som Carmen vet vi ikke. Men den feminine innpakningen på Carmens "ikke-vestlige"-kropp kan ha bidratt til å trigge assosiasjonsrekker til den stereotypiske konstruksjonen av "innvandrerkvinnen" hos personer hun samhandlet med, i enda større grad enn på en etnisk norsk kvinnekropp. Carmens fortelling kan tyde på at det er et mindre rom for "innvandrerkvinner" for å fremstå som kvinnelige uten å bli oppfattet som uselvstendige, og at de må stå på litt hardere og "*komme med et tøft ord*" for å bli sett på som likestilte. Slik posisjonerer de seg i forhold til den stereotypiske forståelsen om "innvandrerkvinnen" som undertrykt. "Innvandrerkvinnen" har i likhet med norske kvinner et feminint kjønn, men også en tilleggsattributt: Et ikke-vestlig utseende. De er ikke bare kvinner, de er minoritetskvinner.

7.1.2 "Sånn er det der, men sånn er det ikke her, fordi her er vi i Europa"

Deloverskriften er et sitat fra intervjuet med Mercedes. Hun hadde gjentatte ganger opplevd å bli nedstemt på arbeidsplassen, i den grad at hun har sluttet å si hva hun mener i forhold til enkelte kollegaer. En gang hadde hun blitt irettesatt av en medarbeider da hun skulle til å

forklare et barn hvordan ikke alle hadde råd til å bo i et stort hus. Jenta på seks år så spørrende på Mercedes og sa: ”Men hvorfor kjøper du deg ikke et stort hus?”. Mercedes svarte at det var fordi de ikke hadde mye penger. Jenta svarte: ”Men ta ut av banken og kjøp!”. Da Mercedes begynte å forklare at noen tjente mer enn andre fikk hun raskt beskjed: ”Nei! Her snakker vi ikke til jentene om slike ting”. På grunn av episoder som denne følte hun seg ikke ”lik”, og på samme linje med kollegaene, Det var øyeblikk der hun følte det ikke var henne som konstruerte denne forskjellen, men ”de” ved å blant annet peke på at hun ikke var ”herfra”.

Mercedes fortelling kan tolkes på ulike måter. Nordmenn tenderer til å underkommunisere forskjeller i sosial samhandling. Siden denne prosessen ikke nødvendigvis er basert på noen observerbar likhet, blir den av Gullestad kalt for *forestilt likhet* (2002:83). Derfor vil ikke hennes arbeidskollega snakke med barn om at noen har bedre råd enn andre. Vi kan ane konturene av konstruksjonen ”her” som en implisitt normativ standard, som til forskjell fra ”der” hvor ting gjøres annerledes og ikke i tråd med normativ standard. Fordi hun ikke er ”herfra”, avfeies hennes ideer.

Barnets spørsmål til Mercedes kan ses i sammenheng med forståelsen av barndommen som en lykkelig og beskyttet fase i menneskers liv i den vestlige middelklassekulturen (Boyden 1990). Barn har rett til beskyttelse fra den harde virkeligheten og voksenverdenen, som i dette tilfellet representeres gjennom ulikheter i inntekt blant voksne. Mercedes på den andre siden var opptatt av å ikke sy puter under armene på barna, og ønsket å lære egne barn at ”i livet kan man vinne som man kan tape”⁸⁰. I livet er det gleder og sorger, og det er øyeblikk både med og uten penger. Hun oppfattet det som at norske foreldre ”alltid har penger”, og mange barn får alltid det de peker på. Slik kunne de bli ”uforskammede”⁸¹ og oppføre seg ”som om de eier verden.” Om hennes barn ønsket seg noe, måtte de derimot ofte spare selv. Hun har observert hvordan mange norske foreldre alltid ”må” kjøpe noe til barna. Ifølge Hennum (2002:138) prøver foreldre ofte å konstruere den kulturelt forventende lykkelige barndommen for sine barn gjennom forbruk. Mercedes på sin side oppfattet denne praksisen som urealistisk i forhold til barna, som igjen skapte bortskjemte barn. Mercedes var ikke alene om denne oppfatningen. Gloria pekte på et materialistisk jag og hvordan man i det norske samfunnet

⁸⁰Spansk: ” en la vida se puede ganar como se puede perder”

⁸¹ Spansk: ”petulantes”

gjærne "måtte" ha hytte, båt, stasjonsvogn, hage og grill. "I [opprinnelseslandet] er det sånn at du kan kjøre en Fiat 600 i mange mange år selv om du har barn."

7.1.3 Stereotypiske oppfatninger av "innvandrermodren"

Carmen bekreftet en diskurs om "innvandrermodre" i sitatet presentert innledningsvis i denne oppgaven, da hun fortalte at hun ikke la sønnen sent. Hun har opplevd at andre har tatt for gitt at hun ikke gjør en god jobb som mor fordi hun er en "innvandrermoder". Hun hadde også opplevd at folk mente hun likte å lage mat fordi hun var fra Latin-Amerika. Da har hun fortalt at det nødvendigvis ikke er så enkelt, at søsteren med samme bakgrunn ikke liker å lage mat.

(...) når jeg sier: "Jeg liker å lage mat", jeg gjør det virkelig! Og det er sånn "Ja, ja selvfølgelig, du kommer fra [opprinnelseslandet]!", men det er ikke det! [latter]. Jeg [forklarer at] jeg liker å lage mat, min søster liker det ikke. (Carmen)

Det Carmen opplevde kalles essensialisering, altså å bli tillagt egenskaper på bakgrunn av hudfarge, rase eller kultur. Teoretikere har pekt på hvordan opptattheten av kultur som forklaringsmekanisme er den gamle rasismen i ny forkledning (se f.eks. Gullestad 2002, Eriksen og Sørheim 2006, Danielsen 2009). Ifølge Gullestad (2002:115) bygger velmenende ytringer fra for eksempel den utdannede eliten ofte på noen av de samme underliggende tolkningsrammene som mer hatefulle og diskriminerende ytringer. Tolkningsrammene består av tegn som er mer eller mindre tilgjengelig for alle. Eliten kan ofte formulere, videreføre og legitimere mange fordommer og stereotyper. Den økende bruken av disse tegnene ser Gullestad som et av de viktigste problemene, kulturelt og politisk, i Norge og Europa. Slik Gullestad ser det har visse betegnelser symbolsk makt⁸². Konstruksjonen "innvandrermoder" dukker ofte opp i for eksempel norske medier, slik videreføres og legitimeres forståelser om at "innvandrermoder" legger barna sent og liker å lage mat. I de to neste underkapitlene vil jeg ta for meg to andre medie- og samfunnskapte konstruksjoner som mødrene har synliggjort gjennom sine fortellinger.

⁸² "Symbolsk makt er en makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed også verden selv" (Bourdieu 1996:45 sitert i Gullestad 2002:18).

7.1.4 "Innvandrerkvinnen" i en offerdiskurs

(...) jeg husker en gang jeg hadde et blåmerke fordi jeg hadde falt, og så dro jeg til legen. Og legen spurte meg mange ganger om jeg hadde blitt slått. Det er en blanding kanskje, av realitet og forestillinger og stereotypier, at vi er kanskje undertrykte og ikke klarer. (Isabel)

Isabel fortalte om stereotypiske konstruksjoner av "innvandrerkvinner" gift med norske menn som voldsutsatte. Hun stiftet bekjentskap med denne konstruksjonen blant annet under et legebisøkt. Hun mente det kunne være på grunn av en blanding av "realitet" og "forestillinger". Isabel hadde selv møtt mange kvinner med latinamerikansk bakgrunn som levde i destruktive og voldelige parforhold med etnisk norske menn. Ifølge Huitfeldt og Kavli (2004:12) ser "ikke-vestlige" kvinner gift med norske menn ut til å være overrepresentert på norske krisesentre. På den andre siden peker forskerne på at flertallet av slike transnasjonale og krysskulturelle ekteskap er såkalte "normale" ekteskap, og at fokuset på voldelige ekteskap mellom norske menn og ikke-vestlige kvinner oppleves som belastende for kvinner og menn som lever i blandede ekteskap. Ifølge Danielsen (2009) kan det globale ekteskapsmarkedet også føre til sosial mobilitet og løse noen problemer for disse kvinnene. Denne forståelsen kan gi næring til "hentebrud"-konstruksjonen.

7.1.5 "Innvandrerkvinnen" som hentebrud

Fordi jeg ser asiatisk ut og det finnes mange fra Filippinene og Thailand som er gift med en 60-åring. Jeg føler det, jeg ser det. Men når de begynner å bli litt mer kjent med meg og vet at jeg kommer fra [opprinnelseslandet], at jeg ikke er en au pair, at mannen min ikke er 60 år, men yngre enn meg. At det var ren kjærlighet, da begynner de å tenke annerledes. Men fra det første inntrykket er jeg fillipinsk gift med en 60-åring som liker å handle klær på Fretex. (Gloria)

I sitatet hentet fra intervjuet med Gloria får vi innblikk i hvordan hun opplever å bli oppfattet av majoriteten. Som et førsteinntrykk assosieres hun med det som på folkemunne kalles "hentebrud". Dette er en merkelapp Gloria på sin side ikke kjente seg igjen i. Hun posisjonerte seg implisitt i forhold til forståelsen om "hentebruder" ved å peke på at hun hadde giftet seg av "ren kjærlighet." Hun var ikke som enkelte andre "innvandrerkvinner" som hun implisitt refererte til, som giftet seg av materielle årsaker. Dette sa hun ikke eksplisitt, men ved å forklare hvordan andre oppfattet henne, og hvordan det egentlig var. Gloria pekte på hvordan hennes ekteskap var basert på "ren kjærlighet", ikke ulike former for

avhengighet. Anthony Giddens (1994) bruker begrepet *"pure relationship"* for å beskrive det han mener er et særegent trekk for mellommenneskelige forhold i det senmoderne samfunn. Det er en relasjon for relasjonens egen skyld, ikke av hensyn til forhold utenfor relasjonen slik som i "hentebrud"-ekteskap og i den generelle oppfatningen av mange transnasjonale ekteskap og hvorfor disse blir inngått.

Flemmen og Lotherington (2008) peker på hvordan kjærlighetspremisset blir trukket i tvil, og at andre årsaker til ekteskapet forventes, som for eksempel økonomiske. Den "fremmede" ektefellen er på jakt etter et bedre liv, mens den etnisk norske ektefellen ser etter noen å dominere. Ifølge Danielsen (2009:108) må de som bryter ut av et normert mønster hva angår partnervalg, som i Glorias tilfelle ved å gifte seg med en mann fra et annet land og med en annen kulturbakgrunn, begrunne sine valg bedre enn andre og elske sterkere for å ikke miste anerkjennelse. I samfunnets øyne elsker de ikke "den rette", de elsker heller ikke klokt. Mange har gitt avkall på sitt tidligere liv og familien i opprinnelseslandet for å gi seg kjærligheten i vold, dette ses også på med skepsis. Danielsen mener "ukloke" valg av partnere må begrunnes godt for å ikke bli stereotypisert. Glorias fortelling tydeliggjør både stereotype forestillinger om krysskulturelle partnervalg, samt ønsket om å begrunne sitt valg for å bli akseptert og unngå stereotypisering.

7.2 "De har alltid behandlet meg likt"

Like klare som mødrenes fortellinger om å bli stemplet som "den andre" gjennom merkelapper som "hentebrud" og "offer", var fortellingene om likebehandling. Angela, Carla og Paulina la alle liten vekt på forskjellsbehandling, og mente de verken hadde opplevd diskriminering eller fordommer ved å ha bli tillagt egenskaper de ikke kjente seg igjen i. Paulina begrunnet dette ut ifra at var så heldig å ha et mer europeisk utseende: *"fordi jeg ser litt norsk ut."* Carla, som kom med uttalelsen som ble til delkapittelets tittel, mente på sin side at det mange minoritetskvinner oppfattet som rasisme, kunne handle om språkproblemer og mangel på tålmodighet hos majoritetsbefolkningen. Angela på sin side sa hun ikke opplevde mer diskriminering her enn i [opprinnelseslandet].

de los Reyes (2006:23) mener forestillingen om menneskers iboende ulikheter er grunnleggende for all diskriminering. Men hun peker også på hvordan diskriminering kan ses

i sammenheng med ressurser og handlingsmuligheter som oppstår i interseksjonen mellom kjønn, klasse og etnisitet. Klasse kan for eksempel transformere etnisitet, og det innebærer at individers ressurser når de skal håndtere diskriminering varierer (de los Reyes 2006:23). Mulinari (2008:8) beskriver hvordan å innvandre ikke nødvendigvis oppleves negativt, spesielt ikke for historisk undertrykte grupper. Noen av Mulinaris latinamerikanske informanter tilhører slike grupper som har blitt utsatt for rasisme i Latin-Amerika. Disse informantene pekte på at andre ”innvandrere” som snakker om hvor rasistiske svenske folk er, måtte komme til Europa for å oppdage rasisme. Som jeg pekte på i denne oppgavens innledning, er Latin-Amerika verdens minst likestilte verdensdel. Noen av mødrene har antageligvis erfaringer med forskjellsbehandling og diskriminering fra den latinamerikanske konteksten. Noen kan dermed ha høyere terskler for hva de forstår som rasisme og forskjellsbehandling.

Danielsen (2009:114) peker på arbeidslivstilknytning som en ekstern faktor i forhold til i hvilken grad man føler seg som den ”fremmede” i et krysskulturelt ekteskap. Da kan det hende det hadde vært mer fokus på rasisme og forskjellsbehandling i et utvalg med informanter som ikke er yrkesaktive. De opplevde forskjellene henger også sammen med for eksempel sosioøkonomiske faktorer og klassetilhørighet. At flere av mødrene *ikke* vektlegger diskriminering i sine fortellinger, kan altså ha sammenheng med at de er gift med norske menn. De er ”fremmede”, men gift med nordmenn, flere også med middelklassenordmenn. Dermed blir de for majoritetssamfunnet enklere å akseptere. Slik kan deres ”fremmedhet” bedre håndteres, overkommes og ny tilhørighet skapes. Som de los Reyes (2006) skriver kan klasse transformere etnisitet. Samtidig har de et mye bedre utgangspunkt for læring av *språk* og forståelse av norske normer enn sine minoritetsmedsøstre med minoritetspartnere.

7.3 Forskjellene mindre over tid, språk som nøkkel

(...) vi skjønte hverandre ikke så godt. Jeg sa: ”Hvorfor snakker de så mye, hvorfor danser de ikke?” ikke sant, [latter]. ”Hvorfor snakker de så mye, hvorfor spiser de så mye,” tenkte jeg. For hvis du drar i et bryllup i [opprinnelseslandet] spiser folk, danser, drikker, de har det morsomt ikke sant. Men her, om du drar i et bryllup setter du deg, forretten kommer, hovedretten kommer, og desserten og vinen og så drikker man så mye at når du reiser deg opp så... Og at det klirres på det lille glasset for å snakke og snakke og snakke. I den perioden gjorde det meg trøtt, ikke sant.
(Mercedes)

Mercedes mente hun de siste årene hadde være gjennom en prosess. Tidligere var det enklere for henne å være sammen med andre latinamerikanske kvinner, men nå syntes hun det var morsomt å gå ut med "nordmenn". Hun begrunnet dette med at hun i begynnelsen verken kunne gjøre seg forstått på, eller forsto norsk. I sin første tid i Norge syntes hun det var "*et litt rasistisk land*", "*kjedelig*", "*fremmed*" og "*kaldt*." Disse inntrykkene av Norge har endret seg over tid. Mercedes kalte det en "*integrasjonsprosess*" med språk som nøkkel, og at forskjellene mellom henne og "de andre" har blitt mindre over tid. "*Jeg føler at jeg integrerer meg i det norske samfunnet og jeg føler meg bra. Ja. Jeg føler ro og fred*"⁸³.

Mercedes beskrev at hun hadde endret seg på de fem årene hun hadde vært i Norge. Da hun dro tilbake til [opprinnelseslandet] følte hun at det ikke var det samme, hun ble stresset. Hun begrunnet dette med at hun var blitt vant til mindre folk og mindre bråk. I boken *Kultur og hverdagsliv* (1989) analyserer Gullestad noen sentrale kulturelle kategorier som preger norsk hverdagsliv, som blant annet "fred og ro". Mine informanter trakk ofte på disse, da de skulle beskrive den norske oppdragelsen og væremåten. Fortellingen til Mercedes synliggjør hvordan konstruksjoner av "de andre" er et sammensatt fenomen, det er en prosess som går begge veier. Minoriteter konstruerer også et bilde av majoriteten. Prosessen Mercedes beskrev viser hvordan noe som kan virke fremmed, senere omfavnes og internaliseres, slik som "fred og ro".

7.4 Norske mødre og det paradoksale norske moderskapet

7.4.1 "Flinke" norske mødre som ikke liker å lage mat

"Å, jeg kan ikke lage mat", "Å, ikke jeg heller". Det er ingen som kan lage mat, ikke sant! "Å, jeg kan ikke hekle", "Å ikke jeg heller". Sånne ting er kult å si! Selv om du liker å lage mat (...). Det må jo være at noen liker å lage mat her i Norge og, ikke sant! (Carmen)

Konstruksjoner av "de andre" en prosess som kan gå begge veier. De latinamerikanske mødrene hadde også klare forestillinger om norske mødre. Carmen fortalte om hvordan ingen av de norske mødrene hun kjente ville si at de likte å lage mat eller at de sto på kjøkkenet i flere timer av gangen. Da hun møtte andre jenter kunne det virke som en konkurranse om å tydeligst understreke hvor dårlige de var til å lage mat og hvor lite de likte det. Carmen

⁸³ Spansk: "*tranquilidad*"

beskrev en diskurs blant norske mødre, som gikk ut på å snakke om matlagning som at det var noe som overhodet ikke interesserte dem, og at de verken kunne eller likte å lage mat. Carmen fikk dermed et bilde av norske mødre som kvinner som gjorde lite av både husarbeid og matlagning. Hun ble derfor overrasket over hvor ”flinke” og ”gode mødre” de egentlig var da hun kom på besøk: ”Når man spør litt nærmere, så viser det seg at de gjør mye mer enn man kan tro.” Bak fasaden til norske mødre som Carmen forsto som *maskulin*, befant det seg både kakebakende og heklende mødre som gjorde mye hjemme. Selv pleide hun ikke å lage kake eller annen mat om noen kom på uanmeldt besøk slik som mange norske mødre. Da var hennes første tanke at det er enklere og raskere å kjøpe noe.

(..) jeg har sett de damene i Norge som klarer det meste, og kanskje er det derfor de gjør så mye hjemme (...). (Carmen)

Sitatet illustrerer et paradoks i det norske moderskapet. Her har vi ved å ta Carmens perspektiv fått øye på denne motsetningen og dobbelheten i det ”norske” moderskapet. Gullestad (2002:58) peker på hvordan det normale og selvfølgelig blir tydeligere som kulturelle konstruksjoner fra de marginalisertes perspektiv. Denne motsetningen kan ha sammenheng med at idealene om likestilling har endret seg raskere enn realitetene. De norske kvinnene fremstiller seg selv som likestilte. Deres selvrepresentasjoner tilsier at de er ”moderne” kvinner som verken interesserer seg for matlagning eller husarbeid. Dette er egenskaper som fremdeles blir assosiert med den ”tradisjonelle” husmoren med ”homemaking” som viktigste agenda. På den andre siden, tvholder de på denne husmorrollen på hjemmebane. De grenseløse moderskapsidealene (Ellingsæter 2005a) står fremdeles sterkt i den norske moderskapskulturen. Med de høye kravene til seg selv må kvinnene ”klare det meste” slik som Carmen uttrykte det. ”Jeg kan ikke lage mat”-diskursen ser jeg som en del av den norske likestillingsdiskursen, som står i kontrast med idealet om den gode mor, og kan derfor handle om ”den gode mor” pakket inn i en likestillingsdiskurs. Det dreier seg ikke bare om en underkommunikasjon av en ”tradisjonell” arbeidsdeling, men en overkommunikasjon av likestilling og en likestillingsfasade.

7.4.2 "Karrierekvinnene"

De har alt, de har penger og alt de vil ha, men de har ikke tid til å være sammen barna sine. (Carla)

"*Karrierekvinnen*" var en annen forståelse som flere informanter refererte til som et eksempel på en typisk norsk mor. Carla mente jobben ofte hadde førsteprioritet hos norske karrierekvinner, og at det kunne gå på bekostning av tid med barna. Hun mente også at problemer på jobben kunne gå ut over barna i form av "*utblåsninger*." En stresset jobbsituasjon kunne skape irritasjon og forårsake problemer i parrelasjonen. Carla ønsket seg i likhet med norske kvinner en bra utdanning og en god lønn, men ikke for en hver pris, og ikke på bekostning av tid med barnet. Som vi så i kapittel fem var "*tid*" svært viktig for både henne og andre informanter. Hun mistenkte at noen av karrierekvinnene "*kanskje ville være bedre enn mennene*." Carla pekte på hvordan dette sto i et motsetningsforhold til hennes forståelse av likestilling, fordi "*ingen er bedre enn andre, men like*."

Isabel syntes det var vanskelig å generalisere, men tok i likhet med Carla opp "*tid*". "Norske mødre" fikk mindre tid til barna sine fordi de var opptatt med å gjøre de tingene, og leve det livet de gjorde før de fikk barn. Hun hadde lagt merke til mødre som ikke rakk å lage mat, men "*bare kjøper sånne frossenting og kjører på*". Hun fortalte at denne kombinasjonen av morsrollen og å fortsette å gå ut med venninner og leve sitt liv som før, var en praksis man ikke fant i Latin-Amerika: "*Når man blir mor, da er du mor*". Selv om rollene lot seg kombinere i større grad i den norske konteksten, så Isabel det som at mødre "*tapte tid*" med barnet på denne måten. For å fortsette rollen som venninne og leve det "*gamle livet*", ville man trenge barnepass og at barnet overnattet andre steder. Jeg tolker det som at Isabel oppfattet denne praksisen som en aktivitet som ikke tilførte noe ekstra til morsrollen slik som utdanning og arbeidslivstilknytning i kapittel 5. I og med at hun ikke så det som en "gave" til sønnen, var det heller ikke verdt å sløse bort tiden på.

I Carlas og Isabels tale om karrierekvinnene ser vi konturene av "den gode mor" og deres oppfatninger om hvordan en mor burde være. Likestilling skal ikke gå på bekostning av barna. Yrkesaktive mødre som får for liten tid til barn er også en vanlig bekymring i det norske samfunnet, det har blant annet kommet til uttrykk i metaforen *tidskrise* (Ellingsæter 2005b). Ellingsæter peker på hvordan mødre tar denne bekymringen til seg, og mer *tid til barn* har blitt et ideal. "God tid" er ifølge Ellingsæter (2005b:318) samtidens symbol på den gode barndommen, og at norske barn aldri har vært så mye sammen med foreldrene sine som

i dag. Det har nærmest blitt status å ha dårlig tid blant norske middelklasseforeldre, og en diskurs om ”dårlig tid” har blitt til. Carla bodde på intervju tidspunktet i et område med høy andel middelklasse. Da de latinamerikanske informantene fortalte om ”norske mødre”, sa de samtidig noe om hvilken type mødre de vanligvis møter. Flertallet av informantene beskrev typiske trekk hos den norske middelklassemoren, som eksempelvis at de ”ikke hadde tid”. Den neste forståelsen av den typiske norske moren kan også ses i lys av idealer for middelklasseforeldreskapet.

7.4.3 De intensiverte og beleste norske mødrene

Den typiske norske moren er en som er opptatt av at barnet hele tiden har noe å gjøre. Barnet (...) bør dra i barnehagen. Etter barnehagen må det kanskje på svømming mandagene og torsdagene. Tirsdagene og torsdagene bør det dra på (...) gym, og fredagene må det være noe, og helgene kanskje til hytta på ski. (Mercedes)

Flere av mødrene beskrev de norske kvinnene som veldig opptatt av å organisere barnas fritid. Mercedes hadde lagt merke til hvordan barnet alltid ”burde” i barnehagen, og pekte på ”norske mødres” behov for å hele tiden aktivisere barna. Hun syntes “de norske mødrene” organiserte barnas fritid i større grad enn de latinamerikanske. Hun fortalte hvordan “vi [latinamerikanske mødre]” forsøkte å la barna planlegge selv, og posisjonerte seg samtidig som en latinamerikansk mor som tok avstand fra den norske praksisen. Mercedes foretrakk heller å være sammen med barna selv etter skoletid, enn å sende de av gårde på organiserte fritidsaktiviteter. Datteren som gikk på skolen, hadde kun én fritidsaktivitet. Om sønnen i barnehagealder spurte om han kunne ta med venner hjem, organiserte hun selvsagt dette. Men hun bekymret seg ikke spesielt for sønnens sosiale liv. Hun ønsket at sønnen selv skulle få ordne sine vennskap som “en del av livet”, men hun understreket at hun ville grepet inn om hun så han hadde problemer.

Sharon Hays (1996) peker på *intensive mothering* som forventningen om at mødre skal gi av seg selv og sine ressurser uten betingelser, både tid, penger, emosjonell støtte og kjærlighet. Hays setter denne forventningen i sammenheng med yrkesaktivitet blant kvinner, om en kvinne jobber forventes det at hun skal ta igjen for den tapte omsorgstiden som yrkesaktiviteten resulterte i. Intensive mothering er basert på ideen om at omsorg og oppdragelse er mors hovedoppgave og at mor må dekke alle barnets behov før sine egne. Ellingsæter (2005b:315) peker på det norske foreldreskapets intensivering. Dagens foreldre

bruker mer *aktiv tid på barn* enn tidligere foreldregenerasjoner. Hennum (2002:138) kaller dette for foreldrene som *backer opp*, og på denne måten skaper en del av den *lykkelige barndom*. Mødrene følger opp og støtter barna i deres organiserte fritidsaktiviteter, slik fremstår de som “gode mødre.”

Det er tydelig at Mercedes har lagt merke til denne moderskapsintensivering blant norske mødre. Mercedes opplevde det som merkelig at de ikke valgte å tilbringe tid med barna på ettermiddagene, men å kjøre de mellom ulike fritidsaktiviteter. Angela på sin side pekte på norske mødres lesing av bøker om barneoppdragelse og stimulering av barn på et tidlig tidspunkt, som en av de største forskjellene mellom norske og latinamerikanske mødre: “*De norske mødrene (...) pleier å stimulere barna tidligere enn den latinamerikanske moren.*” Videre beskrev hun den typisk norske moren som for opptatt av å være “*vellykket og fremgangsrik*”⁸⁴ både som kvinne, kone og mor. Hun beskrev det norske kvinneidealet som “*alt for instruert og forberedt*”⁸⁵. Selv forsto hun bøkene om barn, barneoppdragelse og moderskap som viktige som dokumentasjon, og at det var greit å vite litt om hvilken fase barnet er i for å vite hvilke ting man kan gjøre. Men en del kom “*naturlig*”:

Jeg tror at det å få barn, med det kommer det å ha en viss kunnskap og viten, men det er også en ting som er naturlig, som du ikke gjør. Det er kjærlighet. Det er noe som man ikke kan lese, du kjenner det for barna dine (...) dette indikerer (...) veien.
(Angela)

Angela forsto morsrollen som noe naturlig, og trakk på en biologisk diskurs om morskjærlighet. Samtidig kritiserte hun norske mødres lesing av bøker, og hvordan bøkene “*instruerer*” de norske mødrene i hva de skal gjøre. De tok seg ikke tid til å stoppe opp og kjenne etter hva som var riktig for dem som mødre, hva som var viktig for nettopp deres barn og relasjonen med barnet. Videre forstår jeg Angelas uttalelse som om at mange aspekter ved moderskapet kan man rett og slett ikke lese seg til, og at det er rom for prøving og feiling. Angela syntes “norske mødre” kunne gi opp og prøve å “*kontrollere alt*”, og heller forsøke å ta ting som de kom, fordi livet var “*veldig uforutsigbart*”⁸⁶. Det ville komme øyeblikk der man stresset fordi man ikke klarte å kontrollere alt, og det i seg selv kunne ha en negativ innvirkning på morsrollen.

⁸⁴ Spansk: “*exitosa*”

⁸⁵ Spansk: “*demasiada instruida*”

⁸⁶ Spansk: “*muy inesperada*”

Det var også en oppfatning av norske mødre som mindre emosjonelle enn latinamerikanske. Ifølge Gloria var ikke norske mødre så ”kjærlige”, og de kunne være vedlig opptatt av karriere og likestilling. De kunne gjerne vært mer ”spontane” og ”gitt mer kjærlighet til både barna deres og til mennene deres.” Gloria hadde hele intervjuet virket begeistret over den norske likestillingsideen, men her tillot hun seg altså å kritisere at det var for mye fokus på likestilling, samt kommentere at de norske mødrene kunne tillate seg å være litt mer spontane og gi litt mere kjærlighet til både barn og mann. Når det er sagt, trakk også de latinamerikanske mødrene på ekspertdiskurser. En god mor var ifølge Carla også en kunnskapsrik mor, som vet hva hun skal gjøre og hva som er det beste for barna i forhold til læring og motorikk. Hun pekte på viktigheten av å vite hva man begir seg ut på, ikke bare “Nå er jeg gravid, og barnet vokser opp uansett”⁸⁷. Slik var det ofte i [opprinnelseslandet] tidligere, da Carla vokste opp. Selv kjøpte hun boken *Alt om barnet*, fordi oppdragelsen som hennes foreldre ga henne og ”den norske” var ulike.

7.5 Verdsetting av mødre

7.5.1 På individnivå – gjennom morsdagsfeiring og ”prioritet”

(...) i [opprinnelseslandet] verdsetter de moren mye⁸⁸. Vi har for eksempel morsdagen, der du kjenner at det er morsdagen. Familiene samles, moren er hovedpersonen, til forskjell fra her (...) noen ganger husker ikke faren det. (Mercedes)

De ulike forståelsene av norske mødre har tydeliggjort både fordeler og ulemper ved den typisk norske morspraksisen. Informantenes fortellinger synliggjorde en interessant forskjell i *synet på moren* i henholdsvis den latinamerikanske og den norske konteksten, blant annet gjennom hvordan man viste takknemlighet og verdsatte mødres innsats. Mercedes opplevde mangelen på en omfattende feiring av morsdagen som både rart og trist nå som hun selv var mor. Hun mente årsaken til at man ikke feiret morsdagen i samme grad i Norge var at man ikke så ”offeret”⁸⁹ til mødrene her like tydelig. Hun brukte sin egen venninne som var alenemor som eksempel, hun fikk mer penger av staten enn Mercedes tjente ”i sol og i regn” i

⁸⁷ Spansk: “*Ahora soy embarazada y en niño crece como sea*”

⁸⁸ Spansk: “*valoran bastante a la madre*”.

⁸⁹ Spansk: “*el sacrificio*”

sin jobb. Mercedes pekte på hvordan kvinner med et barn bundet i bæresjal og et annet i hånden var et vanlig syn i [opprinnelseslandet]. For å overleve solgte de for eksempel grønnsaker eller karameller. De hadde verken menn som hjalp dem eller økonomisk støtte fra velferdsstaten slik som norske aleneforsørgere. Mercedes mente at når disse barna vokste opp, innså de hvor mye moren hadde "ofret" for dem. Gloria og Angela på sin side uttrykte også et savn for denne måten å feire morsdagen på, men pekte på at det var umulig i den norske konteksten i og med at det innebar å samle storfamilien. Det var også et savn etter egne mødre i informantenes fortellinger. De som hadde økonomien til det, hadde mødrene på besøk opptil to ganger i året. Fedre ble ikke nevnt i denne sammenhengen.

Angela fortalte om hvordan mødre med barn "fikk prioritering" på legesenteret og i butikken i [opprinnelseslandet]. Hun mente det hang sammen med at det var et større antall husmødre i den latinamerikanske kulturen. Kvinnen som jobbet i butikken hadde kanskje vært husmor selv. Derfor eksisterte det en større "forståelse for husmødre", og de tas hensyn til i større grad enn i Norge:

(...) de forstår at gutten din kan skrike og de kan tenke at du lager mat samtidig som du har dratt for å handle. De forstår mer dette aspektet ved å være husmor. Her eksisterer det ikke i den grad, fordi, greit, det er barnehagene. (Angela)

Jeg tolker denne "verdsettingen" av mødre som et uttrykk for marianismo.

Familiemedlemmer viser hvordan de setter pris på den store oppgaven mødrene gjør, og de viser sin respekt i forhold til alt ansvaret som blir pålagt den latinamerikanske kvinnen. I den latinamerikanske konteksten har det vært og er fremdeles, en stor grad av *familisering* (Esping-Andersen 1999) i form av at såkalte "familieverdier" vektlegges og tildeler familien svært store velferdsforpliktelser. I et latinamerikansk system har moren dermed blitt familiens bærebjelke. Velferdsstaten erkjenner ikke kvinnenens ulønnede omsorgsarbeid på institusjonelt nivå gjennom for eksempel kontantoverføringer og foreldrepermisjoner. Men mødrene verdsettes på et individnivå gjennom storstilte feiringer av morsdagen, og gester som å la mødre med barn slippe frem i køen.

7.5.2 På institusjonelt nivå – gjennom velferdsordninger

Det er ikke verdsatt, ikke bare morsrollen, men med hvor viktig dette er for selve samfunnet. At man skal ta vare på barnet, at omsorgspersonen skal ha det bra, og få støtte fra systemet. (Paulina)

Paulina beskrev morsrollen og foreldrerollen i [opprinnelseslandet] som ”ikke verdsatt”. Hun hadde en annen oppfatning av verdsettingen av den latinamerikanske moren enn for eksempel Mercedes. Hun var mer opptatt av verdsetting på samfunnsplan, at systemet skulle ta vare på barns omsorgspersoner. Verdsetting for Paulina handlet på denne måten også om *likestilling*. Paulina pekte på den norske velferdsstaten og ordningene som ”hjelper mødre til å gjøre en enda bedre jobb.” Ifølge Paulina var det mye vanskeligere å være mor i Latin-Amerika enn i Norge fordi systemet ikke støtter mødre. Hun pekte blant annet på barna som må i barnehagen når de er to måneder, hvis mor skal tilbake på jobb. Jeg tolker Paulinas uttalelser som at hun er positiv til *defamilisering* (Esping-Andersen 1999) og en politikk som reduserer individets, i denne sammenhengen kvinnens, avhengighet av familien, gjennom velferdsordninger.

Videre kritiserte Paulina måten mødre ble verdsatt i den latinamerikanske kulturen. I den forbindelse pekte hun på hvordan mødre ble sett på som ”gudinner”, men uten noen konkret forankring: ”det er blitt sånn bare ideelt”. Selv forsto hun et menneske som et menneske, uavhengig av om det var en mor eller far, og stilte seg uforstående til måten mødre ble forgudet på bakgrunn av deres identitet som mødre. Det kunne for eksempel hende at moren slo barna hver dag, men barna ville likevel stå på sitt om at moren var ”det aller helligste.” Gloria på sin side var opptatt av at ”verdsettingen” skulle komme til uttrykk gjennom like rettigheter. Hun ønsket å bli respektert på arbeidsplassen og få anerkjennelse for at hun kan gjøre en like god jobb som en mann:

Jeg setter mer pris på å få respekt som kvinne på jobb, at jeg ikke må være sekretær for eksempel, at jeg kan mye mer enn det, enn å bli åpnet en dør for. Eller at noen hjelper meg å ta en pose eller, nei, jeg synes det er sånne småting. (Gloria)

Gloria fortalte om vanlige gester i den latinamerikanske kulturen. Ofte ”hjelper” menn kvinner ved for eksempel å åpne dører eller bære ”tunge” poser. Hun beskrev det som en ”*macho-ting*” å gjøre for å understreke at de er menn og har styrke, og må hjelpe de ”*svake*” kvinnene. Hun opplevde gestene som ”*småting*”, og ønsket heller å fremheve likestillingen hun mente man fant i det norske arbeidslivet. Gloria fortalte om mange års studier og hardt arbeid for å få en høyere stilling i næringslivet i [opprinnelseslandet], der hun til slutt ble

eneste kvinne blant 15 menn. Hun visste at stillingen hang i en tynn tråd om hun skulle få barn. I forhold til rettighetene man har som arbeidstaker var det mest fordelaktig å være mor i Norge. Gloria syntes det var ”*utrolig*” med foreldrepermisjon, og at en mottar foreldrepenger og garanti om å få den samme jobben etter permisjonen.

Mercedes, Angela, Paulina og Gloria representerer ulike synspunkt på verdsetting av mødre. Mercedes oppfattet moderskapet som høyt verdsatt i [opprinnelseslandet], gjennom blant annet feiring av morsdagen. Paulinas og Glorias uttalelser peker på verdsetting av mødre på samfunnsplan i form av velferdsordninger og rettigheter i arbeidslivet, og en forståelse av at mødre verdsettes høyere i en velferdsstat som tilbyr dette. Forskjellene i syn på verdsettingen kan ha sammenheng med hvor ”integreert” man er i det norske samfunnet og dermed i hvilken grad man har gått bort fra den ”tradisjonelle” marianistiske idealiseringen av moderskapet og omfavnet den norske likestillingsideen presentert gjennom velferdsstatens ordninger. Den heller labre norske morsdagsoppslutningen kan da ses i sammenheng med at staten har påtatt seg oppgaven i stedet.

Årsaken til forskjellen *kan* også ligge i hvorvidt man har morsidentiteten som sin sterkeste identitet, eller om man har arenaer som for eksempel arbeidslivet (som både Gloria og Paulina) der man lever ut andre identiteter som man identifiserer seg like sterkt eller sterkere med. Har man en jobb man oppfatter som fremmedgjørende og mindre selvrealiserende (som i Mercedes og Angelas tilfelle) kan man ha et ønske og et behov om anerkjennelse på andre arenaer, som for eksempel i familien, for sin rolle som mor. Men på bakgrunn av dataene er det vanskelig å sette fingeren på årsakssammenhenger. Det interessante er at de to synene eksisterer side om side blant de latinamerikanske mødrene i studien. Ifølge den meksikanske feministen Marcela Lagarde (1994 i Chant & Craske 2003) er moderskapets forutsetninger konstruert av menn og av patriarkalske stater. Å kutte bindeleddet mellom kvinner og moderskap, bindeleddet som ofte er så sterkt at selv kvinner som ikke er mødre kjenner det, er ifølge Lagarde svært viktig i kampen om likestilling i Latin-Amerika. Den viktigste utfordringen er ifølge forskeren å dematernalisere kvinner og maternalisere samfunnet. Hvis dette er et mål, vil jeg legge til at andre identiteter enn moderskapsidentiteten må gjøres tilgjengelige for mødre med ulik klassebakgrunn, etnisitet og seksuell legning, *om* alle latinamerikanske kvinner skal følge med på denne ferden.

7.6 Sammenfatning: Den norske moren, den latinamerikanske moren og ”innvandremoren”

De latinamerikanske mødrene har pekt på motsetningsfylte forhold, både mellom latinamerikansk og norsk moderskap, samt mellom det norske moderskapsidealet og likestillingsideologien. De har gjennom sine fortellinger synliggjort ulike stereotyper og subjektposisjoner som er tilgjengelige for dem som mødre med latinamerikansk bakgrunn i en norsk kontekst, for eksempel *”den undertrykte”*, *”voldsofferet”* og *”den uansvarlige”*. Dette er kategorier de ikke kjenner seg igjen i, og posisjonerer seg i forhold til. Informantene har også sine forestillinger om norske mødre, som blant annet kommer til uttrykk gjennom konstruksjonen av *”karrierекvinnen”*, *”den flinke”* og *”den intensiverte og beleste”* norske moren.

De forholder seg til subjektposisjonene som blir gitt dem på ulike måter. Flere posisjonerer seg som ikke typisk latinamerikanske mødre. Ingen identifiserer seg med ”innvandremoren”. På den andre siden er de heller ikke ”norske”. De ulike konstruksjonene av typisk norske, latinamerikanske og mødre med innvandrerbakgrunn finnes i tabellen under. Noen av subjektposisjonene i diskursene om latinamerikanske mødre ble tatt opp i kapittel 5 og 6. Ifølge Widerberg (2001) kan flere og motstridende metasamtaler eksistere side om side, noe som også gjelder for forestillinger om latinamerikanske og norske mødre. Informantene navigerer mellom diskursene og bruker dem i konstruksjonen av sine fortellinger. Informantene har også synliggjort forskjeller mellom verdsetting av norske og latinamerikanske mødre, på henholdsvis institusjonelt og individuelt nivå. Konstruksjoner av ”de andre” går begge veier, men selv om jeg som forsker har gravd dypt for å lete frem forestillingene rundt det norske moderskapet slår det meg hvordan disse fremstår som ”snillere” konstruksjoner, enn konstruksjonene innvandremødre møter daglig.

Diskursive konstruksjoner					
Om norske mødre		Om latinamerikanske mødre		Om "innvandrer-mødre"	
Subjektpos.	Diskursive komponenter	Subjektpos.	Diskursive komponenter	Subjektpos.	Diskursive komponenter
Den fattede, rolige (se kap 5)	Ikke impulsive, kjølige	Den kjærlige	Emosjonell, drevet av morsinnstinkt	Den undertrykte	Feminin, snakker lavt, sitter pent
Den intensiverte	Aktivisering av barna	Den selv-oppofrende	Ønsker å bli verdsatt som mor/ realisere seg selv som mor	Den uansvarlige, ikke-integrerte	Legger barnet sent, ikke kjennskap til normer
Den instruerte	Lesing, kontroll, stress	Den impulsive (se kap 5)	Lite pedagogiske, skrikende barn	Hentebruden	Ikke giftet seg av kjærlighet
Den flinke	Bake kaker, hekler	Den sterke (se kap 6)	Kommer seg opp og fram, uavhengig	Den "tradisjon-elle"	Liker å lage mat
Karriere-kvinnen	Ikke tid til barna, tenker på seg selv	Den autoritære (se kap 5)	Fysisk avstraffelse	Voldsofferet	Mishandles av mannen
Den tøffe og maskuline	Liker ikke å lage mat	Den myke og feminine	Liker å lage mat		
Hun som vil leve sitt gamle liv	Kjøper frossenmat				

Tabell 4: "Norske mødre, latinamerikanske mødre og "innvandrer-mødre"

8 Diskusjon

Åse: Oppfatter du norske kvinner som mer likestilte enn latinamerikanske kvinner?

Carmen: Nei det gjør jeg ikke, det gjorde jeg i begynnelsen, før jeg visste hva det egentlig handlet om, men nå har jeg bodd i 14 år så har jeg, mener jeg, jeg har en bedre oppfatning, det er de ikke!

Intervjuutdraget over som handler om både latinamerikanske kvinner bosatt i Norge og etnisk norske kvinner er illustrerende for denne oppgaven. Det peker på to viktige poeng. For det første at det er små forskjeller mellom disse to gruppene, for det andre at når man kommer ”bak” norske kvinners selvrepresentasjoner som fungerer som fasader, er de nødvendigvis ikke så ”likestilte” som de kanskje ønsker å skape et inntrykk av. I denne sluttdiskusjonen vil jeg oppsummere noen viktige funn, samt gå tilbake til det teoretiske rammeverket og plassere funnene i lys av disse. Til slutt vil jeg komme med noen forslag til videre forskning.

8.1 Postkolonial feminisme og latinamerikanske mødre

Ved å benytte et postkolonialt feministisk perspektiv har studien løftet frem stemmer som ellers ikke ville fått kommet til orde. Perspektivet har også synliggjort ulike forståelser av likestilling, i tillegg til den norske hegemoniske. I det tredje analysekapittelet får vi se ”likestillingssamfunnet” gjennom latinamerikanske mødres øyne, fra både innsiden og utsiden. Carmen peker på hvordan det hun oppfatter som femininitet settes i sammenheng med uselvstendighet i den norske konteksten. Mercedes har opplevd hvordan norske normer for barneoppdragelse fungerer som en lite fleksibel normativ standard, og hvordan hennes egne ideer blir avfeid. Mødrene kjenner seg ikke igjen i de stereotypiske oppfatningene av ”innvandrer-mødre” de ofte blir oppfattet i lys av. Mange posisjonerte seg i forhold til disse, ved å snakke om henholdsvis norske, latinamerikanske og ”innvandrer-mødre” som ”de andre”. Et annet viktig funn er mødrenes syn på ”norske mødre” og hvordan det bak ”tøffe” selvrepresentasjoner befant seg det Carmen kalte ”gode” og ”flinke” mødre som både heklet og bakte kake. Mødrene pekte også på hvordan moderskapet ble verdsatt på individuelt og institusjonelt nivå i henholdsvis den latinamerikanske og norske konteksten.

Flere av studiens funn peker også i retning av at ideer fra postkolonial feminisme er modne for oppdatering og tilpasning. Mohanty (2003[1988]) fremstiller blant annet hvite

middelklassefeminister som en homogen gruppe som alle tror at ”Tredjeverdenskvinnen” er undertrykt og må reddes fra ”Tredjeverdensmannen.” Dette perspektivet bidrar til økt polarisering, og gir lite rom for synliggjøring av tosidige prosesser. Som vi har sett har informantene klare oppfatninger av norske mødre og deres praksis. Mohanty (2003) er også kritisk til globaliseringen og utviklingen den medfører. Men globaliseringen er en stadig pågående prosess, og har også positive konsekvenser for kvinner. Dette tydeliggjøres gjennom historiene til de latinamerikanske mødrene. Flere av mødrene beskriver en opplevelse av valgfrihet og toleranse i det norske samfunnet. Angela sa for eksempel at man kunne fortsette å ha sine egne ideer, men blant annet ha det enklere økonomisk. Isabel har fått muligheten til å studere, noe hun ikke ville hatt i opprinnelseslandet.

8.1.1 Den tredjeverdenskvinnen?

Flere av kvinnene forteller om forventinger knyttet til dem på grunn av deres utseende som ”innvandrerkvinner”. Carmen forventes å være undertrykt og glad i å lage mat. Gloria blir sett på som en *au pair*. Isabel får ekstra mange spørsmål av sin lege om hun har blitt slått av sin mann. Det eksisterer helt klart fordommer om ”Tredjeverdenskvinnen”. Men empirien i denne studien ”torpederer” på mange måter forestillingen om norske mødre og ”innvandrer mødre” som ulike. Samtidig dekonstruerer og nyanserer mødrene fortellinger bildet av ”Tredjeverdenskvinnen” som en homogen gruppe. Kvinnene i dette materialet fremstår som svært ressurssterke og som at de får til det de ønsker. Andre analysekapittel peker på hvordan arbeidsdeling var like ”likestilt” organisert i deres hjem, om ikke mer moderne, sammenlignet med statistikk om befolkningen. Et annet viktig funn er hvordan menn ble fremstilt som likestilte omsorgspersoner. Samtidig har vi sett at variasjon innad i kategorien ”latinamerikansk mor” kan forklares ut i fra forskjeller som utdanning, sosial klasse og etnisitet.

Andre analysekapittel problematiserer et viktig tema fra den postkoloniale feminismen, hvorvidt likestillingsorientering er vestliggjøring. Norske forskere har pekt på internalisering av likestilling som en måte å bli norsk på. Lotherington (2008) skriver for eksempel: ” *De skaper seg (...) en identitet som er i overensstemmelse med bildet av den norske kvinnen som frigjort og likestilt*”. Handler det virkelig om å ”sitere” den norske middelklassekvinnen og ”skape” seg en identitet som frigjort? Dette er et perspektiv som de latinamerikanske

mødrenes egne fortellinger ikke underbygger. Her må hvilken likestillingsforståelse man benytter tydeliggjøres, er det den norske hegemoniske eller mødrenes egen? Eller har man rett og slett tatt utgangspunkt i at de ikke har noen forståelse av likestilling før de ”fornorskes”? Da er det i tilfelle et godt eksempel på *etnosentrisk universalisme* (Mohanty 2003[1988]), der man implisitt antyder at ”innvandrerkvinnen” må læres opp i vestlig feministisk tenkning, og skaper en diskursiv konstruksjon av forskjell mellom ”inndvandrerkvinnene” og de norske kvinnene.

8.1.2 Opplevelsen av de institusjonelle ordningene

(...) jeg ser det som utrolig bra i dette systemet (...) disse tankene om likestilling, og syn på menneske som går hånd i hånd, som gjør at det i praksis blir enkelt å være en god mor. For hvis du ikke har mat, hvis du ikke har jobb, hvis du ikke har støtte (...) Hvis du bare må overlate omsorgen til besteforeldrene, (...) eller naboen eller... Hvordan kan du i praksis være en ordentlig god mor? (Paulina)

Sitatet peker på et svært viktig poeng som mødrene var opptatt av. En velfungerende velferdsstat med ordninger som betalt foreldrepermisjon og offentlig barnetilsyn gjorde moderskapsprosjektet enklere. Den skandinaviske velferdsstaten har blitt kritisert for å ha en likestillingsmodell som baserer seg på en økonomisk toforsørgermodell. At veien til likestilling ses som selvforsørgelse har blitt pekt på som problematisk (se f.eks. de los Reyes 2006). Mulinari (2008:11) skriver følgende om sine informanter: ”*Their focus was often on the gendered racism of the Swedish welfare state and the forms of everyday racism they experience.*” Jeg kan ikke si det samme om mine informanter. Mange av mødrene ga uttrykk for at de verken hadde opplevd rasisme eller diskriminering i det norske samfunnet. De fokuserte heller ikke på den kjønnete rasismen fra den norske velferdsstaten. Mange var overveldende positive til rammene den norske velferdsstaten la på kvinners liv. Mødrene så ofte situasjonen i lys av hvordan den ville være i opprinnelseslandet. I manges tilfeller ville den være dårligere, på grunn av mangelen på institusjonelle ordninger. Mødrene opplevde at de kunne leve ut sine moderskapsidealene innenfor den norske konteksten, i samme eller i større grad enn i opprinnelseslandet. Økonomisk likestilling og ideen om selvforsørgelse fremsto heller ikke som motsetninger til mødrenes idealer. Alle kvinnene ønsket å være yrkesaktive. Studien peker på ”innvandrerkvinner” som gladelig benytter seg av de institusjonelle ordningene, og oppfatter det som verdsetting og tilrettelegging av moderskapet på institusjonelt nivå. Lotherington (2008) peker på hvordan russiske kvinner føler seg presset

av omverdenen til å velge ”likestilling”, ved for eksempel å begynne på jobb da barnet bare er 1 år. Man kunne dermed tro situasjonen ville oppleves på en lignende måte av de latinamerikanske mødre. Men i stedet for å fokusere på likestillingspress, ble fortellinger om valgfrihet og toleranse vektlagt. De ga uttrykk for at de ønsket et system der de kunne være både mødre, omsorgsgivere og forsørgere.

8.1.3 Hva sier den ”subalterne”?

Funnene i denne studien åpner for å sette spørsmålstegn ved denne definisjonen. Hva om disse stemmene kommer med utsagn som kan minne om vestlig feminismes ideer? Er man da ikke lenger subaltern? Kan det at informantene er så fornøyde med den norske velferdsstaten ha sammenheng med at de ikke innehar en subaltern rolle lenger? Gjennom ekteskap med en norsk mann har de også foretatt en ”reise”, deres etnisitet spiller ikke samme rolle lenger og de får enklere innpass i majoritetssamfunnet. Et interessant poeng fra postkolonial feminisme er at folk hele tiden lærer den eurosentriske og universaliserende tenkesett. I følge Gullestad (2002) har enkelte ”innvandrerkvinner” oppnådd status som ”æresnordmenn” ved å ta avstand fra minoritetspersoner som er mindre assimilerte enn dem selv. Denne studien peker på ”innvandrerkvinner” med et mer nyansert forhold til den norske likestillingsideen. Alle har kritiske innvendinger til den. Den blir blant annet kritisert for å passivisere mennene, være firkantet og ødelegge romantikken. På den andre siden kritiserer også mødre marianismo og machismo, og inntar på denne måten en slags mellomposisjon.

8.2 Likestilling versus marianismo

Oppgavens første analysekapittel tar for seg den kontekstuelle betydningen av grensesetting, og hvilke forståelser av ”*grenser*”, ”*være dedikert*” og ”*sette av tid*” informantene hadde. Mødrene så ut til å kombinere hensynet til barnet og hensynet til seg selv som mødre på en balansert måte. Blant annet var det andre måter å begrunne sine valg i forhold til amming og barnehage, samt en måte å balansere mors og barns behov som kan sies å ivareta mors behov for avgrensethet. Carla ammet for eksempel datteren til hun var åtte måneder av hensyn til datteren, deretter sluttet hun av hensynet til seg selv som kvinne. Vi så også eksempler på hybridvarianter av moderskapspraksiser påvirket av idealer i både den norske og

latinamerikanske kulturen. Isabels fortelling viser hvordan ulike idealer for moderskap kan skape konflikt, for deretter å føre til endring av idealer. Slik peker også studien på kultur som noe dynamisk og konstruert. Ifølge Eriksen og Sørheim forandrer kultur seg raskere i dag enn noen gang før som følge av blant annet globalisering (2006:38). Derfor vil det være problematisk å snakke om én norsk likestillingskultur på den ene siden, og én latinamerikansk marianistisk kultur på den andre.

Mødrenes krysskulturelle erfaringer har satt fingeren på flere paradokser ved både den norske likestillingsideen og de norske moderskapsidealene. Gjennom sin måte å beskrive norske mødre peker de på det grenseløse moderskapsidealene pakket inn i en likestillingsdiskurs. Deres opplevelser av norske mødre handler om norske kvinners selvrepresentasjoner. De påstår at de ikke kan lage mat, men når Carmen kommer på besøk har de hjemmelagde kaker. Husmorideologien klører seg fast på tross av den hegemoniske likestillingsideen. Når Carmen forteller at hun liker å lage mat, ser norske mødre det i sammenheng med at hun kommer fra opprinnelseslandet. ”Der” liker kvinner å lage mat, i motsetning til ”her” hvor kvinner er ”likestilte.” Man kan sette spørsmålsteget ved om marianismo er en mer undertrykkende ideologi enn den norske likestillingsideologien slik de bli fremstilt. Det er interessant at kvinner fra en kjønnkultur med selvoppofrende mødre, kan sette fingeren på aspekter ved det grenseløse norske moderskapet på denne måten. Om marianismo noen sinne har vært et ideal for informantene, er det ikke tilfelle i dag. I mitt materiale ser jeg konkret motstand mot machismo-ideen. De har sett hvordan egne mødre har vært ”lidende” og ønsket noe annet for seg selv. Om generasjonsskiftet skjedde på grunn av endringer i strukturer forårsaket av globalisering fra Vesten, eller om det startet på aktørnivå da disse mødre var småjenter kan jeg ikke svare på. Det har antageligvis foregått et samspill. Som jeg har synliggjort i oppgavens teoridel har Latin-Amerika en lang tradisjon for feminisme og aktivisme for kvinner og barns rettigheter, selv om den latinamerikanske feminismen ikke er basert på samme individorientering som den norske likestillingsideen. Vi har sett at informantene beskriver endringer i arbeidsdeling i hjemmet og syn på likestilling i opprinnelseslandene. Kanskje er likestillingsideologien på vei til å bli global?

8.3 Avslutning

Mine informanter er selektert. De har høy utdanning. De er ressurssterke kvinner som har funnet sin plass i det norske samfunnet. De har sannsynligvis hatt mer kontakt med norske familier, ikke minst svigerfamilien, enn kvinnene i Mulinaris (2008) undersøkelse. I et samliv med en nordmann vil man helt klart ha bedre forutsetninger til å lære det norske språket, som har betydning i forhold til hvordan man opplever ”det norske”. Uten språk vil det bli vanskeligere å finne sin plass i det norske samfunnet, og man vil oppfatte seg selv som ”den andre”. Ut i fra mine data kan jeg si noe om idealene til latinamerikanske mødre, og jeg kan si noe om idealene de latinamerikanske mødrene tror de norske mødrene har.

Selv om jeg håper at denne oppgaven i noen grad kan ha introdusert leseren for hvordan det oppleves å være en småbarnsmor med latinamerikansk bakgrunn i dagens Norge, er ikke syv enkeltindividers beretninger nok som generaliseringsgrunnlag for de mange tusen andre latinamerikanske kvinnene i Norge. Det har heller ikke vært målet. . Ideen bak oppgaven har vært å undersøke hva vi kan lære ved å synliggjøre noen ”innvandrerkvinner” synspunkter. Kan vi peke på en bestemt latinamerikansk måte å være mor på? Denne studien viser mangfoldet, at i mange tilfeller kan utdanning, yrke og klasse være mer relevante forklaringsfaktorer enn kultur og etnisk bakgrunn.

8.3.1 Veien videre

Denne studien har favnet bredt for å dekke de aspektene ved latinamerikansk moderskap som både informantene og jeg anså som viktige. På grunn av lite tidligere forskning på ”latinamerikanere” i en norsk kontekst virket denne fremgangsmåten hensiktsmessig i forhold til å skape et mest mulig helhetlig bilde av informantenes opplevelser. Videre studier av latinamerikanske mødre og kvinner kan gjøres smalere, ved å ta opp for eksempel femininitet eller betydningen av klasse. Som tema til videre forskning foreslår jeg også latinamerikanske kvinner med latinamerikansk partner bosatt i Norge og deres forståelser av likestilling, familiepraksis og ikke minst de transnasjonale familieforholdene som oppstår ved immigrasjon. Kombinasjonen latinamerikansk mann og norsk kvinne, og den krysskulturelle kombinasjonen dette utgjør ville også vært et interessant tema. Slik kunne blant annet den latinamerikanske mannens faderskapsutforming i en norsk kontekst belyses.

9. Litteraturliste

- Album, Dag (1996): *Nære fremmede: Pasientkulturen i sykehus*. Oslo: TANO
- Andenæs, Agnes (1996), *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk forum
- Andersen, H. Brante, T og Korsnes, O (Red.), (2001), *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Angel Centeno, Miguel & Hoffman, Kelly (2003), "The Lopsided Continent: Inequality in Latin America". *Annual Review of Sociology*, Vol. 29 pp. 363-390
- Anzaldúa, Gloria (1987), *Borderlands, La Frontera: The New Mestiza*. San Fransisco: Spinsters/Aunt Lute
- Beavoir, Simone de (1949), *Det Annet Kjønn*. Oversatt av Christensen, Bente. Pax
- Berkaak, Odd Are og Frønes, Ivar (2005), *Tegn, tekst og samfunn*. Oslo: Abstrakt forlag
- Bonder, Gloria (1994), "Mujer y Educación en América Latina: hacia la igualdad de oportunidades" i *Revista Iberoamericana de Educación*. 6/1994
- Borchgrevink, Tordis (2002), "Likestilling, det flerkulturelle demokratiets hodepine". I Borchgrevink, T, Brochmann, G. og Rogstad, J, red., *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Borchorst, Annette og Dahlerup, Drude (2003), *Ligestillingspolitikk som diskurs og praksis. Frederiksberg: Samfundslitteratur*
- Bourdieu, Pierre (1996), *Symbolisk makt*. Oslo: Pax forlag. Oversatt av Annick Prieur
- Boyden, J. (1990), "Childhood and the policy makers: a comparative perspective on the globalization of childhood" I James, I. & Prout, A. red., *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: The Falmer Press

Bungum, Brita (2008) *Barndommens tids og foreldres arbeidsliv: en sosiologisk studie av barns og yrkesaktive mødres og fedres perspektiver på arbeids- og familieliv*. Avhandling (ph.d.) Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Brandth, Berit og Elin Kvande (2003), *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget

Chant, Sylvia, & Craske, Nikki (2003), *Gender in Latin America*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press

Creswell, J. W (2007), *Qualitative Inquiry & Research Design – Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publications.

Danielsen, Kirsten (2009), “Kjærlighet uten grenser. Krysskulturelle ekteskap – kulturell forankring og individuell erfaring.” *Sosiologisk tidsskrift* 2/2009

Davies, B. & Harré, R. (1990), Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20 (1): 43–63

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2003), *Maktens ulike förklädnadar. Køn, klasse og etnicitet i det post-koloniale Sverige*. Stockholm: Atlas

de los Reyes, Paulina og Mulinari, Diana (2005), *Interseksjonalitet. Kritiska reflektioner over (o)jamnlighetes landskap*. Stockholm: Liber

de los Reyes, Paulina (2006), ”Välfärd, medborgarskap och diskriminering” . I de los Reyes, Paulina, red., *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm

Dencik, L. & Schultz Jørgensen, P. (1999). “Introduktion”. I Dencik, L. & Schultz Jørgensen, P. red., *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag

Dencik, Lars (2006), *Mennesket i postmoderniseringen – om barndom, familie og identiteter i opbrud*. Værløse: Billesø & Baltzer

Dzamarija, Minja Tea & Forgaard, Tanja Seland (2006), "Innvandrerbefolkningen" i *Innvandring og innvandrere 2006 SSB*. Tilgjengelig fra : http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/arkiv/sa83/kap2.pdf

Ellingsæter, Anne-Lise & Guldbrandsen, Lars (2003), *Barnehagen- fra selektivt til universelt velferdsgode*. NOVA-rapport 24/03

Ellingsæter, Anne Lise & Solheim, Jorun (red.) (2002), *Den usynlige hånd? Kjønnsmakt og moderne arbeidsliv*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Ellingsæter, Anne Lise (2005a), "De nye mødrene og remoraliseringen av moderskapet. moderskapet", *Nytt Norsk Tidsskrift* 4/2005

Anne Lise Ellingsæter, Anne Lise (2005b), "Tidsklemme» – metafor for vår tid" *Tidsskrift for samfunnsforskning* 3/2005

Ellingsæter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (2006), *Politicising parenthood in Scandinavia : gender relations in welfare states*. Bristol: Policy Press

Esping-Andersen, G. (1990), *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge : Polity Press

Esping-Andersen, G. (1999), "Comparative welfare regimes re-examined", i *Social foundations of postindustrial economies*, Oxford: Oxford University Press

Farstad, Gunhild R. (2004), *Innvandrerkvinner i Groruddalen – mellom idealer for modernitet og tradisjon*. Hovedfagsoppgave i Sosialantropologi. Universitetet i Oslo

Farstad, Gunhild R. og Kari Stefansen (2008), "Småbarnforeldres omsorgsprosjekter. Betydningen av klasse". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 3/2008

Flemmen, Anne Britt & Ann Therese Lotherington (2008), "Transnational marriages: politics and desire". I Bærenholdt & Granås, red., *Mobility and place: enacting Northern European peripheries*. Aldershot: Ashgate

Giddens, Anthony (1994), *The transformation of intimacy*, London: Oxford Press

Gil, R. M., & Vazquez, C. I. (1996), *The Maria paradox: How Latinas can merge old world traditions with new world self esteem*. New York: G. P. Putnam's Sons.

Gramsci, Antonio (1971), *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence and Wishart

Gullestad, Marianne (1989), *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Gullestad, Marianne (2002), *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Universitetsforlaget. Oslo

Halvorsen, Knut (1999), *Sosialpolitikken i komparativt og globalt perspektiv. Grunnbok i Helse- og Sosialpolitikk. Del II*. Tano Aschehoug

Hays, Sharon (1996), *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, Conn.: Yale University Press

Hellevik, Tale (2005), "Ungdom, etablering og ulike velferdsregimer". *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1/ 2005

Henriksen, Kristin (2010), *Rapport 2010/06. Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*. Statistisk sentralbyrå

Hennum, Nicole (2005), *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. NOVA-rapport 19/02

Hochschild, Arlie (1990), *The second shift: Working parents and the revolution at home*. London: Piatkus

Hondagneu-Sotelo, P., & Avila, E. (1997). "I'm Here, But I'm There: The Meanings of Latina Transnational Motherhood." *Gender and Society*, 11, 548–571.

hooks, bell (1984), *Feminist theory from margin to center*. Boston, Mass.: South End Press

Huitfeldt, Anniken og Kavli, Hanne Cecilie (2004), *Det globale ekteskapsmarkedet. Ekteskap mellom norske menn og utenlandske kvinner - kunnskapsstatus og kunnskapsbehov*. Fafo-notat 2004:23

Haavind, Hanne (2006), "Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap." *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 43: 683-693.

Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips (2005), *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur

Kitterød, Ragni Hege (2000): "Er småbarnsmødre fornøyd med arbeidsdelingen hjemme?" *Samfunnsspeilet* 5/2000, Statistisk Sentralbyrå

Kjeldstad, Randi og Lappegård, Trude (2009), "Mest fornøyd med (delvis) likestilling" *Samfunnsspeilet* 2009/1, Statistisk Sentralbyrå

Kvale, Steinar (1997), *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Lagarde, Marcela (1994), "Maternidad, Feminismo y Democracia". I Grupo de Educacion Popular con Mujeres AC (ed.) *Repensar y Politizar la Maternidad: Un Reto de Fin de Milenio*. Mexico DF: Grupo de Educacion Popular con Mujeres AC 19-36

Lamont, Michele (1992), *Money, Morals and Manners. The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*. Chicago: The University of Chicago Press

Lara, Silvia (2006), *Las metas del Milenio y la igualdad de género. El caso de Ecuador*. Unidad Mujer y Desarrollo. Santiago de Chile: CEPAL

Levenson-Estrada, Deborah (1997), "The loneliness of Working-Class Feminism: Women in the "Male World" of Labor Unions, Guatemala City 1970s.". I French & James, red., *The Gendered Worlds of Latin American Women Workers*. Durham N.C: Duke University Press

Lie, Andrea Zambrano (2009), *Abortion in Colombia*. Masteroppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Lie, B. (2003), ”Store forskjeller i innvandreres utdanningsnivå” *Samfunnsspeilet* 3/2003 SSB

Lie, Benedicte (2004), *Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*. Oslo: SSB

Lotherington, Ann Therese (2008), “Over grensen. Konstruksjoner av likestilling og norskhet i russisk-norske familier”. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008

Lynggard, Trine: ”Teologiforsker Elina Vuola: -Lytt til kvinners egen tolkning av sin religion!”. *NIKK-magasinet*. 1/2007

McClintock, Anne (1992), ”The Angel of Progress: Pitfalls of the term post-colonialism”. *Social Text*. 31.32.84-98

Miller, Francesca (1991), *Latin American Women and the Search for Social Justice*. Hanover: University Press of New England

Mirande, Alfredo (1997), *Hombres y machos. Masculinity and latino culture*. University of California at Riverside. Boulder, Colorado: Westview Press

Moen, Natalia (2009), *Hjemme blant fremmede og fremmede hjemme. Intervjuer med russiske kvinner i Norge i lys av diskursteoretisk perspektiv*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Mohanty, Chandra Talpade (2003[1986]), “Under Western eyes: Feminist scholarship and colonial discourses”. I Mohanty, Chandra Talpade, red, *Feminism without borders. Decolonizing theory, practicing solidarity*. Durham: Duke University Press

Mohanty, Chandra Talpade (2003), *Feminism without borders. Decolonizing theory, practicing solidarity*. Durham: Duke University Press

Mulinari, Diana (1995), *Motherwork and politics in revolutionary Nicaragua : "huellas de dolor y esperanza*. Avhandling- Doktorgrad. Lunds universitet

Mulinari, Diana (2008), “Gendered Spaces: Women of Latin American Origin in Sweden”. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*. 3/ 2008

Narayan, Uma (1997), *Dislocating cultures. Identities, traditions, and third world feminism*. New York: Routledge

Navarro, Marysa (2002), "Against Marianismo". I Montoya, Frazier & Hurtig, red., *Genders Place. Feminist Anthropologies of Latin America*. Palgrave Macmillian

Noack, Turid og Wiik, Kenneth Aarskaug (2005), "Navnevalg ved giftermål: Likestillingens siste skanse?" *Samfunnsspeilet* 5/2005, Statistisk sentralbyrå

Nyman, Charlott (2002), *Mine, yours or ours? : sharing in Swedish couples*. Avhandling (fil. dr.). Umeå : Department of Sociology, Umeå University

Prieur, Annick (2004), *Balansekunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax

Prieur, Annick (2007), "Ulykkespunkter i kulturtrafikken". I Fuglerud og Hylland Eriksen, red., *Grenser for kultur? : perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax

Repstad, Pål (2007) *Mellom Nærhet og Distanse*. Oslo: Universitetsforlaget

Santiago-Rivera, Azara (2003): "Latinos values and family transitions: Practical considerations for counseling". *Counseling and Human Development*. Tilgjengelig fra: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3934/is_200302/ai_n9198342/?tag=content:coll

Schultz Jørgensen, P. (1999), "Familieliv – i børnefamilien". I Dencik, I. & Schultz Jørgensen, P. red., *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag

Silva, Elisabeth Bortolaila (1996) "Introduction". I Silva, Elisabeth Bortolaila .red. *Good Enough Mothering? Feminist perspectives on lone motherhood* s 1-9 London and New York: Routledge

Smart, Carol (1996), "Deconstructing motherhood". I Silva, Elisabeth Bortolaila, red., *Good Enough Mothering? Feminist perspectives on lone motherhood*. London and New York: Routledge

Spivak, Gayatri Chakravorty (1988), "Can the Subaltern Speak?". I Nelson & Grossberg, red., *Marxism and the Interpretation of Culture*. Urbana, IL: University of Illinois Press

Stensrud, Astrid Bredholt (2004), *SALIR ADELANTE. Fattige kvinners kamp for bedre levekår i Cusco, Peru*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Stevens, Evelyn (1973a), "Machismo and marianismo". *Society*. New York: Springer

Stevens, Evelyn (1973b), "Marianismo: The Other face of Machismo". i Pescatello, A., red., *Female and Male in Latin-America*. London: University of Pittsburgh press

Strand, Kjersti Torstensen (2008), *Tenåringsmødres moderskapsutforming*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Syltevik, Liv Johanne og Wærness, Kari (2004), "Det rasler i lenker- forsørgernormer i endring?" I Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug, red., *Velferdsstaten og familien : utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk

Thagaard, T. (2009), *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Universitetsforlaget

Teigen, Mari (2006), "Holdning til likestilling – nye polariseringstendenser". *Sosiologisk tidsskrift* 14/2006

Tiano, Susan (2005), "Women, Work, and Politics". I Hillman, Richard S. red. *Understanding contemporary Latin-America. Third edition*. London: Lynne Rienner Publishers

Vidal-Ortiz, Salvador & Gloria González-López, Gloria (2008), "Latinas and Latinos, Sexuality, and Society: A Critical Sociological Perspective". I Rodriguez, Saenz & Menjivar, red., *Latinas/os in the United States: Changing the Face of América*. Springer: US

Wadel, Cato (1991), *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek A/S

Wærness, Kari (1998), "De fleste nordmenn vil ha selvstendige, ikke lydige barn". *Samfunnsspeilet* nr. 6, 1998

Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget

Widerberg, Karin (2007), ”Institusjonell etnografi – en ny mulighet for kvalitativ forskning?” *Sosiologi i dag* 2007/2

Young, Iris Marion (2000), ”House and home: Feminist variations on a theme”. I Olkowski, Dorothea, red., *Resistance, Flight, Creation. Feminist Enactments of French Philosophy*. Ithaca and London: Cornell university press

Ytrehus, Alice Line (2005), ”Mullahløftet i et feministisk perspektiv”. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 4/2004

Ålund, Alexandra (1998), ”The Problem of Definitions: Migrant. Women and Problem Ideologies” *Migration* 4/1998: 21–36.

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Oppgaven er på 39 600 ord

10. Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Utlysning

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til mødrene

Vedlegg 4: Samtykkeerklæring

Vedlegg 1: INTERVJUGUIDE

Presentasjon

Hvorfor vil jeg snakke med deg? Masteroppgave i sosiologi om latinamerikansk moderskapsutforming i Norge – ideal og praksis. For å finne ut av dette vil jeg spørre spørsmål om bosituasjon, jobbsituasjon, arbeidsdeling, barnepass, forventinger til familien, ideen om likestilling, samt spørsmål om den gode mor og barnets beste.

Hvor lang tid vil det ta? En time. Kan vi gå litt over hvis det blir aktuelt?

Anonymt. Vil slette tapen når oppgaven er ferdig. Vil anonymisere skriftlig materiale.

Bakgrunnsspørsmål

Bakgrunnsland

Hvor lenge har du bodd i Norge?

Alder

Antall barn i hvilken alder /gutter/jenter

Hvilken utdanning har du?

Jobber du? Hvorfor /hvorfor ikke? Med hva? Hvor mange prosent / timer?

Hvem andre regner du som familie?

Om intervjupersonen bor med partner:

Med norsk mann? Med latinamerikansk mann?

Jobber din partner? Med hva? Hvor mange prosent / timer?

Hvor lenge var du hjemme med barnet etter fødsel? Hvor lenge var eventuelt faren hjemme?

Husarbeid

Hvem gjør hvilket husarbeid i familien? Hvorfor?

Hvordan mener du dette fungerer? (mht. til feks tid)

Hva gjør du om du skulle få tid til overs? Treffer du for eksempel andre på ettermiddagen og kvelden?

Omsorg

Hvordan fordeles omsorgen for barnet (barna) mellom deg og mann/samboer? Hvem gjør hva? Hvorfor?

Hvordan føler du det fungerer?

Er barnet/barna i barnehage? Eller er det andre som passer barnet fast? Hvor mange timer?

Har du/dere andre som hjelper dere/deg, med for eksempel barnepass eller husarbeid?

Refleksjoner rundt husarbeid og omsorg

Tror du at dere ville hatt en annen husarbeidsdeling om din partner hadde latinamerikansk bakgrunn? (Eventuelt norsk bakgrunn)

Ville dere hatt en annen omsorgsdeling?

Hvordan synes du det går å kombinere jobb og det å være småbarnsmor? Hvis ikke i jobb, hvordan fungerer det i forhold til å være småbarnsmor? Og hva tenker du om yrkesaktive småbarnsmødre?

Hva er idealsituasjonen for deg i forhold til arbeidsdeling og barnepass?

Hva er dine forventninger til familien i Norge (fekst mannen og svigerforeldre)? Og til familien i hjemlandet? Er de ulike?

Hvordan vil du beskrive forholdet ditt til din partner og resten av familien? Er dere mye sammen? Hva gjør dere sammen?

Morsrollen, den gode mor og barns beste

Hva er en god mor? Kjenner du noen som er det og hva karakteriserer henne?

Hva gjør du for å være en god mor?

Hva oppfatter du som det norske idealet for mødre og familie? Hvordan oppfatter du norske mødre og familier?

Hva oppfatter du som ”barnets beste” i forhold til omsorg?

Ammet / ammer du? Hvor lenge ammet du/ hvor lenge planlegger du å amme? Hvordan hadde det seg at du sluttet da du sluttet?

Er det noen forskjell på latinamerikanske og norske mødre? Hvordan?

Hvor tror du det lettere å være mor generelt? I Norge eller Latin-Amerika? Utdyp. Hva er best hvor?

Og for deg personlig, tror du det er lettere for deg å være mor her eller i hjemlandet ditt?

Har du noen du kan rådføre deg med angående familie, hjem og barn? Hvem?

Hvordan er støtten fra nære andre (venner, familie etc?)

Føler du det stilles andre forventinger til eller har forestillinger om deg fordi du ikke er etnisk norsk? Fra feks helsestasjonen. Hvordan opplever du eventuelt dette? Kom gjerne med eksempler

Ideen om likestilling

Hva er likestilling for deg? Er det noe du er opptatt av? Hvordan og på hvilke områder?

Prøver du feks å innføre likestilling i praksis i familien (oppdragelse etc)?

Hva tror du er den norske oppfatningen av likestilling?

Oppfatter du norske kvinner som mer likestilte enn latinamerikanske kvinner?

Synes du at du møter på likestilling eller krav til likestilling i Norge? Hvor og når?

Lar det å være en god mor seg kombinere med det du mener er likestilling?

Ønsker du deg flere barn?

Har du tenkt til å bli boende i Norge? Hvorfor / hvorfor ikke?

Andre fremtidsplaner? (Jobb/ karriere etc)

AVSLUTNING:

Er det noe du vil legge til?

Takk for intervjuet.

Spør om det er mulig å ta kontakt igjen hvis det er noe som er uklart.

Vedlegg 2: LATINAMERIKANSK OG MOR?

Jeg er interessert i å komme i kontakt med småbarnsmødre med latinamerikansk bakgrunn.

Dersom du vil stille opp for intervju bes du ta kontakt med

Åse Karen Westad Fjeld, mastergradsstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo

Mobil: xxx (send gjerne en tekstmelding)

Mail: xxx

Samtalen kan foregå på norsk eller spansk.

All kontakt vil bli behandlet konfidensielt.

Ta kontakt for uforpliktende informasjon.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

LATINOAMERICANA Y MADRE?

Me gustaria ponerme en contacto con madres de origen latinoamericana con niños de edad preescolar. Si usted esta interesada e disponible para una entrevista, por favor pongase en contacto con Åse Karen Westad Fjeld, estudiante de posgrado en sociología, Universidad de Oslo

Celular: xxx

Correo electrónico: xxx

La conversacion puede ser realizada en noruego o en español.

Todo contacto será confidencial

Por favor, póngase en contacto para más información sin obligaciones

El estudio esta aprobado por la Defensoría del pueblo de estudios e investigación científica, El servicio de Información de Ciencias Sociales Noruego.

Til mødre med latinamerikansk bakgrunn (Vedlegg 3)

Jeg er student i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er latinamerikanske kvinners moderskap i en norsk kontekst. For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju omtrent 8 latinamerikanske småbarnsmødre som har innvandret.

Spørsmålene vil dreie seg om hvordan det er å være mor, familien og for eksempel hvordan en vanlig dag hos dere er organisert. Jeg vil gjerne høre om deres opplevelser i forbindelse med å være mor (med latinamerikansk kulturbakgrunn) og tankene du måtte ha rundt dette i forhold til et annerledes land og en annerledes kultur. Jeg lurer også på hvordan dere forholder dere til ideen om likestilling i familien. Som en del av oppgaven vil jeg også forsøke å finne ut noe om årsaken til de forskjellene eller likhetene som kommer fram.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. På den måten kan jeg få nøyaktig informasjon slik at jeg ikke gjengir svarene dine feil. I tillegg vil jeg notere litt under samtalen vår. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Jeg kommer gjerne hjem til deg for intervjuet.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Hvis du i løpet av samtalen for eksempel ikke vil svare på et spørsmål er det helt i orden og det er viktig at du sier i fra. Du kan også avbryte intervjuet når du vil. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen sommer 2010. I intervjuutskriften vil jeg gi deg og andre du nevner nye navn. Jeg vil også omskrive stedshenvisninger slik at ingen vil kunne kjenne deg igjen i når de leser oppgaven.

Jeg håper at du har lyst og tid til å ha en samtale!

Hvis du ønsker å stille til intervju eller om det er noe du lurer på kan du ringe/ sende melding på tlf xxx, eller sende en e-post: xxx Du kan også kontakte min veileder Anne Lise Ellingsæter ved institutt for sosiologi på telefonnummer xxx eller mail:xxx

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Åse Karen Westad Fjeld

SAMTYKKEERKLÆRING (Vedlegg 4)

Jeg som informant vet at vår intervju samtale vil bli tatt opp på digitalt lagringsmedium og at opptaket vil bli oppbevart på et sikkert sted og slettet etter at det er skrevet ut. Alt materiale vil bli behandlet konfidensielt. Navn og stedstilknytning vil bli omskrevet, slik at ingen kan kjenne meg igjen i intervjuutskrift eller i endelig publisert oppgave. Intervjuet vil få et eget nummer og forskeren vil oppbevare en nedlåst liste med mine personopplysninger sammen med intervjunummeret. Listen vil bli slettet ved prosjektslutt, senest sommer 2010. Navn og stedstilknytning vil bli endret og på denne måten anonymisert i oppgaven. Forskeren har taushetsplikt. Det er kun opplysninger som relevante for masteroppgaven som vil bli brukt.

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og er villig til å delta i studien. Jeg er klar over at jeg kan trekke meg når som helst i prosessen og stiller frivillig opp til dette intervjuet. Jeg kan få en utskrift av intervjuet og kan kontakte forskeren for å komme med kommentarer.

- Jeg ønsker utskrift av intervjuet
- Jeg kan stille opp til et eventuelt oppfølgingsintervju og kan kontaktes på telefon/mail:

Underskrift

Sted: Dato

Jeg heter Åse Karen Westad Fjeld og skal skrive masteroppgave i sosiologi med tittelen: Latinamerikansk moderskap i en norsk kontekst: Praksis og ideal. Datamaterialet vil basere seg på intervjupersoners opplevelser og erfaringer rundt det å være mor som latinamerikansk i Norge. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Veileder for prosjektet er: Anne Lise Ellingsæter, Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitet i Oslo, boks 1096 Blindern 0317 Oslo tlf. xxx.

Jeg forplikter meg til å behandle all informasjon som fremkommer konfidensielt; intervjupersonens navn og stedstilknytning vil bli anonymisert, utenforstående vil ikke få innsyn i datamaterialet. Taushetsplikten vil bli overholdt og lydfiler vil bli slettet etter at de er transkribert. Datamaterialet vil bli oppbevart slik at det ikke er mulig å koble sammen med personopplysninger. Alle personopplysninger skal slettes ved prosjektets slutt, senest sommer 2010.

Underskrift

Sted: dato

Åse Karen Westad Fjeld

